

LANGUAGES SPRÅK I DET IN THE EUROPEISKE EUROPEAN INFORMATIONSSAM- INFORMATION FUNNET SOCIETY

by Koenraad De Smedt
Gunn Inger Lyse
Anje Müller Gjesdal
Gyri S. Losnegaard

White Paper Series

Hvitbokserie

LANGUAGES IN THE EUROPEAN INFORMA- TION SOCIETY

SPRÅK I DET EUROPEISKE INFORMA- SJONSSAM- FUNNET

by

Koenraad De Smedt UIB
Gunn Inger Lyse UIB
Anje Müller Gjesdal UIB
Gyri S. Losnegaard UIB

Georg Rehm, Hans Uszkoreit
(Redaktører, editors)

META-NET — office@meta-net.eu — <http://www.meta-net.eu>

Forfatterne av denne teksten takker forfatterne av hvitboken for tysk for tillatelsen til å gjenbruke visse språkuavhengige materialer fra deres tekst. Forfatterne takker også Gisle Andersen, Torbjørg Breivik, Helge Dyvik, Kristin Hagen, Torbjørn Nordgård, Torbjørn Svendsen og Trond Trosterud for verdifulle bidrag og kommentarer.

Arbeidet med denne utredningen er finansiert av det sjuende rammeprogrammet og Den europeiske kommisjonens ICT Policy Support program, gjennom kontraktene T4ME (tildelingsavtale 249 119), CESAR (tildelingsavtale 271 022), METANET4U (tildelingsavtale 270 893) og META-NORD (tildelingsavtale 270 899).

The authors of this document are grateful to the authors of the White Paper on German for permission to re-use selected language-independent materials from their document. They also wish to thank Gisle Andersen, Torbjørg Breivik, Helge Dyvik, Kristin Hagen, Torbjørn Nordgård, Torbjørn Svendsen and Trond Trosterud for valuable contributions and comments.

The development of this white paper has been funded by the Seventh Framework Programme and the ICT Policy Support Programme of the European Commission under the contracts T4ME (Grant Agreement 249119), CESAR (Grant Agreement 271022), METANET4U (Grant Agreement 270893) and META-NORD (Grant Agreement 270899).

FORORD

Dette dokumentet er del av en serie som skal fremme kunnskap om språkteknologiens status og potensiale. Målgruppen er journalister, politikere, språkbrukere, lærere og andre interesserte. Tilgjengeligheten og bruken av språkteknoologi i Europa varierer fra språk til språk. Derfor vil også nødvendige tiltak for å støtte forskning og utvikling av språkteknoologi være forskjellige for hvert språk. Hvilke tiltak som er nødvendige avhenger av flere faktorer, for eksempel kompleksiteten i et gitt språk og antall språkbrukere.

Forskningsnettverket META-NET, et *Network of Excellence* finansiert av Europakommisjonen, presenterer i denne serien (jf. s. 84) sin analyse av eksisterende språkressurser og teknologier for de 23 offisielle EU-språkene og andre nasjonale og regionale språk i Europa – deriblant norsk. Resultatene av denne analysen tyder på at det er betydelige hull i forskning og utvikling for alle språkene. Denne detaljerte ekspertanalysen av den nåværende situasjonen i denne serien vil forhåpentlig bidra til å maksimere effekten av ny forskning.

Per november 2011 består META-NET av 54 forskningsinstitusjoner i 33 land (jf. s. 79) som samarbeider med kommersielle aktører (IT-bedrifter, utviklere og brukere), offentlige etater, ikke-statlige organisasjoner, representanter for språksamfunn, og universiteter. I samarbeid med disse samfunnsrepresentantene er målet å skape en felles teknologivisjon og å utvikle en strategisk forskningsagenda for flerspråklighet i Europa innen år 2020.

PREFACE

This white paper is part of a series that promotes knowledge about language technology and its potential. It addresses journalists, politicians, language communities, educators and others. The availability and use of language technology in Europe varies between languages. Consequently, the actions that are required to further support research and development of language technologies also differs. The required actions depend on many factors, such as the complexity of a given language and the size of its community.

META-NET, a Network of Excellence funded by the European Commission, has conducted an analysis of current language resources and technologies in this white paper series (p. 84). The analysis focused on the 23 official European languages as well as other important national and regional languages in Europe. The results of this analysis suggest that there are tremendous deficits in technology support and significant research gaps for each language. The given detailed expert analysis and assessment of the current situation will help maximise the impact of additional research.

As of November 2011, META-NET consists of 54 research centres from 33 European countries (p. 79). META-NET is working with stakeholders from economy (Software companies, technology providers, users), government agencies, research organisations, non-governmental organisations, language communities and European universities. Together with these communities, META-NET is creating a common technology vision and

strategic research agenda for multilingual Europe
2020.

INNHOLD TABLE OF CONTENTS

NORSK I DEN DIGITALE TIDSALDEREN

1	Sammendrag	1
2	Språkene våre står i fare	4
2.1	Språkgrenser hindrer utviklingen av et europeisk informasjonssamfunn	5
2.2	Språkene våre står i fare	5
2.3	Språkteknologi kan tilrettelegge for språkbruk	6
2.4	Muligheter for språktekno logi	6
2.5	Utvordringer for språktekno logi	7
2.6	Språktilegnelse hos mennesker og maskiner	8
3	Norsk i det europeiske informasjonssamfunnet	10
3.1	Generelle fakta	10
3.2	Særtrekk ved norsk språk	10
3.3	Nylige utviklingstrekk	11
3.4	Språkpolitikk i Norge	12
3.5	Språk og utdanning	13
3.6	Inkluderingsaspekter	14
3.7	Internasjonale aspekter	15
3.8	Norsk på Internett	15
4	Språktekno logisk støtte for norsk språk	17
4.1	Applikasjonsarkitekturen	17
4.2	De viktigste bruksområdene	18
4.3	Andre bruksområder	27
4.4	Utdanningsprogrammer	29
4.5	Nasjonale prosjekter og initiativer	29
4.6	Situasjonen for språktekno logisk støtte for norsk språk	30
4.7	Sammenligning på tvers av språk	32

4.8 Oppsummering	33
5 Om META-NET	37

THE NORWEGIAN LANGUAGE IN THE DIGITAL AGE

1	Executive Summary	39
2	Languages at Risk: a Challenge for Language Technology	42
2.1	Language Borders Hold back the European Information Society	43
2.2	Our Languages at Risk	43
2.3	Language Technology is a Key Enabling Technology	44
2.4	Opportunities for Language Technology	44
2.5	Challenges Facing Language Technology	45
2.6	Language Acquisition in Humans and Machines	46
3	The Norwegian Language in the European Information Society	48
3.1	General Facts	48
3.2	Particularities of the Norwegian Language	48
3.3	Recent Developments	50
3.4	Official Language Protection in Norway	50
3.5	Language in Education	51
3.6	Inclusion Aspects	52
3.7	International Aspects	53
3.8	Norwegian on the Internet	54
4	Language Technology Support for Norwegian	55
4.1	Application Architectures	55
4.2	Core Application Areas	56
4.3	Other Application Areas	65
4.4	Educational Programmes	67
4.5	National Projects and Initiatives	67
4.6	Availability of Tools and Resources	68
4.7	Cross-language comparison	70
4.8	Conclusions	71
5	About META-NET	75
A	Literaturliste --- References	77
B	Medlemmer i META-NET --- META-NET Members	79

SAMMENDRAG

I løpet av de siste 60 årene har Europa utviklet en egen politisk og økonomisk struktur; likevel er det fremdeles stor kulturell kulturell og språklig variasjon. Fra portugisisk til polsk og italiensk til islandsk møter man språkbarrierer, såvel i vanlig kommunikasjon mellom europeiske innbyggere som i handel og politikk. EU-institusjonene bruker årlig rundt en milliard euro på å støtte politikken med flerspråklighet, for eksempel gjennom å oversette tekst og å tolke talt kommunikasjon. Men er det nødvendig med en slik byrde? Moderne språkteknoologi og lingvistisk forskning kan gi et viktig bidrag til å rive ned murene mellom språk. Kombinert med intelligente verktøy og applikasjoner kan språkteknoologi hjelpe europeere i kommunikasjon og handel med hverandre selv om de ikke snakker et felles språk.

Språkteknoologi bygger broer.

Norge har en eksportbasert økonomi, og er også tungt involvert i internasjonale humanitære, diplomatiske og militære aktiviteter. Derfor er gode språkkunnskaper, både i engelsk og andre fremmedspråk, essensielle for nordmenn. Likevel kan språkbarrierer utgjøre et hinder for handel, spesielt for små og mellomstore bedrifter som ikke har de økonomiske midlene til å avhjelpe behovet. Det eneste (utenkelige) alternativet til vårt nåværende, flerspråklige Europa ville være å la et enkelt språk

overta en dominant posisjon og ende opp med å erstatte alle andre språk.

En klassisk strategi for å komme over språkbarriren er å lære fremmedspråk. Uten teknisk støtte er det imidlertid en overveldende oppgave å prøve å dekke alle 23 offisielle språk og omtrent 60 øvrige europeiske språk, både for enkelpersoner, næringsliv, politisk debatt og vitenskapelig virksomhet.

Løsningen er å bygge ut nøkkelteknologier. Disse vil gi europeiske aktører enorme fordeler, ikke bare innenfor det felles europeiske markedet men også i handelsrelasjoner med tredjepartsland, spesielt land med voksende økonomi. For å oppnå dette målet, og bevare Europas kulturelle og språklige mangfold, er det første steget systematisk å analysere de språklige særegenhetsene, og dermed utfordringene, for de ulike europeiske språkene. Dernest trenger vi en oversikt over den nåværende tilstanden for språkteknoologisk støtte for hvert språk. Språkteknoologiske løsninger vil etter hvert fungere som en unik bro mellom Europas språk.

Dagens verktøy for automatisk oversettelse og taleprosessering strekker ikke til for å nå dette ambisiøse målet. De dominerende aktørene på dette området er for det meste privateide, kommersielle selskaper i Nord-Amerika. Allerede på slutten av 1970-tallet forutså EU at språkteknoologi virkelig kunne bli en motor for en europeisk enhet, og begynte da å finansiere de første store forskningsprosjektene i Europa, f.eks. EUROTRA. Samtidig ble også gradvis nasjonale prosjekter etablert; disse leverte verdifulle re-

sultater, men førte aldri til en klart samkjørt europeisk innsats. I motsetning til denne selektive finansieringsinnsatsen i Europa har andre flerspråklige samfunn som India (med 22 offisielle språk) og Sør-Afrika (med 11 offisielle språk) nylig initiert langsigte nasjonale programmer for språkforskning og teknologiutvikling.

De dominerende aktørene innenfor i språkteknoologi baserer seg i dag på relativt upresise statistiske tilnæringer som ikke anvender dypere lingvistisk kunnskap og metoder. Setninger oversettes vanligvis automatisk ved å sammenligne en ny setning med tusenvis av setninger som tidligere er oversatt av mennesker (et treningsdatasett). Oversettelses-kvaliteten avhenger i stor grad av mengden og kvaliteten på det tilgjengelige treningsdatasettet som systemet kan lære fra. Mens man kan få brukbare resultater for automatisk oversettelse av enkle setninger i språk med tilstrekkelige mengder treningsmateriale, kan ikke statistiske tilnæringer bli like vellykket for språk som har betydelig mindre treningsdatasett eller for setninger med komplekse strukturer, fordi disse krever en dypere lingvistisk analyse. Analyser av språkenes dypere, strukturelle egenskaper er den eneste løsningen for å bygge applikasjoner som fungerer godt for alle de europeiske språkene.

Språkteknoologi som en nøkkel for fremtiden

Derfor finansierer EU nå prosjekter som EuroMatrix og EuroMatrixPlus (fra 2006) og iTranslate4 (fra 2010) som driver grunnforskning og anvendt forskning, og som også utvikler ressurser for å etablere språktekologiske løsninger av høy kvalitet for alle de europeiske språkene. I europeisk sammenheng har man har allerede oppnådd en rekke gode resulta-

ter innenfor forskning på dette området. For eksempel bruker oversettelsestjenester i EU nå MOSES, en programvare med åpen kildekode for maskinoversettelse som i hovedsak er utviklet i europeiske forskningsprosjekter. Prosjektet Verbomobil, finansiert av det tyske Utdannings-og forskningsdepartementet (BMBF) mellom 1993 og 2000, satte Tyskland i førersetet innenfor taleoversettelsesforskning i en periode. Mange forsknings- og utviklingslaboratorier som var aktive i Tyskland på den tiden (for eksempel IBM og Philips) har siden blitt nedlagt eller flyttet. Snarere enn å bygge på resultatene av sin forskning, har Europa en tendens til å forfölge isolerte og kortvarige forskningsaktiviteter med begrenset påvirkning på markedet.

Den økonomiske verdien av tidlig innsats kan måles i antall spin-offs. Norske TextUrgy ble etablert i 2007, og har utviklet en løsning for å gi bedre søkeresulter basert på forskningsarbeid. De har brukt tiden på å utvikle sin løsning, som først nå er moden for kommersialisering.

Språkteknoologi forenkler kommunikasjon i Europa

Basert på hva man har lært så langt, fremstår dagens ‘hybrid’-språkteknoologi som en lovende metode, hvor man blander dypere lingvistisk analyse med statistiske metoder. Slike systemer kan bygge broer mellom språk. META-NETs serie av språkrapporter viser imidlertid at det er en dramatisk forskjell på beredskapsnivået mellom de europeiske landene når det gjelder tilgjengelige språkologiske løsninger og hvor langt forskningen har kommet.

Når det gjelder situasjonen for det norske språket, viser rapporten at norsk på den ene siden har en trygg posisjon som både nasjonal- og majoritets-

språk. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) er i bruk på alle samfunnsområder, og 93% av den norske befolkningen har tilgang til Internett. Men på den andre siden følges ikke denne generelt gode IKT-situasjonen opp av en tilsvarende tilfredsstillende status for Forskning og Utvikling (FoU) innen språkressurser og teknologi (SRT). Utviklingen av språktekologiske produkter forutsetter visse grunnleggende data (ordlister, tekstkorpus, talekorpus). Både de grunnleggende språkressursene, og produkter som utvikles på grunnlag av dem, er like kostbare og tidkrevende å utvikle for mindre språk som for større språk. Siden norsk har to offisielle skriftlige normer og mange dialekter, er utviklingskostnadene enda høyere. Løsninger for norsk er derfor ikke kommersielt attraktive, og avhenger derfor i stor grad av offentlig finansiering.

Gjennom en felles innsats fra Språkrådet, Forskningsrådet, kommersielle aktører og norske forskningsinstitusjoner ser vi i dag en gryende politisk bevissthet om at språktekologi er viktig for at Norge fortsatt skal kunne hevde seg ikke bare industrielt, men også kulturelt. Denne økte bevisstheten har gitt ophav til to viktige milepæler i utviklingen av norsk SRT. Den første milepåelen var KUNSTI, det første koordinerte norske forskningsprogrammet som var spesielt rettet mot norsk SRT (2001–2006). Det ble startet tjue forskningsprosjekter som fokusserte nye forskere og skapte enkelte grunnleggende språkressurser og verktøy for norsk, men svært få av disse ble gjort tilgjengelig for generell gjenbruk i videre FoU. Den andre milepåelen var *Språkteknologisk ressurssamling for norsk – Språkbanken*, som ble etablert i 2010, etter å ha vært på dagsorden i to tiår. Språkbanken skal fungere som en infrastruktur for å gjøre norsk SRT tilgjengelig for forskning og kommersiell utvikling, og vil dermed – forhåpentligvis – senke terskelen for å utvikle norske SRT-

produkter.

Denne hvitboken viser at norsk fortsatt ikke har på langt nær et så tilfredsstillende utvalg av språktekologiske applikasjoner av høy kvalitet som engelsk. Grunnleggende SRT finnes for norsk, men i noen tilfeller er de ufullstendige, ofte er det restriksjoner på bruk, og ofte har de manglende kompatibilitet og mangefull dokumentasjon. Videre er mange forskningsresultater ikke tilstrekkelig godt kjent, og mange potensielle brukere kjenner ikke til disse funnene. Der er også iøyenfallende mangler i norsk SRT, blant annet en nasjonal infrastruktur for terminologi, parallelkkorpus av tilstrekkelig størrelse, og korpus av spontan tale med en god dialektdekning.

Hos leverandører av språktjenester synes det å være et underforbruk av SRT for norsk. Potensielle brukere av SRT er ofte klar over de mulige fordelene, men de har ikke kompetanse til å ta i bruk slike systemer selv, og de finner det vanskelig å vurdere henstikkmessigheten av tilgjengelige SRT. Derfor har vi fortsatt en lang vei å gå for å sikre det norske språket i det digitale informasjonssamfunnet.

META-NETs langsiktige mål er å formidle språktekologi av høy kvalitet til alle språkene i Europa, for å skape politisk og økonomisk samarbeid på tvers av landegrenser og kulturelt mangfold. Denne teknologien kan bidra til å fjerne barrierer og til å bygge broer mellom de europeiske språkene. Dette krever at alle interesserter – i politikk, forskning, næringslivet og samfunnet som helhet – står sammen i en felles innsats for fremtiden.

Denne hvitbokserien kommer i tillegg til META-NETs andre strategiske tiltak (se appendiks for en oversikt). Oppdatert informasjon om for eksempel META-NETs Visjonsdokument [2] eller den Strategiske forskningsagendaen finnes på META-NETs nettside, <http://www.meta-net.eu>.

SPRÅKENE VÅRE STÅR I FARE: EN UT-FORDRING FOR SPRÅKTEKNOLOGIEN

Vi er vitner til en digital revolusjon som påvirker kommunikasjon og samfunnet dramatisk. Den seneste utviklingen i digital informasjons- og kommunikasjonsteknologi blir noen ganger sammenlignet med Gutenbergs oppfinnelse av trykkpressen. Hva kan denne analogien fortelle oss om fremtiden for den europeiske informasjonssamfunnet generelt og for språkenes stilling spesielt?

Vi opplever en digital revolusjon som kan sammenlignes med Gutenbergs oppfinnelse av trykkpressen.

I kjølvannet av Gutenbergs oppfinnelse skjedde flere store gjennombrudd i kommunikasjon og kunnskapsutveksling, som for eksempel Luthers oversettelse av Bibelen til eget morsmål. Siden Gutenbergs tid har man utviklet flere teknikker for bedre håndtering av språkbehandling og kunnskapsutveksling:

- standardisering av rettskriving og grammatikk for de vanligste språkene har gitt en hurtigere spredning av nye vitenskapelige og intellektuelle ideer;
- utviklingen av offisielle språk har gjort det lettere for innbyggerne å kommunisere innenfor visse (oftest politiske) grenser;
- undervisning og oversettelse mellom språk har bidratt til utveksling på tvers av språk;

- etablering av redaksjonelle og bibliografiske retningslinjer har sikret kvaliteten og tilgjengeligheten av trykt materiale;
- etablering av ulike medier som aviser, radio, fjernsyn, bøker og andre medier har dekket en rekke kommunikasjonsbehov.

De siste tjue årene har informasjonsteknologi bidratt til å automatisere og forenkle mange av disse prosessene:

- publisering- og tekstbehandlingsprogrammer har erstattet skrivemaskin og dokumentproduksjon;
- Microsoft PowerPoint har erstattet overhead-transparenter;
- e-post gjør det mulig å sende og motta dokumenter raskere enn med en faksmaskin;
- Skype tilbyr billige telefonsamtaler via Internett og legger til rette for videokonferanser;
- ulike formater for lagring av lyd og video gjør det enkelt å utveksle multimedial-innhold;
- søkemotorer gjør det enkelt å søke i nettsider;
- nettbaserte tjenester som Google Translate produserer raske, omtrentlige oversettelser;
- sosiale medier som Facebook, Twitter og Google+ forenkler hurtig kommunikasjon, samarbeid og informasjonsdeling.

Selv om slike verktøy og programmer er nyttige, er de ennå ikke i stand til fullt ut å fylle rollen som en bærebjelke for innbyggerne i et flerspråklig europeisk samfunn, med fri flyt av informasjon og varer.

2.1 SPRÅKGRENSEN HINDRER UTVIKLINGEN AV ET EUROPEISK INFORMASJONSSAMFUNN

Vi kan ikke forutsi nøyaktig hvordan fremtidens informasjonssamfunn vil se ut. Men det er svært sannsynlig at den viktigste revolusjonen i moderne kommunikasjonsteknologi vil ligge i nye måter å samle folk som snakker forskjellige språk. Dette legger press på den enkelte, som må lære nye språk, og på programutviklere, som må lage nye applikasjoner som kan sikre gjensidig forståelse og tilgang til felles kunnskap. I en økonomi og et informasjonssamfunn som blir stadig mer globalisert vil nye medier føre til enklere interaksjon på tvers av språk, språkbrukere og ulike typer innhold. Sosiale medier som Wikipedia, Facebook, Twitter, YouTube, og nylig Google+ har blitt stadig mer utbredt, men dette er bare toppen av isfjellet.

En stadig mer globalisert økonomi og informasjonssamfunn konfronterer oss med flere språk, ulike språkbrukere og ulike typer innhold.

Ifølge en fersk rapport fra Europakommisjonen kjøper 57% av Internettbrukerne i Europa varer og tjenester på språk som ikke er deres eget morsmål (engelsk er det vanligste fremmedspråket, fulgt av fransk, tysk og spansk). 55% av brukerne kan lese

innhold på et fremmedspråk, mens bare 35% bruker et annet språk til å skrive e-post eller poste kommentarer på nettet [9]. For noen år siden var engelsk kanskje Internets *lingua franca*, men nå er situasjonen dramatisk forandret. Mengden av nettbasert innhold på andre europeiske språk (samt asiatiske og språk fra Midtøsten) har eksplodert.

Dette digitale ‘klasseskillet’ mellom språkene har overraskende nok ikke fått mye offentlig oppmerksomhet, på tross av at det gjennomsyrer hele samfunnet. Men det aktualiserer et viktig spørsmål: Hvilke europeiske språk vil overleve i et nettverksbasert informasjons- og kunnskapssamfunn, og hvilke er dømt til å forsvinne?

2.2 SPRÅKENE VÅRE STÅR I FARE

Mens trykketeknologien bidro til å øke informasjonsspredning i Europa, førte den også til språkdød. Regionale språk og minoritetsspråk ble sjeldent trykt, slik at språk som kornisk og dalmatisk forble begrenset til muntlig overføring, noe som i sin tur begrenset bruksområdene. Vil Internett ha samme virkning på språkene våre?

Det språklige mangfoldet i Europa er en av de viktigste delene av vår kulturarv.

Europas omtrent 80 språk utgjør en av de viktigste delen av vår kulturarv og en sentral del av den europeiske samfunnsmodellen [7]. Mens språk som engelsk og spansk sannsynligvis vil overleve på det nye digitale markedet, risikerer mange europeiske språk å bli irrelevant i et nettverksbasert samfunn. Dette vil kunne svekke Europas posisjon på verdensbasis, og svekke målet om likeverdig deltagelse for

alle europeiske borgere, uavhengig av språk. Ifølge en UNESCO-rapport om flerspråklighet er språk et viktig middel for å nyte godt av grunnleggende rettigheter, som politisk ytringsfrihet, utdanning og samfunnsseltakelse [4].

2.3 SPRÅKTEKNOLOGI KAN TILRETTELEGGE FOR SPRÅKBRUK

Tidligere ble det først og fremst investert i språkkopplæring og oversettelse. Beregninger viser at det europeiske markedet for oversettelse, tolkning, programvarelokalisering og nettstedsglobalisering utgjorde 8,4 milliarder euro i 2008, og dette tallet forventes å vokse med 10% årlig [8]. Men denne investeringen dekker bare en liten del av det nåværende og fremtidige behovet for kommunikasjon mellom språk. Et viktig tiltak for å sikre bredden og mangfoldet av språkbruk i morgendagens Europa er å bruke riktig teknologi, akkurat som vi bruker teknologi til å løse utfordringer innen transport, energi og universell utforming.

Digital språkteknoologi (rettet mot alle former for skrevet tekst og muntlig tale) kan hjelpe mennesker til å samarbeide, drive handel, dele kunnskap og delta i sosiale og politiske debatter på tvers av språkbarrierer og datakunnskap. Språkteknoologi er ofte innebygget i komplekse systemer som hjelper oss med å:

- finne informasjon med Internett-søkemotorer;
- sjekke staving og grammatikk i tekstbehandlingsprogram;
- vise produktanbefalingene i nettbutikker;
- høre taleinstruksjoner fra bilnavigasjonssystemer;

- oversette nettsider via nettbaserte tjenester.

Språkteknoologi består av en rekke kjerneapplikasjoner som legger til rette for ulike prosesser innenfor et større applikasjonsrammeverk. Formålet med META-NETs språkrapporter er å undersøke hvorvidt og hvor godt disse kjerneteknologiene er utviklet for de europeiske språkene.

Vi trenger robust og rimelig språkteknoologi for alle de europeiske språkene.

For å opprettholde en ledende posisjon innen global innovasjon trenger Europa en språkteknoologi som er tilpasset alle europeiske språk og som er robust, rimelig og tett integrert i relevant programvare. Uten språkteknoologi vil vi ikke kunne skape en effektiv, interaktiv, multimedial og flerspråklig brukeropplevelse i overskuelig fremtid.

2.4 MULIGHETER FOR SPRÅKTEKNOLOGI

I trykketeknologiens dager besto det viktige teknologiske gjennombruddet av rask kopiering av en tekstside ved hjelp av en trykkpresse. Det omstendelige arbeidet med å slå opp, lese, oversette og oppsummere kunnskap måtte fremdeles utføres av mennesker. Ikke før Edison kunne man lagre tale, og da kun som analoge kopier.

Med språkteknoologi kan man nå automatisere selve prosessene for oversettelse, innholdsproduksjon og kunnskapshåndtering for alle europeiske språk. Språkteknoologi kan også bidra til intuitive talestyrte grensesnitt for husholdningsmaskiner, biler, datamaskiner og roboter. Vi er fortsatt på et tidlig stadium av utviklingen av anvendte kommersielle

og industrielle applikasjoner, men FoU har skapt mange nye muligheter. For eksempel er maskinoversettelse allerede blitt rimelig nøyaktig innenfor bestemte områder, og eksperimentelle applikasjoner muliggjør flerspråklig informasjons- og kunnskapsstyring samt innholdsproduksjon for mange europeiske språk.

Som med de fleste teknologier ble de første anvendelsene innen bl.a. talebaserte brukergrensesnitt og dialogsystemer utviklet for svært spesialiserte domener, og de hadde ofte en nokså begrenset ytelse. Men det ligger store markedsmuligheter innenfor utdanningssektoren og underholdningsindustrien ved å integrere språkteknoologi i spill, kulturminnesteder, skole og annen opplæring, biblioteker, osv. Mobile informasjonstjenester, datastøttet språklæring, eLæringsmiljøer, egenvurderingsverktøy og plagiatkontrollprogrammer er bare noen av bruksområdene hvor språkteknoologi kan spille en viktig rolle. Populariteten til sosiale medier som Twitter og Facebook illustrerer behovet for avanserte språkteknoasier som kan overvåke innlegg, oppsummere diskusjoner, analysere meningstrender, oppdage følelsesmessige reaksjoner, identifisere brudd på lover og regler eller spore misbruk.

Språkteknoologi kan hjelpe oss til å bryte ned de språkbarrierer som språklig mangfold skaper

Språkteknoologi representerer en enorm mulighet for EU. Den kan bidra til å håndtere flerspråkhets i Europa – det faktum at ulike språk lever i naturlig sameksistens i europeiske bedrifter, organisasjoner og skoler. Men innbyggerne trenger å kommunisere på tvers av disse språkgrensene og på kryss og tvers av det felles europeiske markedet. Språktek-

nologi kan bidra til å bryte ned denne siste barrieren, samtidig som den støtter fri og åpen bruk av det enkelte språk. Ser man lenger framover, kan nyskapende og flerspråklig europeisk språkteknoologi gi en målestokk for våre globale partnere når de utvikler sine egne flerspråklige samfunn. Språkteknoologi er en form for ‘hjelphemiddel’-teknoologi som hjelper oss å bryte ned språklige barrierer og gjør språksamfunn mer tilgjengelig for hverandre. Et annet viktig og aktivt forskningsfelt er bruken av språkteknoologi i redningsoperasjoner i katastrofeområder, hvor teknologiytelsen kan bli et spørsmål om liv og død: Fremtidens intelligente roboter med tverspråklige funksjoner kan redde liv.

2.5 UTFORDRINGER FOR SPRÅKTEKNOLOGI

Selv om språkteknoologien har gjort betydelige fremskritt de siste årene, skjer den nåværende teknologiske utviklingen og produktinnovasjonen for langsomt. Vanlige verktøy som stave- og grammatikkontroll i tekstdbehandling er vanligvis enspråklige og bare tilgjengelig for en håndfull språk. Nettbaserte maskinoversettelsestjenester er nyttige for å få en rask oversikt over dokumentets innhold, men gir store problemer når svært nøyaktige og fullstendige oversettelser trengs. På grunn av kompleksitten i menneskelig språk er modelleringen av naturlig språkbruk i programvare, som deretter skal testes ut i den virkelige verden, en tidkrevende og kostbar operasjon som krever en stabil finansiering. De europeiske landene må derfor være aktive i møte med de teknologiske utfordringene som et flerspråklig samfunn står overfor, gjennom aktivt å utvikle nye metoder for å fremskynde utviklingen. Dette kan være både beregningsorienterte fremskritt og teknikker som ‘crowdsourcing’.

Den teknologiske utviklingen går for langsomt.

2.6 SPRÅKTILEGNELSE HOS MENNESKER OG MASKINER

For å illustrere hvordan datamaskiner håndterer naturlig språk, og hvorfor det er vanskelig å programmere dem til å prosessere ulike språk, skal vi kort se på hvordan mennesker tilegner seg første- og andre-språk, og deretter se på hvordan språkteknologiske systemer fungerer.

Mennesker tilegner seg språkkunnskap på to forskjellige måter. Babyer lærer et språk ved å lytte til samhandling mellom foreldre, søsknen og andre familiemedlemmer. Fra toårsalderen produserer barn sine første ord og korte setninger. Dette er bare mulig fordi mennesker har en genetisk disposisjon til å imitere og rasjonalisere på grunnlag av det de hører. Å lære et andrespråk på et senere stadium krever mer innsats, hovedsakelig fordi barnet ikke er omgitt av et språkfellesskap, slik det er tilfelle for morsmålet. På skolen tilegnes fremmedspråk vanligvis gjennom innarbeiding av grammatiske strukturer, ordforråd og staving. Dette skjer ved hjelp av puggeøvelser som beskriver språklige kunnskaper gjennom abstrakte regler, tabeller og eksempler.

Mennesker tilegner seg språkkunnskaper på to forskjellige måter: læring fra eksempler og læring fra underliggende språkregler.

De to hovedtypene av språkteknologiske systemer ‘tilegner’ seg språklige kunnskaper på en lignende måte. Statistiske (eller ‘datadrevne’) tilnæringer innhenter språkkunnskap fra store samlinger av konkrete eksempeltekster. For å trenе stavekontrollsystemer er det tilstrekkelig å bruke tekst fra et enkelt språk, men skal en trenе opp et maskinoversettelses-system trengs et sett av parallelle tekster for to (eller flere) språk. På denne måten kan maskinen ‘lære’ mønstre for hvordan ord, korte setninger og fullstendige setninger blir oversatt.

En statistisk tilnærming kan kreve millioner av setninger, og kvaliteten øker jo mer tekst som analyseres. Dette er en av grunnene til at søkemotorleverandører vil samle inn så mye tekst som mulig. Tekstbehandlingsprogrammenes stavekontroller, så vel som tjenester som Google Search og Google Translate, er alle basert på statistiske metoder. Den store fordeloen med statistiske metoder er at maskinen lærer raskt gjennom en kontinuerlig serie av treningsrunder, men kvaliteten er varierende.

Den andre tilnærmingen til språkteknologi, og særlig til maskinoversettelse, er å bygge regelbaserte systemer. Språkforskere, datalingvister og dataeksperter må først kode grammatiske analyser (oversettelsesregler) og sette sammen ordlister (leksika). Dette er svært tid- og arbeidskrevende. Noen av de viktigste regelbaserte maskinoversettelsessystemene har vært under kontinuerlig utvikling i mer enn tjue år. Den store fordeloen med regelbaserte systemer er at ekspertene har en bedre kontroll over maskinens språkbehandling. Dermed kan man systematisk rette opp feil i programvaren og gi brukeren detaljerte tilbakemeldinger. Dette er spesielt nyttig når systemene brukes til språklæring. Men på grunn av de høye kostnadene har regelbasert språkteknologi så langt bare blitt utviklet for store språk.

De to hovedtypene av språktekologiske systemer tilegner seg språk på en lignende måte.

Ettersom styrkene og svakhetene ved statistiske og regelbaserte systemer ofte utfyller hverandre, fokuserer forskningen nå på hybridtilnærmingar som kombinerer dem. Så langt har imidlertid bruken av disse metodene vært mindre vellykket i industrielle

applikasjoner enn i forskningslaboratoriene.

I dette kapittelet har vi sett at mange vanlige dataprogrammer er avhengige av språktekologi. Dette gjelder særlig for Europa, i kraft av å være et felles økonomi- og informasjonsområde. Selv om kvaliteten på språktekologi har blitt mye bedre de siste årene, er det fortsatt et stort forbedringspotensial. I det følgende vil vi beskrive rollen norsk språk har i det europeiske informasjonssamfunnet og vurdere tilstanden for norsk språktekologi.

NORSK I DET EUROPEISKE INFORMASJONSSAMFUNNET

3.1 GENERELLE FAKTA

Norsk er felles tale- og skriftspråk i Norge, og er morsmålet til det store flertallet av den norske befolkningen (mer enn 90%, omtrent 4.320.000 språkbrukere). Norsk brukes i politikk og offentlig forvaltning, på alle nivåer i utdanningssystemet og i daglig kommunikasjon. Minoritetsspråkene (slik de defineres i Den europeiske pakt om regionale språk eller mindretallsspråk) i Norge er samisk, kvensk, romanes og norsk romani. Hver av disse gruppene omfatter mellom noen hundre til flere tusen språkbrukere [14]. Norsk tegnspråk blir brukt av omtrent 15.000 språkbrukere [6]. I tillegg finnes det ulike innvandrerSpråk. Innvandrere og personer født i Norge med innvanderforeldre utgjør 600.900 personer, eller 12,2%, av befolkningen i Norge. De fleste av innvanderne er fra Polen, Sverige, Tyskland og Irak, i følge Statistisk sentralbyrå.

Norsk er et nordgermanskt språk som er nært beslektet med dansk og svensk, og disse tre språkene er gjensidig forståelige. Norsk har et stort mangfold av dialekter. Selv om såkalt ‘standard østnorsk’ fungerer som en *de facto* standard for normalisert tale, er en slik standardisering i langt mindre grad virksom i Norge enn i de fleste andre europeiske landene. Norsk har to offisielle målformer, bokmål og nynorsk. Formelt har de lik status, men i praksis er bokmål den desidert mest brukte, og brukes av omtrent 87% av befolkningen [14]. For å sikre fortsatt

bruk av nynorsk regulerer *Målloven* skriftlig språkbruk i offentlig sektor, og alle elever lærer både bokmål og nynorsk på skolen, selv om der finnes politiske bevegelser som vil avskaffe dette kravet.

3.2 SÆRTREKK VED NORSK SPRÅK

Norsk har en rekke særtrekk som bidrar til språklig rikdom, men som samtidig skaper utfordringer for automatisk prosessering av naturlig språk.

3.2.1 Utfordringer i norsk talespråk

Muntlig norsk omfatter et bredt utvalg av dialekter, som tradisjonelt har en mye mer fremtredende rolle enn i nabolandene [14]. Siden en muntlig standard-norm vanligvis ikke brukes for norsk, bruker språkbrukerne stort sett dialekten sin i muntlig kommunikasjon, også i media, om enn noen ganger i moderert form. Dialektvariasjon er en utfordring for datamaskiner når man forsøker å konvertere tale til tekst eller tekst til tale.

Videre kan man på norsk, som i andre germanske språk, danne nye ord ganske fritt ved å sette sammen eksisterende ord. For eksempel kan ordene *aske*, *krise* og *pakke* bli sammensatt til *askekrisepakke*. Noen slike sammensatte uttrykk blir bare brukt av og til, mens noen utgjør terminologi i spesialiserte domener, og etter andre blir leksikalisert (dvs. blir

en del av vårt vanlige ordforråd) og inngår i ordbøker.

Dessuten har de fleste norske dialekter en kontrastiv bruk av tonefall realisert som to distinkte ordintonasjoner, ofte kalt tonem 1 og 2. Disse tonemene, kombinert med en mangel på et én-til-én-forhold mellom lyder og bokstaver i norsk, utgjør en særlig utfordring for taleteknologi. Blant annet har norsk et bredt spekter av homografiske former (som skrives likt) som realiseres med forskjellige tonemer, for eksempel *sulten* (tonem 1) versus *sulten* (tonem 2). Det er da avgjørende at et talesyntesesystem er i stand til å angi rett tone til en forekomst av et leksem, i dette tilfellet ved å angi korrekt ordklasse, såkalt syntaktisk disambiguering. Ved konvertering fra tekst til tale er syntaktisk disambiguering nødvendig for å skille mellom homografer som er forskjellige både når det gjelder tone og ordklasse, slik som paret *landet* [lanE] (tonem 1) versus *landet* [lanEt] (tonem 2). Faktisk har de fleste intetkjønnssubstan-tiver korresponderende homografiske verb.

3.2.2 Utfordringer i skriftlig norsk

Når det gjelder skriftlig norsk er der stor variasjon mellom de to offisielle norske målformene både med hensyn til rettskrivning og ordformasjon, og også i noen deler av ordforrådet og grammatikken. I praksis er kravet om tospråklighet i forvaltningen og utdanningssektoren noen ganger vanskelig å møte, ettersom forskjellene kan oppleves som vanskelig å lære. Det gjøres en stor innsats for å opprettholde denne tospråkligheten, og behovet for korrekturlesing og nøyaktig oversettelse mellom de to formene er derfor åpenbart.

Selv innenfor den enkelte målformen er stor variasjon tillatt i form og böying av ord. Ordet *slukke* kan for eksempel også skrives som *slokke* på bokmål (*sløkke* eller *sløkkje* på nynorsk), mens fortids-

formene på bokmål kan være *slukket*, *slukka*, *slokket* eller *slokka*. Selv om ikke alle mulige kombinasjoner av ord og avslutninger blir brukt i praksis, er kombinasjonsmulighetene likevel formidable, og fører noen ganger til tusenvis av mulige måter å skrive samme setning. For å komplisere saken ytterligere har det norske skriftsystemet ikke vært stabilt, fordi en rekke rettskrivningsreformer har blitt vedtatt opp gjennom årene. Følgelig trenger flere eksistente språkressurser å oppdateres.

Som nevnt i avsnittet om særegenheter ved norsk talespråk, er sammensatte ord på norsk en utfordring for all språktekhnologi, fordi det krever gode analyseverktøy for slike uttrykk. En av mange utfordringer for automatisk oversettelse er bruk av norske refleksiver som i følgende setning:

Per visste ikke at Kari hadde forsøkt å reparere bilen sin.

Per didn't know that Kari had tried to fix her/*his car.

En korrekt oversettelse forutsetter en dyp grammatiske analyse av denne setningen.

3.3 NYLIGE UTVIKLINGSTREKK

I løpet av det siste tiåret har Språkrådet fattet en rekke vedtak som skal forenkle rettskrivningen i de to målformene og gjøre dem mer forenlig med med den faktiske bruken. Man har gått bort fra det tidligere politiske målet om å slå de to målformene sammen, og variasjonen har i stedet blitt redusert, selv om det fortsatt er en betydelig grad av frihet. Utenlandske filmer og fjernsynsprogrammer er vanligvis ikke dubbelt til norsk (i motsetning til i mange andre land, som Tyskland og Spania), noe som betyr at generasjoner av nordmenn har vært sterkt eksponert

for engelsk, særlig i oppveksten. Denne eksponeringen har trolig økt gjennom bruken av Internett. Derfor har mange nordmenn gode ferdigheter i engelsk. Tilstedeværelsen av engelsk gjenspeiles i lønord fra engelsk, men en undersøkelse av nye ord i norske aviser i løpet av de siste ti årene viser at bare rundt 5% av nyordene kommer fra engelsk [1].

Likevel er det språkpolitisk uttrykt en bekymring [17] for at norsk taper terreng innenfor bestemte domener, for eksempel i IKT, næringsliv, økonomiske og administrative domener. Et såkalt domenetap betyr at et annet språk (engelsk, i vårt tilfelle) blir hovedspråket innenfor et bestemt område, noe som betyr at nye norske termer ikke lenger blir produsert i dette domenet. Dermed kan norsk bli delvis ubruklig som kommunikasjonsspråk, både mellom eksperter på feltet og mellom eksperter og allmennheten. Ironisk nok kan fraværet av tilfredsstillende norske termer bidra til at språkbrukerne utvikler en generell holdning om at det er lettere å uttrykke noe på engelsk.

Siden det generelt er vanskeligere å uttrykke seg riktig og effektivt på et fremmedspråk, er det viktig å øke bevisstheten om domenetap, fordi vi risikerer å utelukke de som ikke kan engelsk fra å ta del i informasjonssamfunnet. Oversettelser og forklaringer bør gjøres tilgjengelig der dette er nødvendig.

3.4 SPRÅKPOLITIKK I NORGE

Mediene spiller en betydelig rolle for bevaringen av språk, og i norske medier er statusen til det norske språket ubestridt. Det er 13 radiokanaler og 19 tv-kanaler som sender over hele Norge (regionale og lokale radiokanaler ikke inkludert), og alle sender primært på norsk, bortsett fra enkelte programmer på samisk og på tegnspråk. Alle fremmedspråklige pro-

grammer er tekstet på norsk, bortsett fra noen barneprogrammer som vanligvis er dubbet og programmer på andre skandinaviske språk som antas å bli forstått. Ved direktesendinger på andre språk, også på engelsk, oversetter eller oppsummerer som regel norsktalende kommentatorer høydepunktene.

Norsk er ikke etter loven definert som nasjonalspråk i Norge, og det har blitt sagt ironisk at det finnes lover for å beskytte minoritetsspråk og standardnorsk, men ingen språkpolitikk for å beskytte norsk [17]. Tre viktige lover styrer språkpolitikken, den mest kjente er *Målloven* av 1980. I tillegg har vi *Samisk språklov* (1987) og *Lov om stadnamn* (1990) [14].

Kulturdepartementet har det overordnede ansvaret for norsk språkpolitikk, mens Språkrådet er autorisert til å utvikle og iverksette den gitte politikken. Språkrådet i Norge har et mer omfattende ansvar enn tilsvarende instanser i Sverige og Danmark. Blant annet har det ansvar for tilsyn og standardisering av språket, for styrking av norsk i samfunnet, for de to målformene, og for å ivareta norsk tegnspråk og minoritetsspråk. Språkrådet har spilt en viktig rolle for å få behovet for norsk språktekhnologi på den politiske dagsordenen. Gjennom rapporter til regjeringen, strategidokumenter og mediedekning har de fremmet synet om at språktekhnologi er viktig for Norge, både økonomisk og kulturelt.

Språkrådet bidro også til å overbevise politikerne om at *Språktekhnologisk ressurssamling for norsk – Språkbanken* burde etableres som et språkpolitis virkemiddel, og dette synet ble fremmet i flere rapporter som finnes på <http://www.sprakradet.no/nb-N0/Tema/IKT--sprak/Norsk-sprakbank/>. Språkbanken er ment som “en tjeneste til den delen av næringslivet som arbeider med utvikling av språkbasert IKT, til forskere innen språkvitenskap og språktekhnologi, og til offentlige virksomheter som utvikler

elektroniske løsninger for offentlige tjenester.” Mer konkret skal Språkbanken være en infrastruktur for bevaring og deling av språkressurser og utviklingsverktøy for både forskning og industri. I kjølvannet av stortingsmeldingen *Mål og mening* [14] fikk Nasjonalbiblioteket i oppdrag å etablere Språkbanken og å starte innsamlingen og utviklingen av språkressurser som skulle innlemmes i den. I juni 2011 ble det første settet av språkressurser lagt ut, og er nå fritt tilgjengelig for nedlasting. Flere forskningsbaserte ressurser er dessuten i ferd med å bli gjort tilgjengelig gjennom Språkbanken.

Stortingsmeldingen *Mål og mening* understreket også at terminologiske ressurser i Norge har betydelige mangler med hensyn til dekningsgrad, og at derfor er et behov for oppdatering. Eksisterende terminologiressurser varierer sterkt med hensyn til format, innhold, struktur og metadata. Siden bevaring av norsk terminologi er et viktig språkpolitisk spørsmål, ga Språkrådet i Norge, med økonomisk støtte fra Kulturdepartementet, selskapet Standard Norge i oppdrag å utvikle en fritt tilgjengelig termbase med terminologi på flere språk [5]. Denne termbasen ble gjort offentlig tilgjengelig for nettsøk i 2011, men er så langt ikke blitt gjort tilgjengelig for nedlasting og bruk i videre FoU.

3.5 SPRÅK OG UTDANNING

Nyere forskning tyder på at viktigheten av språk i utdanningssammenheng ikke bør undervurderes. Den første PISAundersøkelsen (2000) viste at norske elever skåret marginalt over OECD-gjennomsnittet med hensyn til leseferdigheter. Debatten i etterkant økte den offentlige bevisstheten om viktigheten av språklæring, og flere nasjonale tiltak ble derfor satt i verk for å stimulere norske elevers leseferdigheter. I den siste PISA-testen i 2009 [18] gjorde norske ele-

ver det betydelig bedre med hensyn til leseferdigheter (selv om gjennomsnittet i OECD også har sunket siden 2000, noe som svekker virkningen av den tilsynelatende forbedringen hos norske elever). Som i de tidligere PISA-testene var resultatet i 2009 særlig lavt for elever med migrasjonsbakgrunn.

Når det gjelder leseferdigheter hos voksne viser resultater fra undersøkelsen “Adult Literacy and Life Skill” (ALL) at leseferdigheten hos 300.000 voksne nordmenn, eller en av ti, er så lav at de får problemer i det moderne samfunnet [10]. I undersøkelsen blir individenes leseferdigheter rangert på en skala fra 1 til 5 for ulike områder. Ifølge OECDs definisjon vil lesere på nivå 1 og 2 innenfor minst ett av områdene få problemer i et moderne informasjonssamfunn. I Norge gjelder dette om lag 1 million lesere.

Statusen til norsk som skolefag i grunnskolen gjenspeiler til en viss grad behovet for å prioritere leseferdigheter. En undersøkelse publisert av Utdanningsdirektoratet i 2009 viser at norskfaget utgjør omrent 26% av undervisningstiden for elever mellom 6-12 år. På dette området ligger det norske skolesystemet nær Frankrike, Hellas og Nederland, hvor nesten en tredjedel av undervisningstiden for 9-til-11-åringar er i morsmålsopplæring.

Behovet for å lære både bokmål og nynorsk er et kontroversielt tema i Norge. I skolen bestemmer kommunen hovedmålet i grunnskolene fra og med første klasse, mens sidemålsundervisningen vanligvis introduseres i sjueende klasse. I dag har omrent 87% av alle norske elever nynorsk som sidemål [22]. De med nynorsk som hovedmål har som regel få problemer med å lære å mestre bokmål, siden de eksponeres for bokmål gjennom media og litteratur fra barnsben av. Flertallet av elevene, som altså har bokmål som hovedmål, opplever derimot ofte problemer med å beherske nynorsk, siden de har fått mindre opplæring og vært mindre eksponert for det. Fra

et språkteknologisk synspunkt er behovet for gode skriftlige hjelpebidrag derfor klart.

Et annet aspekt ved språkets rolle i opplæringen er at norskopplæring har blitt en del av utlendingspolitikken i Norge. I 2003 ble den såkalte *Introduksjonsloven* vedtatt. I følge denne loven har innvandrere rett og plikt til 300 timer undervisning i norsk språk, historie, kultur og lovgivning. I følge *Utlendingsloven* av 2008 er oppfyllelse av denne plikten en av forutsetningene for å kunne innvilges permanent opphold i Norge.

Et aktuelt tiltak for å gi elever nødvendige språkferdigheter for aktiv deltagelse i samfunnet er å øke mengden av norskundervisning i skolen. Språkteknologi kan være et viktig bidrag gjennom såkalt dataassistert språklæring (*computer-assisted language learning*; CALL), systemer som lar elevene oppleve språk på en attraktiv måte, for eksempel ved å knytte vokabular i elektroniske tekster til lett forståelige definisjoner eller til lyd- eller videofiler som kan gi tilleggsinformasjon om for eksempel uttale.

3.6

INKLUDERINGSASPEKTER

Det er et uttalt politisk mål i Norge å sikre alle innbyggere like muligheter for deltagelse. Flere lover angår spørsmålet om inkludering, for eksempel *Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven* og *Lov om opplæring*, som spesifiserer at utdanning skal tilpasses den enkeltes behov. Særlig viktig er *Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*, som spesifiserer at nye IKT-løsninger rettet mot allmennheten, for eksempel sosiale nettverk eller offentlige nettsider, skal tilfredsstille lovens krav om tilgjengelighet innen 1. juli 2011. Innen 2025 skal alle IT-løsninger tilfredsstille lovens krav.

Tekstbaserte kommunikasjonsmedier (SMS, e-post,

Facebook, blogging, Twitter) har i løpet av svært kort tid endret måten vi kommuniserer på. Mye faglig og personlig kommunikasjon, og til og med viktige offentlige debatter, foregår på Internett. Slike digitale nettverk krever at tekster av høy kvalitet produseres raskt.

For de fleste er nett- og tekstbasert kommunikasjon en berikelse, men ikke alle er bekvem med denne kommunikasjonsmåten. For det første har anslagsvis 5% av befolkningen alvorlig dysleksi, mens så mange som 20% av befolkningen mellom 16 og 20 år har generelle lese- og skrivevansker, ifølge Dysleksiforbundet. For det andre er mange språkbrukere med norsk som andrespråk fortsatt i en læringsprosess. Omrent to av tre innvandrere har svake leseevner [11]. For det tredje skriver bevegelseshemmte, svaksynte eller blinde brukere ofte feil fordi de mis tolker talerespons eller er uvitende om feil som akkurat er gjort. For alle de nevnte gruppene oppstår ofte større problemer med tekstbruk under tidspress. Personer med motoriske vansker kan også oppleve problemer med tekstbruk, og trenger ofte spesielt tilpassede løsninger.

Med andre ord er det en reell fare for at disse gruppene vil bli avskåret fra å dra full nytte av tekstbaserte kommunikasjonsmedier, med mindre de får tilgang til brukervennlige verktøy som kan støtte kommunikasjonsprosessen. Til syvende og sist er denne utfordringen potensielt et demokratisk problem. Brukervennlige språktekhnologiske verktøy er her en av de viktigste mulighetene for å oppfylle loven om universell utforming og å sørge for at alle inkluderes.

3.7 INTERNASJONALE ASPEKTER

Engelsk er uten tvil det dominerende språket i norske vitenskapelige publikasjoner. En studie fra 2004 viste at om lag åtte av ti vitenskapelige artikler skrevet av norske forskere ble utgitt på engelsk; mer enn en tredjedel av disse ble publisert utenfor Norge [20].

Vi ser den samme engelske dominansen i næringslivet [22, 12]. En stadig mer internasjonal arbeidsstokk skaper flerspråklige arbeidsplasser, hvor engelsk blir arbeidsspråket. Norge har en eksportbasert økonomi, og er tungt involvert i internasjonal humanitær, diplomatisk og militær aktivitet; sistnevnte i regi av FN eller NATO. Gode kunnskaper i engelsk og andre fremmedspråk er derfor viktig for nordmenn på på mange områder, fra næringsliv og høyere utdanning til det militære, politikk og diplomati. Engelsk er det mest brukte fremmedspråket, og selv om nordmenn har ord på seg for å være dyktige i engelsk, mangler likevel mange språkbrukere ferdighetene som trengs for avansert bruk i jobbsammenheng. En rekke av de spurte i departementene mener at bruk av engelsk går utover Norges innflytelse for eksempel i forhandlinger på europeisk nivå, mens bruken av engelsk i næringslivet har ført til svekkede forretningsmuligheter og til og med tap av kontrakter.

Norsk er ikke et offisielt EU-språk.

Språkteknologi kan møte denne utfordringen fra et annet perspektiv ved å tilby tjenester som maskinoversettelse eller tverspråklig informasjonsinnhenting, og dermed bidra til å redusere personlige og økonomiske ulemper som de som ikke har engelsk

som morsmål ofte møter. Faktisk vil maskinoversettelse være avgjørende for å gi nordmenn friheten til å fortsette å bruke morsmålet sitt i fremtiden. I situasjoner der nordmenn trenger å kommunisere på engelsk, står man som regel overfor valget mellom å skrive dokumenter én gang på engelsk eller dobbelt opp på engelsk og norsk. Med et fungerende norsk-til-engelsk maskinoversettelsessystem kan norsk opprettholdes som arbeidsspråk i Norge.

3.8 NORSK PÅ INTERNETT

I 2010 hadde om lag 93% av den norske befolkningen internetttilgang ifølge MedieNorge. Omrent 68% var på nettet hver dag; blant unge er brukandelen enda høyere. En studie fra 2010 viste at mer enn 2,5 millioner nordmenn, omrent halvparten av befolkningen, har en Facebookprofil, noe som passerer nordmenn blant de mest dedikerte brukerne av dette sosiale mediet. Estimater viser at det finnes omrent 34 millioner nettsider på norsk.

Den økende bruken av Internett har en avgjørende betydning for språkteknologi.

Den enorme mengden digitale språkdata er en viktig ressurs for å analysere bruken av naturlig språk, spesielt for innsamling av statistisk informasjon om språkmønstre. Internett omfatter også et bredt utvalg av bruksområder for språkteknologi.

I Norge er man i ferd med å utvikle to forskningsdrevne tekstkorporus basert på tekst fra Internett. Det største tilgjengelige norske korpuset per i dag er Norsk aviskorpus, et monitorkorpus av norske avistekster publisert på nett. Korpuset er utviklet i samarbeid mellom NHH i Bergen og Uni Research i Bergen. Korpuset er nå på over 900 millioner ord, og

utvides i gjennomsnitt med 1 millioner ord ukentlig, dvs. en ordmengde tilsvarende omtrent 10 romaner. Det andre internettkorpuset, NoWaC, er utviklet ved Tekstlaboratoriet ved Universitetet i Oslo, og inneholder omtrent 700 millioner ord lastet ned fra hoveddomenet .no.

Når det gjelder parallel eller oversatt tekst på Internett er tilgangen begrenset for norsk sammenlignet med andre europeiske språk. Oversatte tekster til og fra norsk er vanskelige å finne (med unntak av tekster med relevans for EØS er EU-tekster generelt ikke oversatt til norsk), og slike ressurser er nødvendige for maskinoversettelse og programvare for oversetelsesminne. Sett i lys av det antatte behovet har for-

holdsvis lite språkteknologi blitt utviklet og anvendt for oversettelse av nettsteder. Den mest brukte nett-applikasjonen er nettsøk, som innebærer automatisk prosessering av språk på flere nivåer (dette vil bli gått gjennom i mer detalj senere). Nettsøk forutsetter avansert språkteknologi som er forskjellig for hvert språk. På grunn av de to målformene i norsk, samt betydelige variasjoner innenfor dem, må en ofte gå gjennom et omfattende antall varianter av søkeord eller setninger som skal passe sammen. Det neste kapitlet gir en innføring i språkteknologi og de viktigste bruksområdene, sammen med en evaluering av dagens språkteknologi for norsk.

SPRÅKTEKNOLOGISK STØTTE FOR NORSK SPRÅK

Språktekologiske verktøy og ressurser er programvare utviklet for å håndtere menneskelig språk og kalles derfor ofte ‘menneskelig språktekologi’. Menneskelig språk finnes i muntlig og skriftlig form. Mens tale er den eldste og evolusjonsmessig mest opprinnelige formen for språklig kommunikasjon, blir kompleks informasjon og det meste av menneskelig kunnskap lagret og overført i skriftlige tekster. Teknologi for tale og tekst prosesserer eller produserer språk i henholdsvis muntlig og skriftlig form, men begge typer teknologi bruker ordbøker og grammatiske og semantiske regler. Dette betyr at språktekologi knytter språk til ulike former for kunnskap, uavhengig av mediet (tale eller tekst) kunnskapen er uttrykt i. Figur 1 illustrerer det språktekologiske landskapet.

Når vi kommuniserer, kombinerer vi språk med andre kommunikasjonsmåter og informasjonsmedia – for eksempel kan det å snakke omfatte både gester og ansiktsuttrykk. Digitale tekster kan knytte seg opp mot både bilder og lyd. Filmer kan inneholde språk i både muntlig og skriftlig form. Med andre ord er tale- og tekst-teknologi overlappende, og de samhandler med andre teknologiske verktøy som bidrar til behandling av multimodal kommunikasjon og multimediadokumenter.

I det følgende vil vi diskutere de viktigste bruksområdene for språktekologi, nemlig korrekturlesning, nettsøk, taleteknologi og maskinoversettelse. Dette

omfatter programmer og grunnleggende teknologier som:

- korrekturlesning
- skrivestøtte
- data-assistert språklæring
- informasjonsinnhenting
- informasjonsekstrahering
- tekstsammendrag
- besvarelse av spørsmål/dialogsystemer
- talegenkjenning
- talesyntese

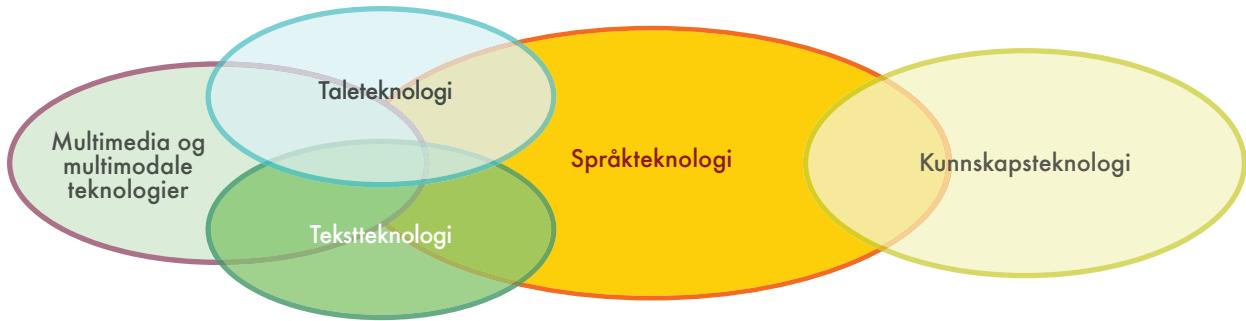
Språktekologi er et etablert forskningsfelt, og det finnes et omfattende utvalg av introduksjonslitteratur.

For videre lesning anbefales lærebøkene [13, 16], oversiktsverkene [3] og nettsiden LT World (<http://www.lt-world.org>).

Før vi går videre til en diskusjon av disse bruksområdene, skal vi kort beskrive oppbygningen av et typisk språktekologisk system.

4.1 APPLIKASJONSARKITEKTURER

Dataprogrammer for språkbehandling består typisk av flere komponenter som gjenspeiler ulike aspekter

1: Språkteknologi i kontekst

ved språket. Slike applikasjoner er som oftest svært komplekse, og figur 2 viser en svært forenklet arkitektur for et vanlig tekstbehandlingsprogram. De tre første modulene håndterer strukturen og betydningen til den analyserte teksten:

1. Preprosessering: Renser data, analyserer eller fjerner formattering, identifiserer inndataspråk, osv.
2. Grammatisk analyse: Finner verbet, identifiserer verbets objekter, modifikatorer og andre setningskomponenter, identifiserer setningsstruktur.
3. Semantisk analyse: Utfører disambiguering (dvs. beregner betydningen av et ord i en gitt kontekst); løser opp anaforer (dvs. finner hvilket pronomen som refererer til hvilket substantiv i setningen); representerer setningens betydning på en maskinlesbar måte.

Etter tekstanalysen kan moduler innrettet mot spesifikke oppgaver tas i bruk, for eksempel automatisk sammendrag og databasesøk.

I resten av dette kapittelet skal vi først gi en beskrivelse av de viktigste bruksområdene for språkteknologi. Deretter følger en kort oversikt over situasjonen for språkteknologisk forskning og utdan-

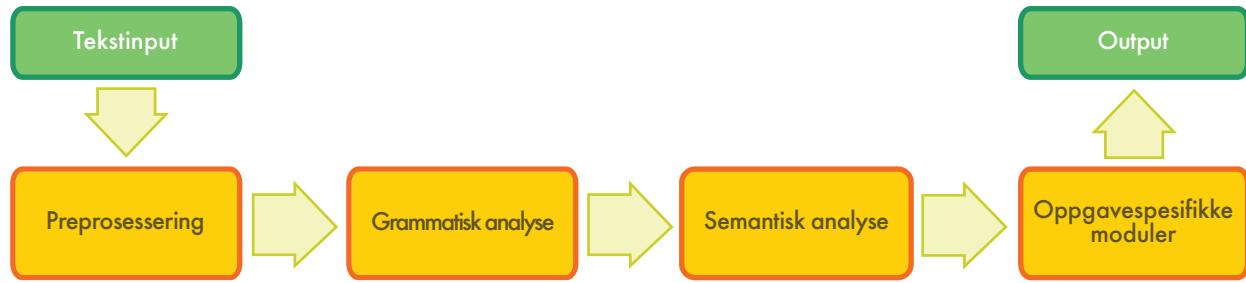
ning i dag, sammen med en beskrivelse av tidligere og nåværende forskningsprogrammer. Til slutt presenteres et ekspertestimat for de viktigste språktekologiske verktøyene og ressursene for norsk, vurdert etter ulike kriterier som tilgjengelighet, modenhetsnivå og kvalitet. Den generelle situasjonen for språkteknologi for norsk språk er oppsummert i en egen tabell (figur 7), som gir en oppdatert oversikt over språkteknologi for norsk. Den språktekologiske støtten for norsk språk er også sammenliknet med de andre språkene som er analysert i denne hvitbokserien.

4.2 DE VIKTIGSTE BRUKSOMRÅDENE

I dette delkapittelet fokuserer vi på de viktigste språktekologiske verktøyene og ressursene, og gir en oversikt over språkteknologisk virksomhet i Norge.

4.2.1 Korrekturlesningsverktøy

Alle som har brukt et tekstbehandlingsprogram som Microsoft Word vet at den har en stavekontroll som uthever stavefeil og foreslår rettelser. De første

2: En typisk arkitektur for tekstprosessering

stavekontrollene sammenlignet en liste av utvalgte ord mot en ordbok med korrekte ord. I dag er slike programmer langt mer sofistikerte. Ved å bruke språkspesifikke algoritmer for **grammatisk analyse** kan de oppdage morfologiske feil (f.eks. flertallsformer) samt syntaktiske feil, som manglende verb eller gal verbøyning (f.eks *hun *skrive et brev*). Men de fleste korrekturverktøyene vil ikke finne noen feil i følgende engelske tekst [23]:

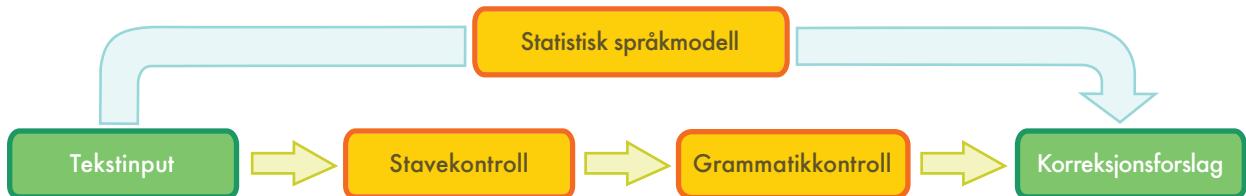
I have a spelling checker,
It came with my PC.
It plane lee marks four my revue
Miss steaks aye can knot sea.

For å avdekke slike feil trengs en analyse av konteksten, for eksempel for å avgjøre om et norsk ord skal stavnes med enkel eller dobbel konsonant i norsk, som i *vil* vs. *vill*. Denne typen analyse må enten baseres på språkspesifikke grammatikker som eksperter møysommelig har kodet i programvaren, eller på en statistisk språkmodell. I en statistisk modell beregnes da sannsynligheten for at et bestemt ord forekommer i en bestemt posisjon i teksten (f.eks. mellom ordene som kommer før og etter det aktuelle ordet). For eksempel er *jeg vil ha* en mye mer sannsynlig ordsekvens enn *jeg vill ha*. En statistisk språkmodell kan genereres automatisk ved hjelp av en stor

mengde av (riktige) språkdata, et **tekstkorpus**.

Disse to tilnærmingene har i hovedsak blitt utviklet med utgangspunkt i materiale fra engelsk. Imidlertid kan ingen av dem enkelt overføres til norsk, siden norsk har annerledes ordstilling, sammensatte ord og et mer omfattende bøyningsmønster for visse ordklasser enn engelsk. Studier med utgangspunkt i norsk er derfor nødvendig. Siden norsk har to offisielle målformer, hvorav den ene er mindre brukt, er behovet for gode korrekturverktøy for hver av målformene betydelig.

Korrekturlesningsverktøy er ikke begrenset til tekstbehandlingsprogrammer, det er også brukt i **skrivestøttesystemer**, dvs. programvaresystemer som brukes for å skrive manualer og andre typer teknisk dokumentasjon som må oppfylle spesielle standarder for eksempel innen IT- og helsesektoren og innen ingeniørvirksomhet. I frykt for kundeklager og skadekrav som følge av uklare instruksjoner, fokuserer næringslivet i økende grad på teknisk dokumentasjonskvalitet, samtidig som de retter seg mot et internasjonalt marked (via oversettelses- eller lokaliseringsstjenester). Fremskritt innen prosessering av naturlig språk har ført til utvikling av programvare for skrivestøtte. Slik programvare hjelper fattere av teknisk dokumentasjon til å bruke ordforråd og setningsstrukturer som er i samsvar med in-

3: Korrekturlesning (statistisk; regelbasert)

dustriregler og (bedriftsinterne) terminologiske restriksjoner.

Korrekturlesningsverktøy brukes ikke bare til tekstbehandling, det brukes også i skrivestøttesystemer.

Gode korrekturlesningsverktøy kan være et viktig redskap for personer med skrivevansker, det være seg dyslektikere eller andrespråkselever, siden en kontekstsensitiv analyse gjør det mulig å foreslå færre og mer relevante stavemåter; det motsatte, mange valg, krever nettopp et høyt nivå av leseferdigheit og språklig bevissthet.

Enkelte norske selskaper og språktjenesteleverandører utvikler produkter på dette området. I forskningssektoren utvikles grunnleggende språkteknologiske ressurser som kan være av nytte for grammatikk- og stavekontroll (leksikon, ordlister, tekstkorporus, analyseverktøy for sammensatte ord); disse er i hovedsak utviklet ved Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen og Uni Research i Bergen.

Det mest brukte korrekturverktøyet for norsk finnes i Microsoft Office-pakken, og er laget av det finske firmaet Lingsoft, mens deler av grammatikkkontrollen for bokmål ble utviklet av forskere ved Universitetet i Oslo. Stavekontroll for bokmål og nynorsk

med åpen kilde-teknologi som *Hunspell* er også tilgjengelig.

En annen norsk kommersiell aktør er Tansa, som spesialiserer seg på korrekturverktøy tilpasset større bedrifters spesifikke behov og ordforråd. De dekker flere språk i tillegg til norsk bokmål og nynorsk (for eksempel engelsk, tysk, spansk og fransk), og kundene spenner fra NRK til Financial Times. Nynodata AS tilbyr et oversettelsesverktøy fra bokmål til nynorsk som samtidig hjelper brukeren å følge en konsekvent formbruk.

Tre selskaper retter seg spesifikt mot skriftlige hjelpemidler for dyslektikere. To av dem, Lingit og Include, inneholder en stavekontrollmodul i tillegg til andre lese- og skriveverktøy (ordprediksjon, tekst-til-tale-komponenter), mens MikroVerkstedet tilbyr fullføring av ord og ordprediksjon.

Ved første øyekast fremstår dermed situasjonen for korrekturverktøy på norsk som god. Men samtidig er flere av initiativene nokså sårbare. For eksempel er norsk korrekturlesning basert på åpen kildekode (*aspell*, *Hunspell*) drevet av tre enkeltpersoner som gjør dette på fritiden. Med andre ord er en av de viktigste norske konkurrentene til Microsofts programvare avhengig av et personlig initiativ fra en håndfull idealistiske enkeltpersoner, snarere enn en systematisk innsats for å utvikle moduler med åpen kildekode. Videre er det en viktig utfordring for de fleste norske korrekturlesningsverktøyene å

forbedre eksisterende ressurser ved å utvikle mer avanserte språkteknologiske verktøy. Det mangler også språkspesifikke verktøy for automatisk oversettelse og oversettelsesstøtte. Verktøy med oversetelsesminne som Trados finnes, men de har ingen språkspesifikk tilpasning til norsk utover en grunnleggende stavekontroll.

Utover korrekturlesning og skrivestøtte er korrekturverktøy også viktig innenfor data-assistert språklæring. Korrekturverktøy kan også automatisk korrigere nettsøk, som i Googles *Mente du...* - forslag til korrekte nettsøk.

4.2.2 Nettsøk

Digitale søk er sannsynligvis den mest brukte språkteknologiske applikasjonen, men den er samtidig i stor grad underutviklet. Søkemotoren Google, som ble opprettet i 1998, utfører nå omtrent 80% av alle nettsøk [21]. Googles søkegrensesnitt og resultatvisning har ikke endret seg vesentlig siden den første versjonen. Men i den nåværende versjonen tilbyr Google stavekorrigering for feilstavede ord, og har innarbeidet grunnleggende semantiske søkemuligheter som kan forbedre nøyaktigheten gjennom analyser av ordets betydning i en gitt søkerkontekst [19]. Googles suksess viser at med store mengder tilgjengelige data kan statistiske metoder gi relativt gode resultater.

For mer sofistikerte informasjonssøk er det imidlertid avgjørende å integrere dypere lingvistiske analyser for tekststolkning. Eksperimenter med leksikalske ressurser, som maskinlesbare tesauruser eller ontologiske språkkressurser (for eksempel WordNet for engelsk; et norsk ordnett er ventet innen utgangen av 2012), har gitt bedre resultater når det gjelder å finne nettsider som inneholder synonymer til den opprinnelige søkerterminen, som *atomkraft*, *kjerneenergi* og *nukleærenergi*, og til og med termer som er enda lø-

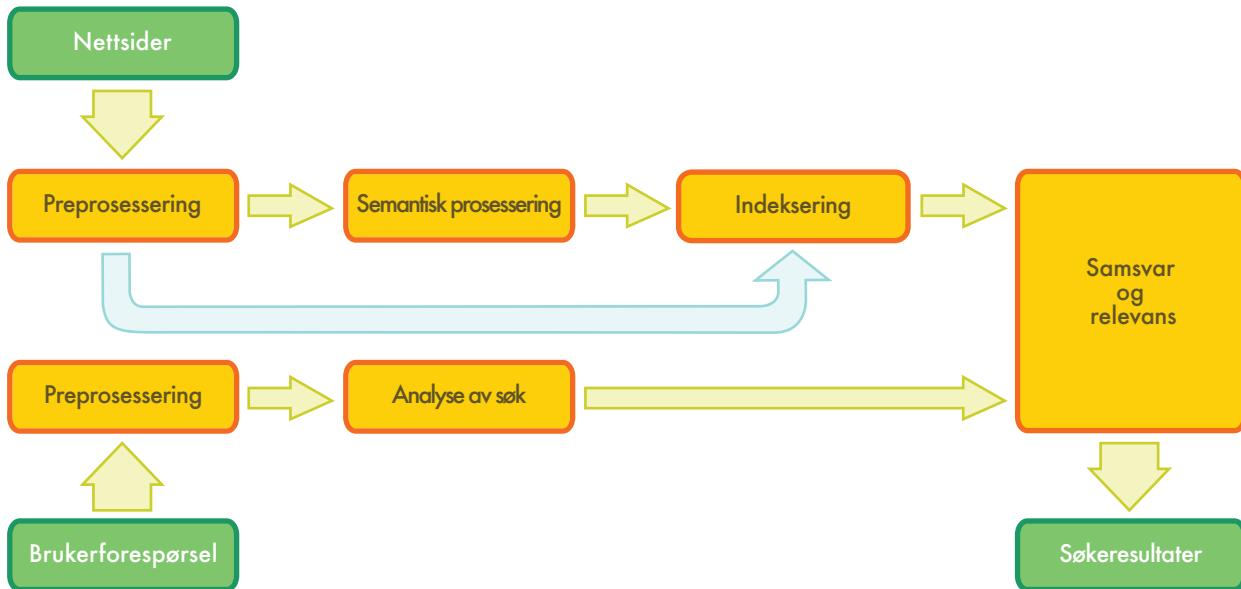
sere beslektet.

**Den neste generasjonen søkermotorer må
bruke en mye mer sofistikert
språkteknologi.**

Den neste generasjonen søkermotorer må bruke en mye mer sofistikert språkteknologi, særlig for søker som består av et spørsmål eller en annen type setning, og ikke bare en liste av nøkkelord. For å svare på søkeret *Gi meg en liste over alle selskaper som har blitt tatt over av et annet selskap de siste fem årene*, må systemet gjøre en **syntaktisk** og **semantisk analyse** av setningen og lage en hurtig oversikt over relevante dokumenter. Et tilfredsstillende svar forutsetter en syntaktisk analyse av setningens grammatiske struktur for å slå fast at brukeren spør etter selskaper som har blitt kjøpt opp, ikke selskaper som har kjøpt opp andre. Når det gjelder uttrykket *de siste fem årene* må systemet avgjøre hvilke år det dreier seg om. Søket må så sammenlignes mot en stor mengde ustrukturerte data for å finne relevante treff. Dette kalles informasjonshenting (engelsk *Information Retrieval*), og omfatter søker og rangering av relevante dokumenter. For å lage en liste over selskapene trenger systemet også å forstå at en bestemt ordstreng i et dokument er navnet på et selskap, en prosess som kalles navnegjenkjenning.

En enda større utfordring er å forsøke å finne treff på et søker i dokumenter på et annet språk. Ved informasjonssøk på tvers av språk må søkerordet oversettes automatisk til alle potensielle kildespråk, og resultatene må i sin tur oversettes tilbake til brukerens språk.

Siden data i økende grad oppbevares i andre former enn tekst, trengs en tjeneste for multimedial informasjonsinnhenting som lar oss søker i bilder, lyd-

4: Nettsøk

filer og videomateriale. Når det gjelder lyd- og videofiler må en talegenkjenningsmodul konvertere taleinnholdet til tekst (eller fonetiske representasjoner) som så kan gi treff mot et brukersøk.

I Norge utviklet Opera Software den første norske nettleseren og Internetprogramvaren. Opera begynte i 1994 som et forskningsprosjekt i Teleforskningsinstituttet. Etter et år ble det skilt ut som et uavhengig utviklingsselskap, Opera Software ASA. Enkelte norske selskaper utvikler eller appliserer søke-løsninger (CognIT, Comperio, TextUrgy, Abtrox og Infofinder). FAST utviklet en søkemotor som ble kjøpt opp av Microsoft, og som nå forhandles av Comperio. Utviklingsfokuset til disse selskapene er generelt rettet mot å tilby tilleggsprogrammer og avanserte søkemotorer som utnytter domenerelevant informasjon. IT-industrien i Norge har altså allerede et ganske godt grunnlag når det gjelder nett-søk og informasjonsinnsøkning; det største behovet som bedriftene rapporterer om gjelder kvalitetssik-

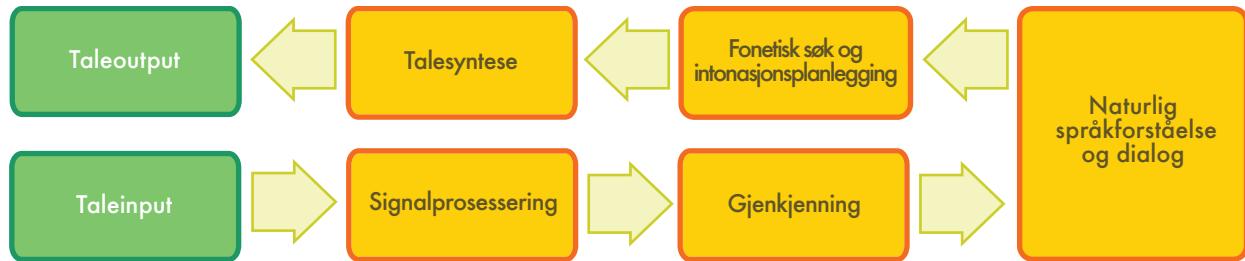
rede språktekโนologiske komponenter.

4.2.3 Taleteknoologi

De grunnleggende taleteknoologiene er talegenkjenning og talesyntese, som kan brukes til å utvikle talebasert interaksjon og dialogsystemer. Taleteknoologi brukes for å lage grensesnitt som lar brukerne samhandle gjennom talespråk heller enn å bruke en grafisk skjerm, tastatur og mus. I dag brukes talegrensesnitt til helt og delvis automatiserte telefon-tjenester som selskaper tilbyr sine kunder, ansatte eller partnere. Talegrensesnitt brukes i stor grad til blant annet banktjenester, distribusjonskjeder, kollektivtransport og i telesektoren. Taleteknoologi brukes også til grensesnitt for navigasjonssystemer i biler og til bruk av talespråk som et alternativ til grafiske grensesnitt eller trykkfølsomme skjermer i smarttelefoner.

Taleteknoologi omfatter fire typer verktøy:

1. Automatisk **talegenkjenning** (tale-til-teks

5: Talebasert dialogsystem

gjør hvilke ord som faktisk sies i en gitt lydsekvens ytret av en språkbruker.

2. Naturlig språkforståelse analyserer ytringens syntaktiske struktur, og tolker den ut fra systemet som brukes.
3. Dialogstyring avgjør hvilken handling som skal utføres, gitt et bestemt brukerinput og en viss systemfunksjonalitet.
4. **Talesyntese** (tekst-til-tale) omskaper systemets svar til lyder som er forståelige for brukeren.

Automatiske talegjenkjenningssystemer forsøker å gjenkjenne ordene som ytres. Det betyr at utvalget av mulige ytringer må avgrenses til et begrenset sett av nøkkelord, eller at man manuelt lager språkmodeller som dekker et stort omfang av naturlige språkytringer. Ved hjelp av maskinlæringsteknikker kan man også automatisk generere språkmodeller fra **talekorpus**, dvs. store samlinger av tale i lydfiler og teksttranskripsjoner. Å legge begrensninger på ytringene innebærer vanligvis at brukerne pålegges å bruke grensesnittet på en begrenset måte, hvilket kan svekke brukerens aksept av verktøyet. På den annen side vil det øke kostnadene betraktelig å skape, fininnstille og vedlikeholde rike språkmodeller. Talegrensesnitt som bruker språkmodeller og lar brukeren uttrykke seg mer fleksibelt i begynnelsen – ved hjelp av et spørsmål som: *Hva kan jeg gjøre for*

deg? – er generelt automatisert, og gir ofte en bedre opplevelse for brukerne.

Taleteknologi brukes for å lage grensesnitt som lar brukerne samhandle gjennom talespråk heller enn å bruke en grafisk skjerm, tastatur og mus.

Bedrifter bruker ofte forhåndsinnsplitt tale, innsplitt av profesjonelle, for å generere materialet som skal brukes i talegrensesnitt. For statiske ytringer, hvor formuleringene ikke avhenger av en bestemt situasjon eller personlige brukerdata, kan dette gi en god brukeropplevelse. Men mer dynamisk ytringsinnhold kan preges av unaturlig intonasjonsmønstre, fordi de rett og slett produseres ved å lime ulike lydfiler sammen. Dagens talesyntese er blitt stadig bedre til å produsere dynamiske ytringer som høres naturlige ut, selv om de fremdeles har et forbedringspotensial.

Det siste tiåret har det skjedd en betydelig standardisering av talegrensesnitt når det gjelder de ulike teknologiske komponentene. Det har også vært en sterk markedskonsolidering innen taleteknologi. I G20-landene (de 19 landene i verden med best økonomi samt EU) har kun fem globale aktører dominert markedet, med Nuance (USA) og Loquendo (Italia) som

de viktigste i Europa. I 2011 kunngjorde Nuance oppkjøpet av Loquendo, og dette innebar et nytt steg i retning av en sterkere konsolidering av markedet.

For norsk talesyntese finnes tretten norske stemmer; de fleste har blitt utviklet av aktørene vi har nevnt ovenfor. Tre av stemmene er utviklet av den norske bedriften Lingit, som retter seg mot brukere med lese- og skrivevansker. En annen stemme ble utviklet ved Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek i samarbeid med søsterbiblioteket i Sverige. Der er også en aktiv forskergruppe ved NTNU i Trondheim.

Kvaliteten på talesyntese er sterkt avhengig av tilgjengelige ressurser (spesielt tekstkorpus tagget med informasjon om ordklasse, tokenisatorer og uttaleleksika) og språkspesifikk forskning på for eksempel prosodiske trekk i det aktuelle språket. Det finnes mange slike ressurser på engelsk, men bare i liten grad for norsk. Likevel er behovet ekstra stort for norsk på grunn av det store mangfoldet i mulige stavemåter og dialekter, i tillegg til utfordringer knyttet til tonelag og en manglende én-til-én-relasjon mellom lyder og bokstaver.

Når det gjelder teknologi og kunnskap for dialogstyring er det norske markedet dominert av mindre, norske bedrifter. MediaLT har utviklet en generell talegenkjenner som brukes til dialogstyring for blinde og svaksynte. Innen tale-til-tekst har Max Manus integrert og tilrettelagt Phillips' SpeechMagic for norske sykehus. Systemet er relativt vellykket, men har et relativt avgrenset bruksområde med et lukket vokabular. Nylig ble Dragon Dictation, en stemmegjenkenningsapplikasjon for mobiltelefoner, lansert for norsk. Denne applikasjonen er det første *generelle* dikteringssystemet for norsk, men den norske versjonen av Dragon Dictation later til å gi betydelig mer feiltolking enn den engelske versjonen. For taleinteraksjon finnes det ennå ikke et fungerende marked for lingvistiske kjerneteknolo-

gier for syntaktisk og semantisk analyse.

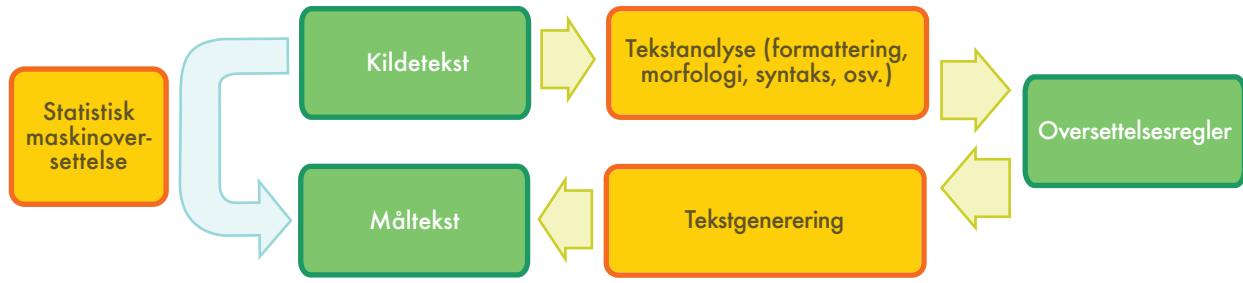
I tiden fremover kan man sannsynligvis vente en betydelig utvikling på grunn av økt bruk av smarttelefoner som en ny plattform for å håndtere kundelasjoner, i tillegg til allerede eksisterende kommunikasjonsmedia som fasttelefoner, Internett og e-post. Dette vil sannsynligvis også påvirke bruken av taleteknologi og dialogsystemer. På sikt vil der sannsynligvis bli færre telefonbaserte talegrensesnitt, og talespråksapplikasjoner vil spille en langt mer sentral rolle som en brukervennlig interasjonsmåte med smarttelefoner. Denne utviklingen vil sannsynligvis primært drives frem gjennom stegvise forbedringer av talegenkjenningssystemer som ikke er fokusert på én bestemt bruker, via dikteringssystemer som allerede tilbys som sentraliserte tjenester for smarttelefonbrukere.

4.2.4 Maskinoversettelse

Tanken om å bruke datamaskiner til å oversette naturlig språk ble introdusert i 1946, og utløste en omfattende forskningsinnsats på 50-tallet, som så ble gjenopplivet på 80-tallet. Likevel har **maskinoversettelse** (MO) fremdeles ikke levd opp til de tidlige forhåpningene om å kunne tilby generell, automatisert oversettelse.

Den mest grunnleggende tilnærmingen til maskinoversettelse er automatisk å erstatte ord i et språk med ord i et annet språk.

Den mest grunnleggende tilnærmingen til maskinoversettelse er automatisk å erstatte ord i et språk med ord i et annet språk. Dette kan fungere bra for domener hvor ordforrådet er begrenset og standardisert, som for eksempel værmeldinger. Men

6: Maskinoversettelse (statistisk / regelbasert)

for å lage gode oversettelser av tekster fra mer generelle domener må man oversette større tekstbiter (ordgrupper, setninger, eller til og med hele avsnitt), og hver tekstbit må stemme overens med tilsvarende del i kildeteksten. Maskinoversettelse er først og fremst vanskelig fordi menneskelig språk er flertydig.

Flertydighet gir utfordringer på flere nivåer, blant annet kan man trenge å løse flertydigheter både på ordnivå og på setningsnivå. In en enkel ord-for-ord-oversettelse til engelsk kan setningen *Plutselig røk slangen* derfor gi resultatet *Suddenly smoked the snake*. Verbformen *røk* (preteritum av *ryke*) er flertydig mellom det vi på engelsk ville oversette som henholdsvis *snap* og *smoke*. Ordet *slange* er på sin side flertydig mellom ‘vannslange’ (engelsk *hose*) og ‘reptilslange’ (engelsk *snake*). Legg også merke til at en enkel ord-for-ord-oversettelse ikke ville gitt riktig rekkefølge av ordene på engelsk.

I tillegg til leksikalsk flertydighet og forskjeller i ordstilling kommer utfordringer med syntaktiske flertydigheter. På norsk kan man for eksempel topikaliser objektet i en setning, mens mulighetene for å gjøre dette på engelsk er mye mer begrenset. Den norske setningen *Eplene spiste mannen* har to ulike tolkninger: Enten analyseres *eplene* som setningens subjekt (mannen ble spist av eplene), eller som et to-

pikalisiert objekt (eplene ble spist av mannen). Siden denne flertydigheten ikke finnes på engelsk, må et maskinoversettelsessystem først finne den korrekte syntaktiske tolkningen for å komme frem til en korrekt oversettelse.

En annen utfordring for maskinoversettelse for norsk er sammensatte ord. Et effektivt oversettelsessystem må kunne identifisere sammensatte ord som ikke står i ordboken, analysere dem, og om nødvendig lage nye sammensatte ord i målspråket.

For oversettelser mellom nært beslektede språk kan en enkel ord-for-ord-oversettelse la seg gjøre. Men maskinoversettelsessystemer kan også bygges ved å bruke lingvistiske regler. Regelbaserte (eller kunn-skapsdrevne) systemer analyserer kildeteksten, og lager en mellomstående symbolsk representasjon. På grunnlag av den symbolske representasjonen kan man så generere tekst til målspråket. Kvaliteten på slike metoder avhenger i stor grad av tilgangen til omfattende ordbøker med morfologisk, syntaktisk og semantisk informasjon, i tillegg til store sett med grammatiske regler utviklet av språkforskere. Dette er en veldig omfattende, og derfor dyr, prosess.

På slutten av 80-tallet, da datamaskinkapasiteten økte, økte også interessen for statistiske modeller for maskinoversettelse. Statistiske modeller for maskinoversettelse er basert på analyser av tospråk-

lige tekstkorpus, som parallelkorpuset Europarl, som består av møtereferater fra Europaparlamentet på 11 europeiske språk (norsk er ikke inkludert). Hvis man har tilgang til tilstrekkelige mengder data, kan statistisk maskinoversettelse fungere godt nok til å utlede den omtrentlige betydningen til en tekst på et annet språk, gjennom å prosessere parallele versjoner av tekst og dermed finne sannsynlige ordmønstre. Datadrevet maskinoversettelse har sine fordeler, fordi den krever mindre menneskelig innsats, og den kan fange opp særegenheter ved språket (for eksempel idiomatiske uttrykk) som kan bli oversett av kunskapsdrevne systemer. Men i motsetning til kunskapsdrevne systemer gir statistisk (eller datadrevet) maskinoversettelse ofte ugrammatiske resultater.

Ofte er det altså slik at fordelene og ulempene ved kunskapsdrevet og datadrevet maskinoversettelse utfyller hverandre. Derfor fokuserer nyere forskning ofte på hybridtilnærminger som kombinerer begge metodene. Én slik tilnærming bruker både kunskapsdrevne og datadrevne systemer sammen med en selekteringsmodul som avgjør det beste resultatet for hver setning. For setninger lengre enn omtrent tolv ord blir imidlertid resultatene som regel mindre gode. Her kan en bedre løsning være å kombinere de beste delene fra hver setning fra flere ulike kilder. Dette kan være en ganske kompleks oppgave, siden siden det ikke alltid er klart hvilke av flere ulike muligheter som passer sammen. Disse må identifiseres og parallelstilles.

Selv om det er et klart behov for maskinoversettelse for norsk, er utviklingen av slik programvare for norsk ennå ikke omfattende.

Når det gjelder oversettelse mellom de to norske målformene er behovet for effektive oversettelsesverktøy stort. To selskaper har utviklet systemer for dette; Nynodata og Apertium. Nynodata er en liten bedrift som tilbyr verktøy for oversettelse, korrektur og tekstsøk for bokmål og nynorsk. Apertium er et åpen-kilde-initiativ som også tilbyr automatisert oversettelse mellom de to målformene, implementert av en student ved Universitetet i Bergen.

Når det gjelder oversettelse mellom norsk og ulike fremmedspråk har Google Translate en norsk modul for oversettelse mellom engelsk og norsk; via engelsk er det mulig å oversette mellom norsk og ethvert språkpar som inneholder engelsk. GramTrans er en maskinoversettelsesplattform som er utviklet av det danske GrammarSoft ApS og den norske bedriften Kaldera Språkteknologi AS. Denne oversettelsesmotoren tilbyr en tjeneste for gratis, nettbasert oversettelse for de skandinaviske språkene og mellom norsk og engelsk. Programmet er basert på en robust grammatikkanalyse, en transferkomponent som behandler overgangen fra et språk til et annet med hensyn til leksikon og grammatikk, og til slutt en komponent som genererer oversatt tekst på målspråket. Selskapet Clue Norge spesialiserer seg på elektroniske ordbøker for næringslivet, og utviklet for omtrent ti år siden systemet Textran for maskinoversettelse fra engelsk til norsk. Systemet eksisterer fortsatt, men har ikke blitt videreutviklet fordi jevnt pålitelige maskinoversettelser av høy kvalitet er meget vanskelig å oppnå, mens brukergruppene ikke ønsket å betale for et system som gjorde feil.

Selv om det foregår en betydelig forskningsinnsats på dette området, både nasjonalt og internasjonalt, har datadrevne og hybride systemer så langt vært mindre vellykket i applikasjoner for næringslivet enn i forskningslaboratoriet. I Norge finnes den vik-

tigste forskningsekspertisen ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen.

Bruk av maskinoversettelse kan øke produktiviteten betydelig, forutsatt at systemet er tilpasset bruker-spesifikk terminologi og er godt integrert i arbeidsflyten på en arbeidsplass. Generelt later imidlertid språktjenesteindustrien i Norge til å ha et underforbruk av språktekologiske ressurser. Sektoren kan deles i to grupper: på den ene siden har man frilans-oversettere og oversetterbyråer som retter seg mot enkeltpersoner, næringslivet og offentlig sektor; på den andre siden har man oversettere som er tilknyttet Oversetterforeningen og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening.

I den siste gruppen framstår bruken av språktekno- logi som begrenset. Den førstnevnte gruppen bruker ofte Trados, som er det klart mest brukte overset- telsesverktøyet for profesjonelle oversettere. Trados har imidlertid ingen egen modul for norsk, men støt- ter seg i stedet på Hunspell, en åpen-kilde-løsning med stavekontroll og et morfologisk analyseverktøy som opprinnelig ble utviklet for ungarsk. Selv om det er en funksjonell og åpen løsning, trenger den yt- terligere utvikling for å fungere som en optimal res- surs for språktjenestesektoren i Norge. Særlig stort er behovet for å forbedre analysen av sammensatte ord på norsk.

I tillegg bruker profesjonelle oversettere termbaser (DU, IATE), og til en viss grad er der et samarbeid med universitetssektoren i utviklingen av termbaser. Det tilsynelatende underforbruket av språktekno- logiske ressurser i språktjenesteindustrien skyldes del- vis mangelen på gode ressurser for norsk, men også manglende kontakt mellom språktjenesteleverandører og forskermiljøene. Derfor kan kunnskap om det fulle potensialet for språkteknologi blir for begren- set, og det kan være vanskelig for kommersielle ak- tører å vurdere kvaliteten på eksisterende ressurser.

Kvaliteten på maskinoversettelsessystemer har fremdeles et stort forbedringspotensial. Blant ut- fordringene er å tilpasse språkressurser til et gitt emne eller brukerområde, og å integrere teknolo- gien i en arbeidsflyt som allerede inneholder term- baser og oversettelsesminne. I tillegg er de fleste systemene som er i bruk rettet mot engelsk, og støt- ter bare sjeldent oversettelse til og fra norsk. Dette gir forstyrrelser i prosessen med å få tekst oversatt, og tvinger maskinoversettelsesbrukere til å lære seg ulike kodingsverktøy for forskjellige systemer.

Gjennom evalueringskampanjer sammenlignes kva- liteten på ulike maskinoversettelsessystemer og til- nærminger og ikke minst hva som er status for syste- mene for ulike språkpar. Prosjektet EuroMatrixPlus gjennomførte en studie av kvaliteten på maskinover- settelsessystemer for 22 offisielle EU-språk. Norsk var ikke inkludert i dette prosjektet.

4.3 ANDRE BRUKSOMRÅDER

Oppbyggingen av språktekologiske verktøy omfat- ter en rekke underoppgaver som ikke alltid er syn- lige på overflaten, der kommunikasjonen med bru- keren skjer. Slike underliggende programmer har li- kevel viktige funksjoner i systemet. Hver av oppga- venes utgjør viktige forskningsfelt, som har utviklet seg til enkeldisipliner innenfor datalingvistikk.

Såkalte dialogsystemer som besvarer spørsmål (en- gelsk *Question Answering*) er for eksempel et aktivt forskningsområde, hvor man har utviklet korpora kodet med setningsstruktur, og hvor vitenskapelige evalueringskonkurranser har vært initiert. Feltet om- fatter mer enn bare søker på nøkkelord (hvor søker- motoren svarer med en samling potensielt relevante do- kumenter); det lar brukere stille et konkret spørsmål, som systemet så gir ett eneste svar på. For eksempel:

Spørsmål: *Hvor gammel var Neil Armstrong da han gikk på månen?*

Svar: 38.

Mens slike dialogsystemer åpenbart er relatert til nettsøk, brukes det i dag som et overordnet begrep for forskningsspørsmål som hvilke typer spørsmål som finnes, hvordan man skal behandle dem, hvordan man kan analysere og sammenlikne sett av dokumenter som potensielt inneholder svaret (gir dokumentene for eksempel motstridende svar?), og hvordan relevant informasjon kan ekstraheres fra et dokument med minimal grad av feil, og uten å se bort fra kontekst.

Dette er i sin tur knyttet til informasjonsekstrahering (engelsk *Information Extraction*), et område som ble svært populært og innflytelsesrikt da datalingvistikken fikk en mer statistisk orientering tidlig på 90-tallet. Informasjonsekstrahering har som mål å finne bestemte biter av informasjon i visse dokumentsett, for eksempel å identifisere de viktigste aktørene i avisartikler som handler om overtakelse av bedrifter. Et annet scenario som kan studeres er terrorhandlinger. Problemstillingen er da å sortere informasjon i teksten i henhold til en forhåndsdefinert mal som spesifiserer kriterier som gjerningsmann, mål, tid, sted og utfall av hendelsen. Informasjonsekstrahering består grunnleggende sett i å fylle ut en mal med domenespesifikk og relevant informasjon, hvilket gjør informasjonsekstrahering til nok et eksempel på en undeliggende teknologi som på den ene siden utgjør et selvstendig forskningsfelt, og som på den andre siden skal kunne integreres i større brukerapplikasjoner for praktisk bruk.

Sammendrag og tekstgenerering er tilgrensende områder som kan brukes som selvstendige applikasjoner eller som underliggende støtteteknologi. Sammendrag har som mål å gjengi de viktigste punktene i en lengre tekst, og finnes blant annet i

Microsoft Word. Oftest brukes en statistisk tilnærming for å identifisere de ‘viktige’ ordene i en tekst (dvs. ord som opptrer hyppig i den aktuelle teksten, men mer sjeldent i allmennspråket) og for å finne de setningene som har høyest forekomst av disse ‘viktige’ ordene. De aktuelle setningene blir så trukket ut og satt sammen for å lage et sammendrag. I en slik modell, som er svært utbredt i kommersiell bruk, er sammendrag rett og slett en form for ekstrahering av setninger, og teksten reduseres til et subsett av sine setninger. En annen mulighet er å generere helt nye setninger som ikke allerede finnes i kildeteksten, og en del forskning utføres på dette feltet.

Forskning på de fleste typer teknologi er langt mindre utviklet for norsk enn for engelsk.

Å generere nye setninger som oppsummerer originaltekst krever en dypere forståelse av teksten, og denne tilnærmingen er derfor så langt betydelig mindre robust. Generelt brukes en tekstgenerator sjeldent som en selvstendig applikasjon, men blir i stedet integrert i et større programvaremiljø, som for eksempel et informasjonssystem om kliniske data som samler, lagrer og prosesserer pasientopplysninger. Rapportgenerering er bare et av mange potensielle bruksområder for sammendrag. I USA har det siden 90-tallet vært flere åpne konkurranser i besvarelse av spørsmål eller dialogsystemer, informasjonsekstrahering og sammendrag, som først og fremst har vært arrangert av de offentlig støttede organisasjonene DARPA og NIST. Disse konkurransene har bidratt til en betydelig forbedring av teknologien, men hovedfokus har altså vært på engelsk. Det finnes nesten ikke annoterte korpus eller andre spesialressurser for å utføre slike oppgaver på norsk.

Når systemer for automatisk sammendrag utelukkende bruker statistiske metoder, er de i høy grad språkuavhengige, og det finnes mange tilgjengelige forskningsprototyper. For tekstgenerering har gjenbrukbare komponenter stort sett vært begrenset til moduler for produksjon av overflatestrukturen, og det meste av tilgjengelig programvare er for engelsk.

4.4 UTDANNINGSPROSSESSER OG GRAMMER

Språkteknologi er et interdisiplinært fagfelt som samler ekspertise fra bl.a. språkforskning, informatikk, matematikk, filosofi, psykolingvistikk og nevrovitenskap. Derfor har ikke språkteknologi fått etablert en klart definert, selvstendig plass i det norske universitetssystemet.

I Norge finnes den språkvitenskapelige ekspertisen i mindre forskergrupper ved ulike institusjoner som samarbeider på prosjektbasis (Universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø, NTNU, NHH og forskningsinstitusjonene Uni Research og Sintef). Ingen av universitetene har egne institutter eller sentre for datalingvistikk. Undervisning i datalingvistikk foregår enten ved institutter for informatikk (Universitetet i Oslo og NTNU) eller lingvistikk (Universitetene i Bergen og Tromsø). Forskning og undervisning i taleprosessering foregår kun ved NTNU.

Selv om det er vanskelig å kvantifisere en slik påstand, kan man nok med rimelighet hevde at datalingvistikk og språktekhnologi, så vel som mulighetene for å studere dette i Norge, ikke er særlig godt kjent i Norge. Et viktig mål for KUNSTI-programmet var å styrke grunnforskning og kompetansen innenfor de språktekhnologiske fagfeltene. KUNSTI bidro til flere masteroppgaver og doktoravhandlinger innenfor en rekke forskningsprosjekter. Forskningsprogrammet spilte dermed en viktig

rolle for å skaffe norsk språktekhnologi nye forskere og økt kompetanse.

Universitetet i Bergen koordinerer CLARA, et nettverk for forskerutdanning innen SRT ved ni europeiske institusjoner.

4.5 NASJONALE PROSJEKTER OG INITIATIVER

Siden norsk språktekhnologisk industri er relativt liten i internasjonal sammenheng, har norske forskningsinstitusjoner spilt en sentral rolle i utviklingen av norske ressurser og verktøy for språktekhnologi, noe som også har kommet private bedrifter til nytte. De fleste norske selskaper som trenger språktekhnologi uttrykker et ønske om å kunne nyttiggjøre seg ressurser, kunnskap og ekspertise fra akademia, fordi deres egen ekspertise vanligvis ikke ligger innenfor språktekhnologi.

Norges forskningsråd har så langt støttet ett betydelig språktekhnologisk forskningsprogram, nemlig KUNSTI (Kunnskapsutvikling for norsk språktekhnologi). Dette programmet var delvis inspirert av større prosjekter i andre land (for eksempel det tyske prosjektet Verbmobil), og hadde som mål å øke kompetansen om språktekhnologi gjennom grunnforskning. KUNSTI skulle gjøre skriftlig og muntlig norsk (og til en viss grad samisk) tilgjengelig for databehandling gjennom forskning og utvikling. Tjue forskningsprosjekter av ulike størrelser ble gjennomført i løpet av programperioden; de to største var innen maskinoversettelse og taletekhnologi.

Å bygge opp et mangfold av språktekhnologiske applikasjoner forutsetter tilgang på grunnleggende ressurser, som ordlister, tekstkorporus og talekorpus.

Slike ressurser er like dyre og tidkrevende å utvikle for små språk som for store; siden norsk har to offisielle målformer blir kostnadene enda høyere. Derfor er ikke norsk så interessant fra et kommersielt ståsted.

Derfor var det et viktig språkpolitisk tiltak at Språkbanken ble opprettet i 2010, etter tjue år med felles innsats fra Språkrådet, Norges forskningsråd, næringslivet og norske forskningsinstitusjoner. Språkbanken ved Nasjonalbiblioteket skal fungere som en infrastruktur for tilgjengeliggjøring av norsk språkteknoologi både for forskning og kommersiell utvikling, noe som forhåpentligvis vil senke terskelen for å utvikle nye språktekologiske produkter for norsk.

Så langt har private selskaper typisk sammenstilt ulike ressurser og verktøy til intern bruk, mens de fleste omfattende (og tilgjengelige) ressurser og verktøy (for eksempel leksika, taggere og navnegenkjennere) er utviklet ved forskningsinstitusjonene. På et senere tidspunkt har disse ressursene i noen tilfeller blitt kjøpt av private bedrifter. Faktisk inneholder tabellen over verktøy og ressurser i slutten av denne rapporten hovedsaklig ressurser som er utviklet gjennom forskning. For eksempel har Universitetet i Oslo utviklet talekorpuset Nota-Oslo (Norsk Talespråkcorpus, Oslo-delen) og Norsk dialektcorpus, Norsk ordbank er utviklet og eies av Universitetet i Oslo og Norsk språkråd, Oslo-Bergen-taggeren er laget av Universitetet i Oslo og Uni Research i Bergen, Norsk aviskorpus er utviklet av Uni Research og NHH, og trebanken INESS er for tiden under oppbygging ved Universitetet i Bergen.

Utvikling av grunnleggende tekst- og taledata var ikke en del av KUNSTIs arbeidsprogram, ettersom dette skulle være Språkbankens oppgave. Mangelen på grunnleggende språkressurser framsto dermed som en hemsko for KUNSTI. Nå som Språk-

banken er etablert, og med nye forskere og oppdatert kompetanse på plass, mener mange at tiden er moden for en ny satsing på språkteknoologisk forskning som kan få et mer applikasjonsorientert fokus enn KUNSTI-satsningen.

Etter KUNSTI har større språkteknoologiske forskningsprosjekter (f.eks INESS, Nota-Oslo (Norsk Talespråkcorpus, Oslo-delen), Norsk aviskorpus, WeSearch-Språkteknoologi for Internett og SIRKUS) blitt finansiert enten gjennom infrastrukturprogrammene (AVIT) eller Forskningsrådets generelle IKT-programmer, som VERDIKT. Som et ledd i arbeidet med å bygge opp en norsk infrastruktur for språkressurser inngikk Språkbanken i 2011 en avtale med Kaldera språkteknoologi AS om å bygge et ordnett for bokmål og nynorsk. På tross av disse investeringene er likevel støtten til språkteknoologiske prosjekter i Norge relativt lavt i forhold til det som brukes i for eksempel USA på oversettelse og flerspråklig informasjonstilgang [15].

Som en oppsummering har dette delkapittelet vist at tidligere forskningsprogrammer har ført til en utvikling av en rekke språkteknoologiske verktøy og ressurser for norsk språk. I neste delkapittel oppsummerer vi situasjonen for språkteknoologisk støtte for norsk språk.

4.6 SITUASJONEN FOR SPRÅKTEKNOLOGISK STØTTE FOR NORSK SPRÅK

Figur 7 oppsummerer situasjonen for språkteknoologisk støtte for norsk språk gjennom tallmessige verdivurderinger av eksisterende verktøy og ressurser. Vurderingene er gjort av ledende norske eksperter på feltet, som har satt tallverdier for syv ulike kri-

	Kvantitet	Tilgjengelighet	Kvalitet	Dekningsgrad	Modenhet	Bærekraftighet	Tilpasningsdyktighet
Språkteknologi (verktøy, teknologier og applikasjoner)							
Talegenjenning	4	2	2	1	2	3	3
Talesyntese	3	2	3	2	3	3	3
Setningsanalyse	4	4,5	4	4	4,5	4,5	5
Teksttolking	2	2	3,3	3	3,7	3,3	3,7
Språkgenerering	1	4	4	3	5	4	5
Maskinoversettelse	4	4	2	2	3	5	3
Språkressurser (ressurs-, data- og kunnskapsbaser)							
Tekstkorpus	4,5	3,5	3,5	3	4	4,5	4
Talekorpus	5	4	3	5	4	5	5
Parallelkkorpus	5	3	2	2	4	3	3
Leksikalske ressurser	2,5	2	2	2	2	2	2,5
Grammatikker	2	4	5	3	4	5	3

7: Status for SRT for norsk

terier (f.eks. tilgjengelighet), på en skala fra 0 (svært lav) til 6 (svært høy).

De viktigste resultatene for norsk kan oppsummeres som følger:

- Situasjonen for norsk er relativt god når det gjelder de mest grunnleggende språkteknologiske verktøyene og ressursene, som taggere, morfologisk analyse, referansekorpus og talekorpus. Det finnes også mange talesynteseprodukter for norsk som er generelt anvendelige og som har en akseptabel kvalitet, selv om de fleste av dem er utviklet av kommersielle aktører, og dermed har begrenset tilgjengelighet. Det finnes flere leksikalske ressurser som dekker allmennspråket, men der er betydelige mangler når det gjelder ter-

minologi for spesialiserte domener.

- Det finnes også ressurser og verktøy med begrenset funksjonalitet innen felt som talegenjenning, maskinoversettelse og teksttolkning. Noen av disse områdene dekkes imidlertid hovedsaklig av kommersielle aktører, og har dermed begrenset tilgjengelighet.
- For noen typer verktøy og ressurser finnes nesten ingen ressurser, mens andre ressurser er utviklet for kommersielle formål og er ikke allment tilgjengelige. Dette gjelder for eksempel verktøy og ressurser for mer avansert språkteknologi for norsk, som avansert diskursprosessering, tekstgenerering og ontologier som representerer verdenskunnskap.

- Mange verktøy og ressurser mangler standardisering, det vil si at selv om de eksisterer, er de ikke nødvendigvis i standardformater som sikrer at de er, og forblir, brukbare og enkle å tilpasse nye bruksområder. Selv om tabellen viser at grunnleggende verktøy og ressurser finnes for norsk, er de i noen tilfeller fragmenterte, og nytteverdien er begrenset av restriksjoner på bruk, inkompatibilitet med andre systemer og manglende dokumentasjon.

Kort oppsummert har vi i dag tilgjengelige ressurser og verktøy med begrenset funksjonalitet på en rekke felt for norsk språkteknoologi. Det er åpenbart nødvendig med en ytterligere satsning for å rette opp de nåværende mangler med hensyn til dypere semantisk prosessering av språk og for å produsere flere ressurser, som parallelle korpus for maskinoversettelse.

4.7 SAMMENLIGNING PÅ TVERS AV SPRÅK

Situasjonen for språkteknoologi varierer betydelig fra språk til språk. For å sammenligne situasjonen for ulike språk presenteres i dette delkapittelet en vurdering basert på to utvalgte applikasjonsområder (maskinoversettelse og taleprosessering), en underliggende teknologi (tekstanalyse), og grunnleggende ressurser som trengs for å bygge språkteknologiske applikasjoner. Språkene ble delt inn på en skala med fem kategorier:

1. Fremragende støtte
2. God støtte
3. Middels god støtte
4. Fragmentarisk støtte
5. Lav eller ingen støtte

Den språkteknologiske støtten ble målt ut fra følgende kriterier:

Taleprosessering: Kvaliteten til eksisterende talegjenkjenning, kvaliteten til eksisterende talesyntese, dekning av ulike domener, antallet og omfanget av eksisterende talekorpus, antallet og spredningen av tilgjengelige talebaserte anvendelser.

Maskinoversettelse: Kvaliteten til eksisterende oversettelsensteknologier, antallet språkpar, dekningen for språklige konstruksjoner og domener, kvaliteten til, og omfanget av, tilgjengelige systemer.

Tekstanalyse: Kvaliteten til, og dekningsgraden av, eksisterende teknologier for tekstanalyse (morphologisk, syntaktisk, semantisk), dekningen av språklige konstruksjoner og domener, antallet og omfanget av eksisterende (annoterte) korpus, kvaliteten og dekningsgraden for eksisterende leksikalske ressurser (f. eks. ordnett) og grammatikker.

Ressurser: Kvaliteten og omfanget av eksisterende tekstkorpus, talekorpus og parallelle korpus, kvaliteten og dekningsgraden for eksisterende leksikalske ressurser og grammatikker.

Figurene 8 til 11 viser tydelig at språkteknologiske ressurser og verktøy for norsk ennå ikke har samme kvalitet og dekningsgrad som sammenlignbare ressurser og verktøy for engelsk. Men selv for dette språket som ligger på toppen, er det fortsatt mangler når det gjelder høykvalitsapplikasjoner. Den norske situasjonen stemmer godt med nabolandene, selv om tallene ikke gjenspeiler forskjellene som finnes mellom bokmål og nynorsk.

Flere norsktalende stemmer for talesyntese er tilgjengelige i ulike sluttbrukerapplikasjoner, men de vanlige operativsystemene tilbyr ikke norsk talesyntese som kan brukes av utviklere. For talegjenkjenning er det liten støtte for norsk, og det finnes ingen generell talegjenkjenner, med et mulig unntak av Dragon Dictation, en ny mobilapplikasjon som

Fremragende støtte	God støtte	Middels god støtte	Fragmentarisk støtte	Lav eller ingen støtte
	engelsk	finsk fransk italiensk nederlandsk portugisisk spansk tsjekkisk tysk	baskisk bulgarsk dansk estisk galisisk gresk irsk katalansk norsk polsk serbisk slovakisk slovensk svensk ungarsk	islandsks kroatisk latvisk litausk maltesisk rumensk

8: Taleprosessering: status for språkteknologistøtte for 30 europeiske språk

ikke var tilgjengelig i tide til å bli vurdert i denne rapporten. Det finnes ett spesialisert dikteringsverktøy for helsevesenet med varierende kvalitet.

For maskinoversettelse mellom norsk bokmål og nynorsk finnes det ett toveis, fritt tilgjengelig program og ett enveis, kommersielt program. For maskinoversettelse mellom norsk og andre språk finnes det ett gratis, fritt tilgjengelig program og ett kommersielt program. Begge har varierende kvalitet og ytelse.

Komponenter for tekstanalyse dekker det norske språket til en viss grad, og inngår i flere anvendelser som typisk gjennomfører en nokså overfladisk språkanalyse, f.eks. generelle stavekontroller eller skrivestøtte for dyslektikere.

Med hensyn til ressurser har vi allerede tidligere pekt på mangler. For å bygge mer avanserte programmer, for eksempel maskinoversettelse, er det et tydelig behov for ressurser og verktøy som dekker et bredere utvalg av språklige fenomener samt utfører en dypere semantisk analyse. Bedre kvalitet og dekningsgrad vil kunne takle et bredt spekter

av avanserte bruksområder, blant annet generell maskinoversettelse av høy kvalitet.

4.8 OPPSUMMERING

Denne hvitbokserien er ment som et viktig innledende tiltak for å vurdere situasjonen for språkteknologi for 30 europeiske språk, og å gi en overordnet sammenlikning på tvers av språkene. Gjennom denne analysen av mangler og behov er det europeiske språkteknologimiljøet og andre interesserte nå i stand til å utvikle et forsknings- og utviklingsprogram i stor skala, hvor målet er å bygge et virkelig flerspråklig Europa basert på moderne språkteknologi.

Vi har sett at det er store forskjeller fra språk til språk. Mens det finnes programvare og ressurser av høy kvalitet for noen språk og noen bruksområder, er det betydelige mangler for andre (vanligvis ‘mindre’) språk og for andre anvendelser. Mange språk mangler grunnleggende verktøy for tekstanalyse og grunnlagsressursene som trengs for å utvikle

Fremragende støtte	God støtte	Middels god støtte	Fragmentarisk støtte	Lav eller ingen støtte
	engelsk	fransk spansk	italiensk katalansk nederlandsk polsk rumensk tysk ungarsk	baskisk bulgarsk dansk estisk finsk galisisk gresk irsk islandsk kroatisk latvisk litauisk maltesisk norsk portugisisk serbisk slovakisk slovensk svensk tsjekkisk

9: Maskinoversettelse: status for språkteknologistøtte for 30 europeiske språk

dem. Andre språk har grunnleggende verktøy og ressurser, men er ennå ikke i stand til å investere i utviklingen av semantisk prosessering og analyse. Vi trenger derfor en storstilt innsats om vi skal nå målet om å kunne tilby teknologistøtte av høy kvalitet til alle de europeiske språkene, f.eks. maskinoversettelse av god kvalitet.

Når det gjelder norsk har vi sett at det ikke er enkelt å overføre teknologi som er utviklet og optimalisert for det engelske språket. Det koster like mye å utvikle språkressurser for et lite språk som for et større språk. Det er derfor viktig med en stabil og forutsigbar offentlig støtte til FoU for norsk språkteknoologi, ikke minst siden norsk har to målformer. Vi har ennå ikke nådd det investeringsnivået som trengs. For øyeblikket er den delen av språkteknologibransjen i Norge som driver med teknologioversføring og kommersialisering ganske fragmentert. Aktørene er

stort sett spesialiserte, små og mellomstore bedrifter som ikke er robuste nok til å overleve og vokse på det nasjonale og det internasjonale markedet.

Mer spesifikt kan de mest presserende behovene for norsk språkteknologi oppsummeres slik:

1. Bedre lisensieringsvilkår og standardisering av eksisterende basisressurser og -verktøy for å gjøre disse åpent tilgjengelig for forskning og utvikling.
2. Utvikling av mangledoede basisressurser og -verktøy, blant annet flerspråklige ressurser og verktøy med norsk som kilde- eller målspråk, i standardformater og med åpne lisenser.
3. Grunnforskning på avanserte automatiske språklige analyser for norsk og på integrering av statistisk og regelbasert språkteknologi, ikke minst for å satse på en tettere integrering av tale- og tekstteknologi.

Fremragende støtte	God støtte	Middels god støtte	Fragmentarisk støtte	Lav eller ingen støtte
	engelsk	fransk italiensk nederlandsk spansk tysk	baskisk bulgarsk dansk finsk galisisk gresk katalansk norsk polsk portugisisk rumensk slovakisk slovensk svensk tsjekkisk ungarsk	estisk irsk islandsks kroatisk latvisk litausk maltesisk serbisk

10: Tekstanalyse: status for språkteknologistøtte for 30 europeiske språk

4. Samordnet formidling og utveksling av forskningsresultater for å bedre synligheten overfor potensielle brukere, og for å trekke nye forskere og studenter til feltet.
5. Langsiktige og forutsigbare finansieringsordninger for å sikre utvikling av språkteknologi, både for de to norske målformene og for minoritets-språk.

For et lite språksamfunn som norsk, med et lite forskningsmiljø, er samarbeid viktig, ikke bare på nasjonalt nivå men også internasjonalt. Siden 2000 har norske forskere og beslutningstakere deltatt aktivt i ulike nordiske samarbeidsplattformer (for eksempel Nordiske forskningsprogram for språkteknologi 2000–2004). Forhåpentligvis vil Norges del-

takelse i CLARIN og META-NORD stimulere til utvikling, standardisering og deling av språtekno-logiske ressurser og verktøy, og dermed bidra til en vekst i norsk språkteknologi. Denne deltakelsen må følges opp av en bedre generell samhandling med programmer i andre EU-land og med EUs nye rammeprogram for FoU.

META-NETs langsigktige mål er å formidle språkteknologi av høy kvalitet til alle språkene i Europa for å skape politisk og økonomisk samarbeid på tvers av landegrenser og kulturelt mangfold. Denne teknologien kan bidra til å fjerne barrierer og til å bygge broer mellom de europeiske språkene. Dette krever at alle interesser – i politikk, forskning, næringslivet og samfunnet som helhet – står sammen i en felles innsats for fremtiden.

Fremragende støtte	God støtte	Middels god støtte	Fragmentarisk støtte	Lav eller ingen støtte
	engelsk	fransk italiensk nederlandsk polsk spansk svensk tsjekkisk tysk ungarsk	baskisk bulgarsk dansk estisk finsk galisisk gresk katalansk kroatisk norsk portugisisk rumensk serbisk slovakisk slovensk	irsk islandsk latvisk litauisk maltesisk

11: Tale- og tekstressurser: status for språkteknologistøtte for 30 europeiske språk

OM META-NET

META-NET er et forskningsnettverk (Network of Excellence) finansiert av EU-kommisjonen. Nettverket består nå av 54 medlemmer fra 33 europeiske land. META-NET bygger en allianse for språkteknologi i Europa under navnet Multilingual Europe Technology Alliance (META), en stadig voksende sammenslutning av språkteknologiske FoU-miljø, bedrifter og interesseorganisasjoner i Europa. META-NET samarbeider med andre initiativer som CLARIN, som jobber for eVitenskap innenfor humanistiske fag i Europa. META-NET bidrar til å konsolidere og utvikle det teknologiske grunnlaget for et flerspråklig europeisk informasjonssamfunn som:

- muliggjør kommunikasjon og samarbeid på tvers av språkgrenser;
- gir alle språkbrukere lik tilgang til informasjon og kunnskap;
- tilbyr avansert og rimelig nettverksbasert informasjonsteknologi til alle innbyggerne i Europa.

META-NET stimulerer og fremmer flerspråklig teknologi for alle de europeiske språkene. Disse verktøyene bidrar til automatisk maskinoversettelse, innholdsproduksjon og kunnskapsstyring, som kan brukes i en rekke applikasjoner og innen forskjellige bruksområder. Nettverket ønsker å forbedre eksisterende tilnæringer slik at vi kan få til bedre kommunikasjon og samarbeid på tvers av språkene. Alle europeere har lik rett til informasjon og kunnskap, uavhengig av språk.

META-NET ble opprettet 1. februar 2010, og har som formål å fremme språkteknologisk forskning. Nettverket støtter et Europa forent som et felles digitalt marked og informasjonsområde. META-NET driver flere aktiviteter som skal bidra til dette målet. META-VISION, META-SHARE and META-RESEARCH er nettverkets tre handlingsaksjer.

META-VISION samler et dynamisk og toneangivende felleskap av ulike aktører på grunnlag av en felles visjon og en felles strategisk forskningsagenda. Hovedfokuset for denne aktiviteten er å bygge et helhetlig og samstemt språkteknologisk miljø i Europa. Dette gjør vi ved å samle representanter fra en lang rekke land. I META-NETs første år ble arbeidet presentert på FLaReNet Forum (Spania), Language Technology Days (Luxemburg), JIAMCATT 2010 (Luxemburg), LREC 2010 (Malta), EAMT 2010 (Frankrike) og ICT 2010 (Belgia) med hovedfokus på publikumsrettet informasjon. Foreløpige beregninger viser at META-NET allerede har vært i kontakt med mer enn 2.500 personer i språkteknologibransjen for å utvikle mål og visjoner i samarbeid med dem. Ved META-FORUM 2010 i Brussel la META-NET fram de første resultatene fra visjonsbyggingsprosessen for de mer enn 250 deltakerne. Gjennom en serie interaktive presentasjoner gav deltakerne tilbakemeldinger på visjonene META-NET la fram.

META-SHARE bygger en åpen, distribuert plattform for utveksling og deling av ressurser. Det er et nettverk av digitale arkiver som skal inne-

holde språkdata, verktøy og nettbaserte tjenester som er dokumentert med metadata av høy kvalitet og inndelt i standardiserte kategorier. Ressursene skal være lett tilgjengelige og ha felles søkegrensesnitt. Blant de tilgjengelige ressursene finnes både materiale som er gratis og med åpen kildekode, men også materiale som er kommersielt basert og tilgjengelig mot avgift og med restriksjoner på bruk. META-SHARE er rettet mot eksisterende språkressurser, språkverktøy og språktjenester, i tillegg til nye produkter og produkter som er under utvikling og som er nødvendige for bygging og evaluering av nye verktøy, produkter og tjenester. Gjenbruk, samordning, overføring til nye bruksområder og gjenoppbygging av språkdata og -verktøy spiller en avgjørende rolle i prosjektet. Målet er at META-SHARE skal bli en viktig del av det språktekhnologiske markedet for utviklere, lokaliseringsekspertar, forskere, oversettere og fagfolk fra små, mellomstore og store bedrifter. META-SHARE retter seg mot hele utviklingssyklusen for språktekhnologiske verktøy og ressurser – fra forskning til innovative produkter og tjenester. En sentral del av denne aktiviteten er å etablere META-SHARE som en viktig og verdifull del av en europeisk og global infrastruktur for språktekhnologisk virksomhet.

META-RESEARCH bygger broer til tilgrensende teknologiområder. Denne aktiviteten har som mål

å dra nytte av utvikling på andre forskningsområder og å utnytte nyskapende forskning som språktekhnologien kan dra nytte av. Et viktig mål er å integrere en større grad av semantikk i maskinoversettelse, optimalisere arbeidsdelingen i hybrid maskinoversettelse, utnytte kontekst når man beregner automatiske oversettelser og forberede det empiriske grunnlaget for maskinoversettelse. META-RESEARCH samarbeider med andre felt og disipliner, som maskinlæring og the Semantic Web community. META-RESEARCH fokuserer på innsamling av data, klargjøring av datasett og organisering av språkressurser for evaluatingsformål, samle oversikter over verktøy og metoder samt å organisere seminarer og opplæring for aktører i det språktekhnologiske miljøet. Gjennom denne aktiviteten har man allerede identifisert områder innen maskinoversettelse hvor semantikk kan gi de beste resultatene. I tillegg har aktiviteten munnet ut i anbefalinger om hvordan semantisk informasjon kan integreres i maskinoversettelse. META-RESEARCH er i ferd med å ferdigstille en ny språkressurs for maskinoversettelse, Annotated Hybrid Sample MT Corpus, som inneholder data for språkparene engelsk-tysk, engelsk-spansk og engelsk-tsjeckisk. META-RESEARCH har også utviklet programvare for innsamling av flerspråklige korpus fra Internett.

EXECUTIVE SUMMARY

During the last 60 years, Europe has become a distinct political and economic structure. Culturally and linguistically it is rich and diverse. However, from Portuguese to Polish and Italian to Icelandic, everyday communication between Europe's citizens, within business and among politicians is inevitably confronted with language barriers. The EU's institutions spend about a billion euros a year on maintaining their policy of multilingualism, i. e., translating texts and interpreting spoken communication. Does this have to be such a burden? Language technology and linguistic research can make a significant contribution to removing the linguistic borders. Combined with intelligent devices and applications, language technology will help Europeans talk and do business together even if they do not speak a common language.

Language technology builds bridges.

Norway has an export-based economy and is also heavily involved in international humanitarian, diplomatic, cultural, educational, scientific and military activities. Therefore, high levels of proficiency in English and other foreign languages are essential tools for Norwegians. But language barriers can bring business to a halt, especially for SMEs who do not have the financial means to reverse the situation. The only (unthinkable) alternative to this kind of a multilingual Europe would be to allow a single

language to take a dominant position, to replace all other languages. One way to overcome the language barrier is to learn foreign languages. Yet without technological support, mastering the 23 official languages of the member states of the European Union and some 60 other European languages is an insurmountable obstacle for Europe's citizens, economy, political debate, and scientific progress.

The solution is to build key enabling technologies: language technologies will offer European stakeholders tremendous advantages, not only within the common European market, but also in trade relations with non-European countries, especially emerging economies. Language technology solutions will eventually serve as a unique bridge between Europe's languages. An indispensable prerequisite for their development is first to carry out a systematic analysis of the linguistic particularities of all European languages, and the current state of language technology support for them.

The automated translation and speech processing tools currently available on the market fall short of the envisaged goals. The dominant actors in the field are primarily privately-owned for-profit enterprises based in Northern America. As early as the late 1970s, the EU realised the profound relevance of language technology as a driver of European unity, and began funding its first research projects, such as EUROTRA. At the same time, national projects were set up that generated valuable results, but never led to a concerted European effort. In contrast to

these highly selective funding efforts, other multilingual societies such as India (22 official languages) and South Africa (11 official languages) have set up long-term national programmes for language research and technology development.

The predominant actors in LT today rely on imprecise statistical approaches that do not make use of deeper linguistic methods and knowledge. For example, sentences are often automatically translated by comparing each new sentence against thousands of sentences previously translated by humans. The quality of the output largely depends on the size and quality of the available data. While the automatic translation of simple sentences in languages with sufficient amounts of available textual data can achieve useful results, shallow statistical methods are doomed to fail in the case of languages with a much smaller body of sample data or in the case of sentences with complex, non-repetitive structures. Analysing the deeper structural properties of languages is the only way forward if we want to build applications that perform well across the entire range of European languages.

Language technology as a key for the future

The European Union is thus funding projects such as EuroMatrix and EuroMatrixPlus (since 2006) and iTranslate4 (since 2010) that carry out basic and applied research, and generate resources for establishing high quality language technology solutions for all European languages. European research in the area of language technology has already achieved a number of successes. For example, the translation services of the European Union now use the Moses open-source machine translation software,

which has been mainly developed in European research projects. The Verbmobil project, funded by the German Ministry of Education and Research (BMBF) between 1993 and 2000, pushed Germany into the lead in the world of speech translation research for a time. Many of the research and development labs located in Germany at the time (e.g., IBM and Philips) have since been closed down or moved elsewhere. Rather than building on the outcomes of these research projects, Europe has tended to pursue isolated research activities with a less pervasive impact on the market. The economic value of even the earliest efforts can be seen in the number of spin-offs. A company such as Trados, which was founded back in 1984, was sold to the UK-based SDL in 2005.

Language Technology helps unify Europe

Drawing on the insights gained so far, today's hybrid language technology mixing deep processing with statistical methods should be able to bridge the gap between all European languages and beyond. But as this series of white papers shows, there is a dramatic difference in the state of readiness with respect to language solutions and the state of research between Europe's member states.

This whitepaper for the Norwegian language demonstrates that on the one hand, Norwegian enjoys a relatively secure position as the national and majority language of a modern European nation. Information and Communication Technologies (ICT) have permeated all aspects of Norwegian society, and 93% of the Norwegian population has access to the Internet. On the other hand, this general ICT maturity is not accompanied by an equally impressive state of Research and Development (R&D) within

Language Resources and Technologies (LRT). Language technology presupposes certain basic resources (word lists, text corpora, speech corpora) to enable the development of language technology products. Basic resources, as well as the resulting products, are just as costly and time-consuming to develop for smaller languages as for larger languages; since Norwegian has two official written norms and a wide variety of dialects, the development costs are even higher. Thus, Norwegian is not attractive from a commercial point of view and is largely dependent on public funding.

Through a joint effort by the Norwegian Language Council, the Research Council, commercial companies and Norwegian research institutions, there is an emerging political awareness that language technology is important for Norway, not only to be industrially competitive, but also culturally. This growing awareness has produced two major milestones in the development of Norwegian LRT. The first milestone was KUNSTI, the first coordinated Norwegian research program specifically targeting Norwegian LRT (2001–2006). It generated twenty research projects, fostered new researchers and produced some basic language resources and tools for Norwegian, although very few of these were made available for general reuse in further R&D. The second milestone was the creation of the *Language Technology Resource Collection for Norwegian – Språkbanken*, established in 2010 after having been on the agenda for two decades. Språkbanken is to function as an infrastructure for making Norwegian LRT available for research and commercial use, thus hopefully reducing the threshold for developing Norwegian LRT products.

The present report reveals that Norwegian is still not

by any means as richly endowed with high-quality software applications as English. While basic LRTs exist for Norwegian, in some cases they are fragmented and in many cases there are restrictions on their use, incompatibilities and insufficient documentation. Furthermore, many research results are not properly disseminated and many potential users are unaware of their existence. There are also conspicuous gaps, such as the present lack of a national terminology infrastructure, parallel corpora of a sufficient size, and corpora of spontaneous speech with good dialect coverage.

In the Language Service sector there seems to be an underuse of LRT for Norwegian. Potential users of LRT are often aware of the possible benefits of LRT but they do not have the expertise to deploy such systems themselves, and they find it difficult to evaluate the suitability of available LRT. Thus, we still have a long way to go in order to ensure the full inclusion of the Norwegian language in our digital information society.

META-NET's vision is high-quality language technology for all languages that supports political and economic unity through cultural diversity. This technology will help tear down existing barriers and build bridges between Europe's languages. This requires all stakeholders – in politics, research, business, and society – to unite their efforts for the future.

This whitepaper series complements the other strategic actions taken by META-NET (see the appendix for an overview). Up-to-date information such as the current version of the META-NET vision paper [2] or the Strategic Research Agenda (SRA) can be found on the META-NET web site: <http://www.meta-net.eu>.

LANGUAGES AT RISK: A CHALLENGE FOR LANGUAGE TECHNOLOGY

We are witnesses to a digital revolution that is dramatically impacting communication and society. Recent developments in information and communication technology are sometimes compared to Gutenberg's invention of the printing press. What can this analogy tell us about the future of the European information society and our languages in particular?

We are witnessing a digital revolution that is comparable to Gutenberg's invention of the printing press.

After Gutenberg's invention, real breakthroughs in communication were accomplished by efforts such as Luther's translation of the Bible into vernacular language. In subsequent centuries, cultural techniques have been developed to better handle language processing and knowledge exchange:

- the orthographic and grammatical standardisation of major languages enabled the rapid dissemination of new scientific and intellectual ideas;
- the development of official languages made it possible for citizens to communicate within certain (often political) boundaries;
- the teaching and translation of languages enabled exchanges across languages;

- the creation of editorial and bibliographic guidelines assured the quality of printed material;
- the creation of different media like newspapers, radio, television, books, and other formats satisfied different communication needs.

In the past twenty years, information technology has helped to automate and facilitate many processes:

- desktop publishing software has replaced typewriting and typesetting;
- Microsoft PowerPoint has replaced overhead projector transparencies;
- e-mail allows documents to be sent and received more quickly than using a fax machine;
- Skype offers cheap Internet phone calls and hosts virtual meetings;
- audio and video encoding formats make it easy to exchange multimedia content;
- web search engines provide keyword-based access;
- online services like Google Translate produce quick, approximate translations;
- social media platforms such as Facebook, Twitter and Google+ facilitate communication, collaboration, and information sharing.

Although these tools and applications are helpful, they are not yet capable of supporting a fully-sustainable, multilingual European society in which information and goods can flow freely.

2.1 LANGUAGE BORDERS HOLD BACK THE EUROPEAN INFORMATION SOCIETY

We cannot predict exactly what the future information society will look like. However, there is a strong likelihood that the revolution in communication technology is bringing together people who speak different languages in new ways. This is putting pressure both on individuals to learn new languages and especially on developers to create new technology applications to ensure mutual understanding and access to shareable knowledge. In the global economic and information space, there is increasing interaction between different languages, speakers and content thanks to new types of media. The current popularity of social media (Wikipedia, Facebook, Twitter, YouTube, and, recently, Google+) shows only the tip of the iceberg.

A global economy and information space confronts us with different languages, speakers and content.

Today, we can transmit gigabytes of text around the world in a few seconds before we recognise that it is in a language that we do not understand. According to a recent report from the European Commission, 57% of Internet users in Europe purchase goods and services in languages that are not their native language; English is the most common foreign language followed by French, German and Spanish. 55% of users read content in a foreign language while 35% use another language to write e-mails or post comments on the Web [9]. A few years ago,

English might have been the lingua franca of the Web—the vast majority of content on the Web was in English—but the situation has now drastically changed. The amount of online content in other European (as well as Asian and Middle Eastern) languages has exploded.

Surprisingly, this ubiquitous digital linguistic divide has not gained much public attention; yet, it raises a very pressing question: Which European languages will thrive in the networked information and knowledge society, and which are doomed to disappear?

2.2 OUR LANGUAGES AT RISK

While the printing press helped step up the exchange of information in Europe, it also led to the extinction of many European languages. Regional and minority languages were rarely printed and languages such as Cornish and Dalmatian were limited to oral forms of transmission, which in turn restricted their scope of use. Will the Internet have the same impact on our modern languages?

The wide variety of languages in Europe is one of its richest and most important cultural assets.

Europe's approximately 80 languages are one of our richest and most important cultural assets, and a vital part of this unique social model [7]. While languages such as English and Spanish are likely to survive in the emerging digital marketplace, many European languages could become irrelevant in a networked society. This would weaken Europe's global standing, and run counter to the strategic goal of ensuring equal participation for every European citizen

regardless of language. According to a UNESCO report on multilingualism, languages are an essential medium for the enjoyment of fundamental rights, such as political expression, education and participation in society [4].

2.3 LANGUAGE TECHNOLOGY IS A KEY ENABLING TECHNOLOGY

In the past, investments in language preservation focussed primarily on language education and translation. According to one estimate, the European market for translation, interpretation, software localisation and website globalisation was €8.4 billion in 2008 and is expected to grow by 10% per annum [8]. Yet this figure covers just a small proportion of current and future needs in communicating between languages. The most compelling solution for ensuring the breadth and depth of language usage in Europe tomorrow is to use appropriate technology, just as we use technology to solve our transport and energy needs among others.

Language technology targeting all forms of written text and spoken discourse can help people to collaborate, conduct business, share knowledge and participate in social and political debate regardless of language barriers and computer skills. It often operates invisibly inside complex software systems to help us already today to:

- find information with a search engine;
- check spelling and grammar in a word processor;
- view product recommendations in an online shop;
- follow the spoken directions of a navigation system;

- translate web pages via an online service.

Language technology consists of a number of core applications that enable processes within a larger application framework. The purpose of the METANET language white papers is to focus on how ready these core enabling technologies are for each European language.

Europe needs robust and affordable language technology for all European languages.

To maintain our position in the frontline of global innovation, Europe will need language technology, tailored to all European languages, that is robust and affordable and can be tightly integrated within key software environments. Without language technology, we will not be able to achieve a really effective interactive, multimedia and multilingual user experience in the near future.

2.4 OPPORTUNITIES FOR LANGUAGE TECHNOLOGY

In the world of print, the technology breakthrough was the rapid duplication of an image of a text using a suitably powered printing press. Human beings had to do the hard work of looking up, assessing, translating, and summarising knowledge. We had to wait until Edison to record spoken language – and again his technology simply made analogue copies. Language technology can now simplify and automate the processes of translation, content production, and knowledge management for all European languages. It can also empower intuitive speech-based interfaces for household electronics, machinery, vehicles, computers and robots. Real-world

commercial and industrial applications are still in the early stages of development, yet R&D achievements are creating a genuine window of opportunity. For example, machine translation is already reasonably accurate in specific domains, and experimental applications provide multilingual information and knowledge management, as well as content production, in many European languages.

As with most technologies, the first language applications such as voice-based user interfaces and dialogue systems were developed for specialised domains, and often exhibit limited performance. However, there are huge market opportunities in the education and entertainment industries for integrating language technologies into games, entertainment packages, libraries, simulation environments and training programmes. Mobile information services, computer-assisted language learning software, eLearning environments, self-assessment tools and plagiarism detection software are just some of the application areas in which language technology can play an important role. The popularity of social media applications like Twitter and Facebook suggest a need for sophisticated language technologies that can monitor posts, summarise discussions, suggest opinion trends, detect emotional responses, identify copyright infringements or track misuse.

Language technology helps overcome the ‘disability’ of linguistic diversity.

Language technology represents a tremendous opportunity for the European Union. It can help to address the complex issue of multilingualism in Europe – the fact that different languages coexist naturally in European businesses, organisations

and schools. However, citizens need to communicate across the language borders of the European Common Market, and language technology can help overcome this final barrier, while supporting the free and open use of individual languages. Looking even further ahead, innovative European multilingual language technology will provide a benchmark for our global partners when they begin to support their own multilingual communities. Language technology can be seen as a form of ‘assistive’ technology that helps overcome the ‘disability’ of linguistic diversity and makes language communities more accessible to each other. Finally, one active field of research is the use of language technology for rescue operations in disaster areas, where performance can be a matter of life and death: Future intelligent robots with cross-lingual language capabilities have the potential to save lives.

2.5 CHALLENGES FACING LANGUAGE TECHNOLOGY

Although language technology has made considerable progress in the last few years, the current pace of technological progress and product innovation is too slow. Widely-used technologies such as the spelling and grammar correctors in word processors are typically monolingual, and are only available for a handful of languages. Online machine translation services, although useful for quickly generating a reasonable approximation of a document’s contents, are fraught with difficulties when highly accurate and complete translations are required. Due to the complexity of human language, modelling our tongues in software and testing them in the real world is a long, costly business that requires sustained funding commitments. Europe must therefore maintain its pioneering role in facing the technologi-

cal challenges of a multiple-language community by inventing new methods to accelerate development right across the map. These could include both computational advances and techniques such as crowdsourcing.

The current pace of technological progress is too slow.

2.6 LANGUAGE ACQUISITION IN HUMANS AND MACHINES

To illustrate how computers handle language and why it is difficult to program them to process different tongues, let's look briefly at the way humans acquire first and second languages, and then see how language technology systems work.

Humans acquire language skills in two different ways. Babies acquire a language by listening to the real interactions between their parents, siblings and other family members. From the age of about two, children produce their first words and short phrases. This is only possible because humans have a genetic disposition to imitate and then rationalise what they hear.

Learning a second language at an older age requires more cognitive effort, largely because the child is not immersed in a language community of native speakers. At school, foreign languages are usually acquired by learning grammatical structure, vocabulary and spelling using drills that describe linguistic knowledge in terms of abstract rules, tables and examples.

Humans acquire language skills in two different ways: learning examples and learning the underlying language rules.

Moving now to language technology, the two main types of systems 'acquire' language capabilities in a similar manner. Statistical (or 'data-driven') approaches obtain linguistic knowledge from vast collections of concrete example texts. While it is sufficient to use text in a single language for training, e.g., a spell checker, parallel texts in two (or more) languages have to be available for training a machine translation system. The machine learning algorithm then learns patterns of how words, short phrases and complete sentences are translated.

This statistical approach usually requires millions of sentences to boost performance quality. This is one reason why search engine providers are eager to collect as much written material as possible. Spelling correction in word processors, and services such as Google Search and Google Translate, all rely on statistical approaches. The great advantage of statistics is that the machine learns quickly in a continuous series of training cycles, even though quality can vary randomly.

The second approach to language technology, and to machine translation in particular, is to build rule-based systems. Experts in the fields of linguistics, computational linguistics and computer science first have to encode grammatical analyses (translation rules) and compile vocabulary lists (lexicons). This is very time consuming and labour intensive. Some of the leading rule-based machine translation systems have been under constant development for more than 20 years. The great advantage of rule-based systems is that the experts have more detailed control over the language processing. This makes

it possible to systematically correct mistakes in the software and give detailed feedback to the user, especially when rule-based systems are used for language learning. However, due to the high cost of this work, rule-based language technology has so far only been developed for a few major languages.

The two main types of language technology systems acquire language in a similar manner.

As the strengths and weaknesses of statistical and rule-based systems tend to be complementary, current research focusses on hybrid approaches that

combine the two methodologies. However, these approaches have so far been less successful in industrial applications than in the research lab.

As we have seen in this chapter, many applications widely used in today's information society rely heavily on language technology, particularly in Europe's economic and information space. Although this technology has made considerable progress in the last few years, there is still huge potential to improve the quality of language technology systems. In the next section, we describe the role of Norwegian in European information society and assess the current state of language technology for the Norwegian language.

THE NORWEGIAN LANGUAGE IN THE EUROPEAN INFORMATION SOCIETY

3.1 GENERAL FACTS

Norwegian is the common spoken and written language in Norway and is the native language of the vast majority of the Norwegian population (more than 90%) and has about 4,320,000 speakers at present. It is the normal language of government and administration, of the school system at all levels, of business and of general day-to-day interactions in Norway. Minority languages (in the sense of the European Charter on Regional and Minority Languages) in Norway are Saami, Kven, Romanes and Norwegian Romani. Each of these groups represents some hundreds to thousands of speakers [14]. Norwegian Sign Language is used by approximately 15,000 speakers [6]. In addition, there are immigrant languages. Immigrants and those born in Norway to immigrant parents constitute 600,900 persons or 12.2% of Norway's population, the majority of the immigrants currently being from Poland, Sweden, Germany and Iraq according to Statistics Norway.

Norwegian is a North Germanic language and is closely related to Danish and Swedish, and these three languages are mutually understandable. Norwegian has a large variety of dialects. Even though so-called 'standard East Norwegian' functions as a de facto standard for normalized speech, such standardization occurs to a far less extent in Norway than in most of the European countries. Norwegian has two official written standards, Bokmål and Nynorsk.

Formally, the two written standards are equal in status; in practice Bokmål is by far the most dominant; it is estimated to be used by approximately 87% of the population [14]. To ensure the continued use of Nynorsk, *Målloven* (the Language Act) regulates the use of the written standards in the public sector, and all pupils learn Bokmål as well as Nynorsk at school, even if there are political movements to abolish this requirement.

3.2 PARTICULARITIES OF THE NORWEGIAN LANGUAGE

Norwegian exhibits a number of specific characteristics that contribute to the richness of the language but can also be a challenge for the computational processing of natural language.

3.2.1 Challenges in spoken Norwegian

Spoken Norwegian comprises a wide variety of dialects, which traditionally have a more prominent role than those in other European countries [14]. Since the use of a spoken standard is generally not enforced, speakers use their dialects (sometimes in moderated form) in most oral communication, also in the media. Dialectal variation represents a

challenge for machines when attempting to convert speech into text or text into speech.

The Norwegian compounding system, shared with other Germanic languages, poses a challenge for speech technology as well as for technologies for the written language (see below). It allows speakers to join together words quite freely in order to coin new words. For instance, the words *aske* (ash), *krise* (crisis) and *pakke* (package) can be compounded into *askekrisepakke*. Some of them are only used occasionally, while some represent terminology in specialised domains, and others become lexicalized and are entered into dictionaries.

Furthermore, most Norwegian dialects have contrastive use of pitch realized as two distinctive word intonations, often called toneme 1 and 2. These tonal accents, combined with the lack of a one-to-one relation between sounds and letters in Norwegian, pose a particular challenge to any speech technology. Among other things, Norwegian has a wide range of homographic forms which are realized with different tonemes, e.g. *sulten* ('the hunger', toneme 1) versus *sulten* ('hungry', toneme 2), and it is crucial that a speech synthesis system is able to attribute the right tone to individual tokens of the lexeme, in this case by syntactic disambiguation. Converting from text to speech, syntactic disambiguation is needed to distinguish between homographs that differ both tonemically and segmentally, such as the pair *landet* [lanE] ('the country', toneme 1) versus *landet* [lanEt] ('landed', toneme 2). In fact, most neuter nouns have such verbal homographic counterparts.

3.2.2 Challenges in written Norwegian

As regards the written language, the two official Norwegian written standards differ significantly in

spelling and word formation, and in some parts of their vocabulary and grammar. In practice the bilingual requirement in administrative and educational institutions is sometimes hard to meet, as people experience the differences as hard to learn. The effort to maintain this form of bilingualism is very high and the need for proofreading and for accurate translation between the two norms is therefore apparent. What is more, even within each written standard considerable variation is allowed in the form and inflection of words. The word for 'extinguish' can for instance be written as *slukke* or *slokke* in Bokmål (*sløkke* or *sløkkje* in Nynorsk), while the past tenses in Bokmål can be *slukket*, *slukka*, *slokket* or *slokka*. Although not all possible combinations of words and endings are always used in practice, the combinatory possibilities are still formidable, sometimes leading to thousands of possible ways to write the same sentence. To complicate matters further, the Norwegian writing system has not been stable, because a substantial series of spelling reforms have been adopted throughout the years, which means that older language resources need to be updated for use in present day contexts.

As mentioned in the section on spoken particularities, the Norwegian compounding system is a challenge to any language technology because it requires good compound analyzers. One of the many challenges in machine translation is the use of Norwegian reflexives, as in the following sentence:

Per visste ikke at Kari hadde forsøkt å reparere bilen sin.

Per didn't know that Kari had tried to fix her/*his car.

A correct translation requires the need for a Norwegian deep grammatical analysis of this sentence.

3.3 RECENT DEVELOPMENTS

In recent years, the standardization of the written language has received much attention. During the past decade the Language Council of Norway has adopted a series of resolutions that streamline the written norms and bring them more in line with the observed use of written language. The earlier policy of attempting to merge the two written norms has been abandoned and instead variation has been reduced, even if considerable freedom is still allowed. Foreign films and TV-programs are usually not dubbed into Norwegian (in contrast to many other countries such as Germany and Spain), which means that generations of Norwegians have been strongly exposed to English, especially during their adolescence. This exposure has probably increased through the growing use of the Internet. Therefore, many Norwegians have good skills in English. The presence of English is reflected in loanwords from English, although an investigation of new words in Norwegian newspapers over the past ten years indicates that only about 5% of those come from English [1].

Nevertheless, language policy makers have expressed a serious concern [17] that Norwegian is losing ground in particular domains, for instance in ICT, business, financial and administrative domains. A so-called domain loss means that another language (English, in our case) becomes the primary language within a certain domain, which means that Norwegian terms are no longer produced in this domain. As a result, Norwegian may become partly dysfunctional as a means of communication between field experts or between experts and the general public. Ironically, the absence of satisfactory Norwegian terms may cause language users to de-

velop a general attitude that it is easier to express something in English.

Since the use of a non-mother tongue naturally impedes the ability to express oneself correctly and efficiently, it is important to raise awareness of a development that runs the risk of excluding parts of the population from taking part in the information society, namely those who are not familiar with English. Translations or explanations should be made available where necessary.

3.4 OFFICIAL LANGUAGE PROTECTION IN NORWAY

The media play a significant role in the preservation of a language, and in Norwegian media the status of the Norwegian language is unquestioned. There are 13 radio and 19 television stations broadcasting nation-wide, primarily in Norwegian, except for some productions in Saami and in sign language. All foreign-language television material is subtitled in Norwegian, except for some shows intended for children, which are usually dubbed, and programs in other Scandinavian languages that are assumed to be understandable. When live events are broadcast in other languages, even in English, Norwegian-speaking commentators will usually translate or recap the main highlights.

Norwegian is not by law defined as the national language of Norway, and there are laws to protect minority languages and the written standard Nynorsk, but there is no language policy to protect Norwegian [17]. Three laws have been ratified concerning language, the most widely known being *Målloven* (the Language Act) of 1980; there are also Acts on the regulation of Saami (1987) and of place names (1990) [14].

The Ministry of Culture has the overall responsi-

bility for a Norwegian language policy, while the Language Council of Norway is authorised to develop and implement the given policy. The Language Council of Norway has more wide-ranging responsibilities than the corresponding councils in Sweden and Denmark. Among other things it is in charge of the supervision of the language and standardisation issues, the strengthening of Norwegian in society, the two written norms, and for attending to the Norwegian sign language and the minority languages. The Language Council of Norway has played an important role in getting the need for Norwegian language technology on the political agenda. Through reports to the government, strategy documents and media coverage they have advocated the view that language technology is important for Norway, both economically and culturally.

The Language Council has also been instrumental in convincing policy makers that *The Language Technology Resource Collection for Norwegian-Språkbanken* should be established as an instrument for language cultivation, as argued for in a number of reports, available at <http://www.sprakradet.no/nb-N0/Tema/IKT--sprak/Norsk-sprakbank/>. Språkbanken is intended as “a service to the industry working with the development of language-based ICT, to researchers within linguistics and language technology, and to public enterprises developing electronic solutions for public services”. Specifically, it is intended as an infrastructure to maintain and share language resources and development tools for the industry and for research. Ensuing a government White Paper [14] and its acceptance by the Parliament, the National Library of Norway was commissioned to establish Språkbanken and to begin the collection and development of the language resources to be included in it. In June 2011 the first set of language resources

was released from Språkbanken, and these resources are now freely available for download. Further resources are in the process of becoming available through Språkbanken.

The aforementioned White Paper also stressed that existing terminological resources in Norway are considerably lacking in coverage and are in need of updating. The existing terminology resources are largely heterogeneous with respect to formats, content, structure and metadata. Since the preservation of Norwegian terminology is a matter of language cultivation, the Language Council of Norway, using funding from the Ministry of Culture, commissioned the company Standards Norway to develop a freely available term base with terminology in several languages [5]. This term base became publicly available for online word queries in 2011 but has so far not been made downloadable for further R&D.

3.5 LANGUAGE IN EDUCATION

Recent studies indicate that the importance of language in education should not be underestimated. The first PISA study (2000) revealed that Norwegian students performed marginally above the OECD average with respect to reading literacy. The ensuing debate increased public awareness of the importance of language learning, and several national measures were therefore taken to stimulate the reading skills of Norwegian pupils. In the PISA test of 2009 [18], Norwegian pupils performed significantly better with respect to reading literacy (although the OECD average has also decreased since 2000, which weakens the impact of the seeming improvement for Norwegian pupils). As in the test of the previous years, the 2009 results were particularly low for pupils with a migration background.

As regards the reading literacy of adults, results from the study “Adult Literacy and Life Skill” (ALL) revealed that the reading skills of 300,000, or one out of ten adult Norwegians is so low that they have problems in modern society [10]. The reading abilities of individuals are ranked on a scale from 1 to 5 within the three domains prose, documentation and numeracy. Norway uses a relatively conservative estimate, defining a level 1-reader as a reader who scores at level 1 in prose or documentation. The OECD, on the other hand, defines that readers at level 1 and 2 within at least one of the three domains will have problems in a modern information society; for Norway this applies to about 1 million readers.

The status of Norwegian as a school subject in basic school reflects to some extent the need to give priority to reading literacy. According to figures published in 2009 by the Directorate of Education, Norwegian language teaching makes up about 26% of the school lessons of 6-to-12-year-old pupils. In this respect, the Norwegian school system comes close to France, Greece and the Netherlands, in which almost one third of class time for 9-to-11-year-olds is in native language learning.

The need to learn both written standards is a controversial topic in Norway. In the school system, the municipality decides which of these is used as the main written norm (*hovedmål*) — which is taught since the first year at school — whereas the secondary norm (*sidemål*) is usually introduced in the seventh year of school. Presently about 87% of all Norwegian pupils have Nynorsk as their secondary written norm [22]. By and large, those with Nynorsk as the primary written norm have few problems learning to master Bokmål since they are massively exposed to Bokmål in the media and literature since childhood. The majority of pupils, however, with

Bokmål as their primary written norm, often experience problems in mastering Nynorsk since they have been less trained and less exposed to it. From the point of view of language technology, the need for good writing aids is therefore clear.

Another aspect of language in education concerns the fact that learning the Norwegian language has become a part of the immigration policy in Norway. In 2003, it was decreed by law that immigrants have a right and an obligation to attend 300 hours of teaching in Norwegian language and in Norwegian history, culture and law and order. Having fulfilled this obligation is one of the prerequisites for obtaining permission to stay permanently in Norway.

Increasing the amount of Norwegian language instruction in schools is one possible step towards providing students with the language skills they require for active participation in society. Language technology can make an important contribution in this respect by offering so-called computer-assisted language learning (CALL) systems that allow students to experience language in an attractive way, for example, by linking vocabulary in electronic texts to easy-to-understand definitions or to audio or video files that supply additional information such as pronunciation.

3.6 INCLUSION ASPECTS

It is an expressed political aim in Norway to ensure equal opportunities for participation. Several acts address issues of inclusion and schools must adjust education to the needs of each individual. Importantly, the *Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven* (The Anti-Discrimination and Universal Design Act) specifies that new ICT-solutions targeted at the general public, such as social networks or public webpages should satisfy legal requirements by

July 1, 2011. By 2025 all IT-solutions have to satisfy the legal requirements.

Text-based communication media (SMS, e-mail, Facebook, blogging, Twitter) have over a very short time changed the way we communicate. Much professional and personal communication and even important public debates take place on the Internet. Digital networks demand high quality texts to be produced quickly.

For most people, on-line text-based communication is an enrichment, but not everybody is comfortable with this mode of communication. It is estimated that about 5% of the population have serious dyslexia while as many as 20% of those between 16 and 20 years have general reading and writing difficulties, as pointed out by Dysleksiforbundet (the Norwegian Dyslexia Association). Furthermore, many second language users are still in the learning stage. About two out of three immigrants have weak reading and understanding skills [11]. Also, mobility impaired, low vision or blind users often make writing errors due to the fact that they misinterpret speech feedback or are unaware of a mistake just done. All the mentioned groups may, moreover, often experience greater problems when using text under time constraints. Finally, people with motor difficulties also experience problems and may need special input devices.

In other words, there is a real danger that these groups will be barred from making full use of this communication platform unless they find user-friendly tools to support their communication process. This challenge is ultimately a potential democratic problem. To this end, user-friendly language technology tools offer the principal solution to satisfy the law of universal design and to make sure that everyone is included.

3.7 INTERNATIONAL ASPECTS

English is by far the dominant language of science in Norwegian publications. A study from 2004 indicated that approximately eight out of ten scientific articles by researchers in Norway were published in English; more than a third of these published outside of Norway [20].

The same English predominance can be seen in the business world [22, 12]. International staffing creates multilingual teams where English becomes the working language. Moreover, Norway has an export-based economy and is heavily involved in international humanitarian, diplomatic and military activities, the latter under the auspices of the United Nations or NATO. Therefore, high levels of proficiency in English and other foreign languages are essential tools for Norwegians in many domains, from business and higher education to the military, governance and diplomacy. English is the predominantly used foreign language, and that although Norwegians have a reputation for being proficient in English, many speakers nonetheless lack the proficiency needed for advanced occupational usage. In the Norwegian ministries a number of respondents claim that the use of English costs Norway influence in, for instance, European negotiations whereas the use of English in business has led to lost opportunities and even lost contracts.

Norwegian is not an official EU language.

LRT can address this challenge from a different perspective by offering services like Machine Translation or cross-lingual information retrieval to foreign language text and thus help diminish personal

and economic disadvantages naturally faced by non-native speakers of English. Indeed, Machine Translation will be crucial in offering Norwegians the freedom to continue using their language in the future. In situations where Norwegians need to communicate in English, the Norwegians are faced with the choice of writing documents in English, or writing them twice (English and Norwegian). With a working Norwegian-to-English machine translation system, Norwegian may be upheld as a working language in Norway.

3.8 NORWEGIAN ON THE INTERNET

In 2010, about 93% of the Norwegian population had access to the Internet according to MedieNorge. About 68% of them were online every day. Among young people, the proportion of users is even higher. A study from 2010 revealed that more than 2.5 million Norwegians, roughly half of the population, have a Facebook profile, which makes Norwegians one of the most dedicated users of this social medium. An estimated 34 million webpages are registered as being in the Norwegian language.

The growing importance of the Internet is critical for language technology

The vast amount of digital language data is a key resource for analysing the usage of natural language, in particular, for collecting statistical information about patterns. Furthermore, the Internet offers a wide range of application areas for language technology.

In Norway, two research-driven text corpora based on text from the Internet are being developed.

The largest available Norwegian corpus resource to date is Norsk aviskorpus (the Norwegian Newspaper Corpus], a self-expansive corpus of Norwegian web-published newspaper text. The corpus is developed in collaboration between the NHH Norwegian School of Economics in Bergen and Uni Research, Bergen. The corpus currently exceeds 900 million words and adds on average 1 million words weekly, or about the equivalent of ten novels. The second web corpus, NoWaC, is developed at Tekstlaboratoriet (The Text Laboratory) at the University of Oslo, and contains about 700 million words downloaded from web documents in the .no top-level Internet domain.

As regards parallel or translated text, there is a limited presence on the web for Norwegian compared to other European languages. Translated texts to and from Norwegian are hard to come by (with the exception of EEA treaties, EU texts are generally not translated into Norwegian), and these resources are needed for Machine Translation and translation memory software. Comparatively little language technology has been developed and applied to the issue of website translation in light of the supposed need. The most commonly used web application is search, which involves the automatic processing of language on multiple levels as will be shown in more detail later. Web search involves sophisticated language technology that differs for each language. For instance, due to the two written norms in Norwegian, as well as substantial variation within the norms, a sometimes non-trivial number of variants of keywords or phrases should be matched. The next chapter gives an introduction to language technology and its core application areas, together with an evaluation of current language technology support for Norwegian.

LANGUAGE TECHNOLOGY SUPPORT FOR NORWEGIAN

Language technology is used to develop software systems designed to handle human language and is therefore often called ‘Human Language technology’. Human language comes in spoken and written forms. While speech is the oldest and in terms of human evolution the most natural form of language communication, complex information and most human knowledge is stored and transmitted through the written word. Speech and text technologies process or produce these different forms of language, using dictionaries, rules of grammar, and semantics. This means that language technology (LT) links language to various forms of knowledge, independently of the media (speech or text) in which it is expressed. Figure 1 illustrates the LT landscape.

When we communicate, we combine language with other modes of communication and information media – for example speaking can involve gestures and facial expressions. Digital texts link to pictures and sounds. Movies may contain language in spoken and written form. In other words, speech and text technologies overlap and interact with other multimodal communication and multimedia technologies.

In this section, we will discuss the main application areas of language technology, i. e., language checking, web search, speech interaction, and machine translation. These applications and basic technologies include the following:

- spelling correction

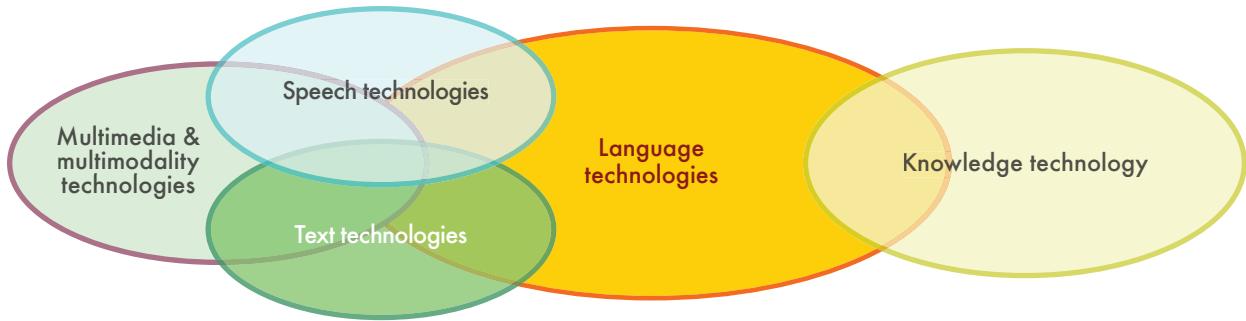
- authoring support
- computer-assisted language learning
- information retrieval
- information extraction
- text summarisation
- question answering
- speech recognition
- speech synthesis

Language technology is an established area of research with an extensive set of introductory literature. The interested reader is referred to textbooks [13, 16], surveys *lt-survey1* and the website LT World (<http://www.lt-world.org>).

Before discussing the above application areas, we will briefly describe the architecture of a typical LT system.

4.1 APPLICATION ARCHITECTURES

Software applications for language processing typically consist of several components that mirror different aspects of language. While such applications are typically very complex, figure 2 shows a highly simplified architecture of a typical text processing system. The first three modules handle the structure and meaning of the text input:

1: Language technology in context

1. Pre-processing: cleans the data, analyses or removes formatting, detects the input languages, and so on.
2. Grammatical analysis: finds the verb, its objects, modifiers and other parts of speech; detects the sentence structure.
3. Semantic analysis: performs disambiguation (i. e., computes the appropriate meaning of words in a given context); resolves anaphora (i. e., which pronouns refer to which nouns in the sentence); represents the meaning of the sentence in a machine-readable way.

After analysing the text, task-specific modules can perform other operations, such as automatic summarisation and database look-ups.

In the remainder of this section, we firstly introduce the core application areas for language technology, and follow this with a brief overview of the state of LT research and education today, and a description of past and present research programmes. Finally, we present an expert estimate of core LT tools and resources for German in terms of various dimensions such as availability, maturity and quality. The general situation of LT for the German language is summarised in a matrix (figure 7). Tools and resources that are boldfaced in the text can also be

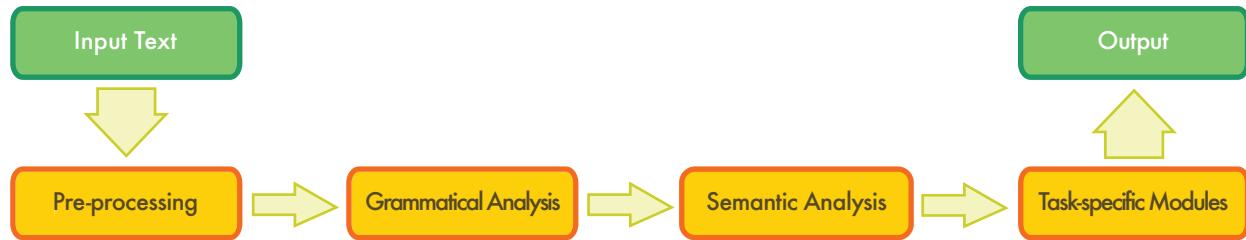
found in figure 7 (p. 69) at the end of this chapter. LT support for German is also compared to other languages that are part of this series.

4.2 CORE APPLICATION AREAS

In this section, we focus on the most important LT tools and resources, and provide an overview of LT activities in Norway.

4.2.1 Language Checking

Anyone who has used a word processor such as Microsoft Word knows that it has a spell checker that highlights spelling mistakes and proposes corrections. The first spelling correction programs compared a list of extracted words against a dictionary of correctly spelled words. Today these programs are far more sophisticated. Using language-dependent algorithms for **grammatical analysis**, they detect errors related to morphology (e. g., plural formation) as well as syntax-related errors, such as a missing verb or a conflict of verb-subject agreement (e. g., *she *write a letter*). However, most spell checkers will not find any errors in the following text [23]:

2: A typical text processing architecture

I have a spelling checker,
It came with my PC.
It plane lee marks four my revue
Miss steaks aye can knot sea.

Handling these kinds of errors usually requires an analysis of the context, for example to decide if a Norwegian word should be spelled with one or with a double consonant in Norwegian, as in *vil* (will, would like to) vs. *vill* (wild).

This type of analysis either needs to draw on language-specific grammars, laboriously coded into the software by experts, or on a statistical language model. The latter calculates the probability of a particular word as it occurs in a specific position (e.g., between the words that precede and follow it). For example, *jeg vil ha* (I would like to have) is a much more probable word sequence than *jeg vill ha* (I wild have). A statistical language model can be automatically created by using a large amount of (correct) language data, a **text corpus**.

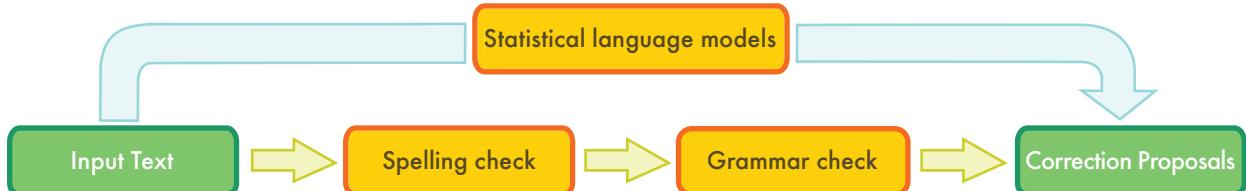
Implementations of these two approaches have been developed around data from English. Neither approach can transfer easily to Norwegian with its different word order, compound building and richer inflection for certain word classes than in English, and studies for Norwegian are therefore needed. Furthermore, due to the particularity that Norwegian has two official written norms, one of which is lesser

used, the need for good proofing tools for each written norm is significant.

Language checking is not limited to word processors; it is also used in **authoring support systems**, i.e., software environments in which manuals and other types of technical documentation for complex IT, healthcare, engineering and other products, are written. To offset customer complaints about incorrect use and damage claims resulting from poorly understood instructions, companies are increasingly focusing on the quality of technical documentation while targeting the international market (via translation or localisation) at the same time. Advances in natural language processing have led to the development of authoring support software, which helps the writer of technical documentation to use vocabulary and sentence structures that are consistent with industry rules and (corporate) terminology restrictions.

The use of language checking is not limited to word processors. It also applies to authoring support systems.

Adequate spell checkers would provide an important tool to alleviate the writing process for individuals with writing difficulties, be it dyslexics or second

3: Language checking (statistical; rule-based)

language learners, since a context sensitive analysis may enable fewer and more relevant spelling suggestions: many choices demand a high level of reading ability and linguistic awareness.

Some Norwegian companies and language service providers develop products in the area of language checking. On the research side, basic LT resources that may be of use for Language Checking (lexicons, word lists, text corpora, compound analyzers) are developed mainly at the University of Oslo, the University of Bergen and Uni Research in Bergen.

The most widely used proofing tool for Norwegian, the one found in the Microsoft Office suite, is made by the Finnish company Lingsoft, while parts of its grammar checker for Bokmål were developed by researchers at the University of Oslo. Spell checking for Bokmål and Nynorsk using open source technologies such as *Hunspell* are also available. Another Norwegian commercial actor is Tansa, which specializes in text proofing tools that are tuned to the specific needs and vocabularies of individual larger enterprises. Covering several languages in addition to Norwegian Bokmål and Nynorsk (e.g. English, German, Spanish and French) their customers range from the Norwegian Broadcasting Corporation NRK to the Financial Times. Nynodata AS offers a writing aid tool from Bokmål to Nynorsk which translates and also ensures that the resulting word inflections adheres to the user's chosen writing

norm.

Three companies specifically target writing aid tools for dyslectics. Two of them, Lingit and Include, include a spell checker component as well as other reading and writing aid tools (word prediction, text-to-speech components), while MikroVerkstedet includes word completion and word prediction components.

On the face of it, the situation for Norwegian proofing tools may seem quite encouraging. But at the same time, several of the initiatives are quite fragile. For instance, Norwegian spell checking based on open source technologies (*aspell*, *Hunspell*) is maintained by three individuals who use their spare time to do so. One may say that one of the major competitors to Microsoft software on the Norwegian market hinges on the personal initiatives of a few dedicated individuals rather than a systematic effort towards the development of open source modules. Moreover, a significant challenge for most Norwegian proofing tools is to *improve* the existing basic resources by developing more advanced Language Technology tools. Finally, language specific tools for the automatic translation or translation support of Norwegian are missing. Translation memory tools such as Trados exist, but they do not contain language specific adjustment for Norwegian beyond basic spell checking.

Besides spell checkers and authoring support, language checking is also important in the field of computer-assisted language learning. Language checking applications also automatically correct search engine queries, as found in Google's *Did you mean...* suggestions.

4.2.2 Web Search

Searching the Web, intranets or digital libraries is probably the most widely used yet largely underdeveloped language technology application today. The Google search engine, which started in 1998, now handles about 80% of all search queries [21]. The Google search interface and results page display has not significantly changed since the first version. However, in the current version, Google offers spelling correction for misspelled words and incorporates basic semantic search capabilities that can improve search accuracy by analysing the meaning of terms in a search query context [19]. The Google success story shows that a large volume of data and efficient indexing techniques can deliver satisfactory results using a statistical approach to language processing.

For more sophisticated information requests, it is essential to integrate deeper linguistic knowledge to facilitate text interpretation. Experiments using lexical resources such as machine-readable thesauri or ontologies (a Norwegian wordnet is expected by the end of 2012) have demonstrated improvements in finding pages using synonyms of the original search terms, such as *atomkraft* (atomic energy), *kjerneenergi* (atomic power) and *nukleærenergi* (nuclear energy), or even more loosely related terms.

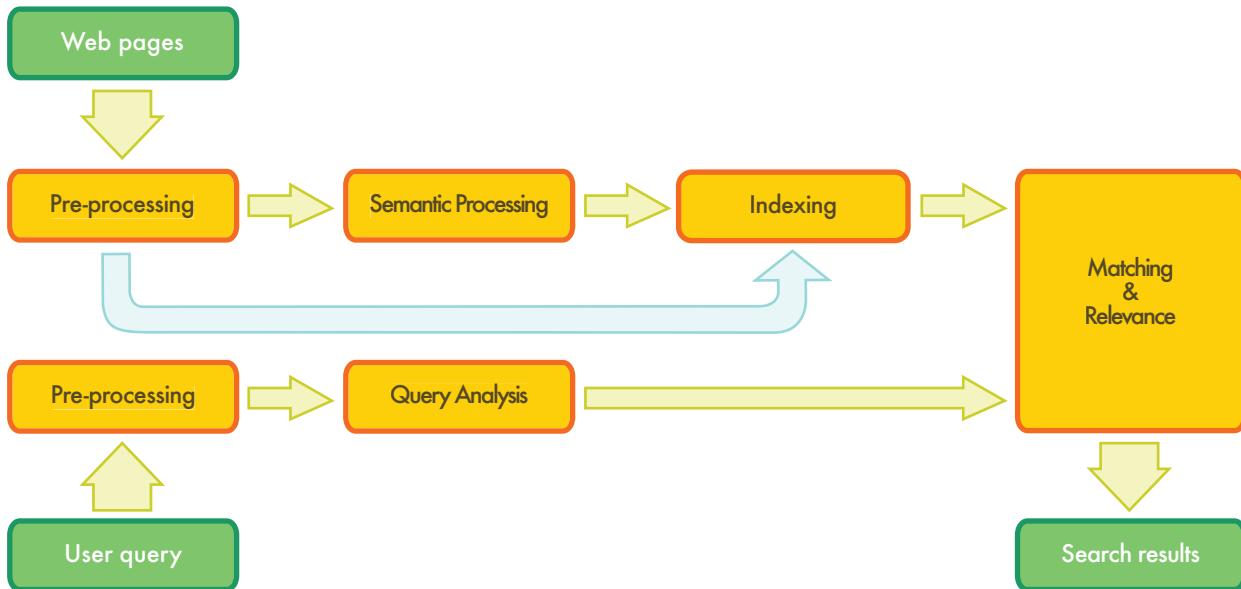
The next generation of search engines will have to include much more

sophisticated language technology.

The next generation of search engines will have to include much more sophisticated language technology, especially to deal with search queries consisting of a question or other sentence type rather than a list of keywords. For the query *Give me a list of all companies that were taken over by other companies in the last five years*, a syntactic as well as **semantic analysis** is required. The system also needs to provide an index to quickly retrieve relevant documents. A satisfactory answer will require syntactic parsing to analyse the grammatical structure of the sentence and determine that the user wants companies that have been acquired, rather than companies that have acquired other companies. For the expression *last five years*, the system needs to determine the relevant range of years, taking into account the present year. The query then needs to be matched against a huge amount of unstructured data to find the pieces of information that are relevant to the user's request. This process is called information retrieval, and involves searching and ranking relevant documents. To generate a list of companies, the system also needs to recognise a particular string of words in a document represents a company name, using a process called named entity recognition.

A more demanding challenge is matching a query in one language with documents in another language. Cross-lingual information retrieval involves automatically translating the query into all possible source languages and then translating the results back into the user's target language.

Now that data is increasingly found in non-textual formats, there is a need for services that deliver multimedia information retrieval by searching images, audio files and video data. In the case of audio and video files, a speech recognition module must con-

4: Web search

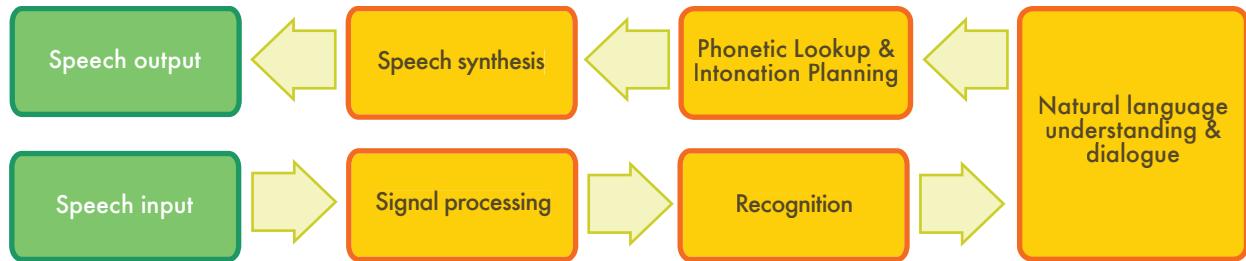
vert the speech content into text (or into a phonetic representation) that can then be matched against a user query.

In Norway, Opera Software developed the first Norwegian web browser and Internet suite. Opera began in 1994 as a research project within Norway's largest telecom company, Telenor. Within a year, it demerged into an independent development company named Opera Software ASA. A few companies develop or apply search solutions (CognIT, Comperio, TextUrgy, Abtrox and Infofinder). FAST developed a search engine, which was then bought by Microsoft, and which is now being traded by Comperio. The development focus for these companies lies on providing add-ons and advanced search engines by exploiting topic-relevant semantics. Thus, one may say that the IT industry in Norway already has quite a good foundation as regards web search and information retrieval; the main need reported from the companies is that of reliable LRT components.

4.2.3 Speech Interaction

Speech interaction is one of many application areas that depend on speech technology, i. e., technologies for processing spoken language. Speech interaction technology is used to create interfaces that enable users to interact in spoken language instead of using a graphical display, keyboard and mouse. Today, these voice user interfaces (VUI) are used for partially or fully automated telephone services provided by companies to customers, employees or partners. Business domains that rely heavily on VUIs include banking, supply chain, public transportation, and telecommunications. Other uses of speech interaction technology include interfaces to car navigation systems and the use of spoken language as an alternative to the graphical or touchscreen interfaces in smartphones.

Speech interaction technology comprises four technologies:

5: Speech-based dialogue system

1. Automatic **speech recognition** (ASR) determines which words are actually spoken in a given sequence of sounds uttered by a user.
2. Natural language understanding analyses the syntactic structure of a user's utterance and interprets it according to the system in question.
3. Dialogue management determines which action to take given the user input and system functionality.
4. **Speech synthesis** (text-to-speech or TTS) transforms the system's reply into sounds for the user.

One of the major challenges of ASR systems is to accurately recognise the words a user utters. This means restricting the range of possible user utterances to a limited set of keywords, or manually creating language models that cover a large range of natural language utterances. Using machine learning techniques, language models can also be generated automatically from **speech corpora**, i. e., large collections of speech audio files and text transcriptions. Restricting utterances usually forces people to use the voice user interface in a rigid way and can damage user acceptance; but the creation, tuning and maintenance of rich language models will significantly increase costs. VUIs that employ language models and initially allow a user to express their intent more flexibly – prompted by a *How may*

I help you? greeting – tend to be automated and are better accepted by users.

Speech interaction is the basis for creating interfaces that allow a user to interact with spoken language instead of a graphical display, keyboard and mouse.

Companies tend to use pre-recorded utterances by professional speakers for generating the output of the voice user interface. For static utterances where the wording does not depend on particular contexts of use or personal user data, this can deliver a rich user experience. But more dynamic content in an utterance may suffer from unnatural intonation because bits of audio files have simply been strung together. Through optimisation, today's TTS systems are getting better at producing natural-sounding dynamic utterances.

Interfaces in speech interaction have been considerably standardised during the last decade in terms of their various technological components. There has also been strong market consolidation in speech recognition and speech synthesis. The national markets in the G20 countries (economically resilient countries with high populations) have been dominated by just five global players, with Nuance (USA)

and Loquendo (Italy) being the most prominent players in Europe. In 2011, Nuance announced the acquisition of Loquendo, which represents a further step in market consolidation.

In the Norwegian TTS market, thirteen Norwegian voices of varying quality are available, some of which have been developed by the above mentioned European players. Three voices have been developed by the Norwegian company Lingit, which targets users groups with reading and writing impairments. Another voice was developed by the Norwegian Library of Talking Books and Braille in co-operation with their sister library in Sweden. There is also an active research community at Norwegian University of Science and Technology in Trondheim. The quality of speech synthesis depends heavily on available resources (in particular text corpora tagged for part of speech, tokenizers and pronunciation lexicons) and language specific research on for instance prosodic features for the language in question. Such resources are abundant for English but only to a lesser extent for Norwegian, even if Norwegian is especially challenging due to the wide variety of possible spelling variants and the range of dialects; moreover the tonal accents in most Norwegian dialects and the lack of a one-to-one relation between sounds and letters pose challenges.

Regarding dialogue management technology and know-how, the market is rather dominated by national, smaller enterprises. MediaLT has developed a general speech recognition engine used for dialogue management for the visually impaired. Regarding speech-to-text, Max Manus has integrated and localised Philips' SpeechMagic for Norwegian hospitals. This system is relatively successful, but it is limited to a relatively closed domain (with a closed vocabulary). Recently Dragon Dictation, a voice recognition application for mobile telephones, was

launched for Norwegian. This application is the first *general* dictation system for Norwegian; however the Norwegian version of Dragon Dictation seems to misinterpret conspicuously more than the English counterpart. Within the domain of speech interaction, a genuine market for the linguistic core technologies for syntactic and semantic analysis does not exist yet.

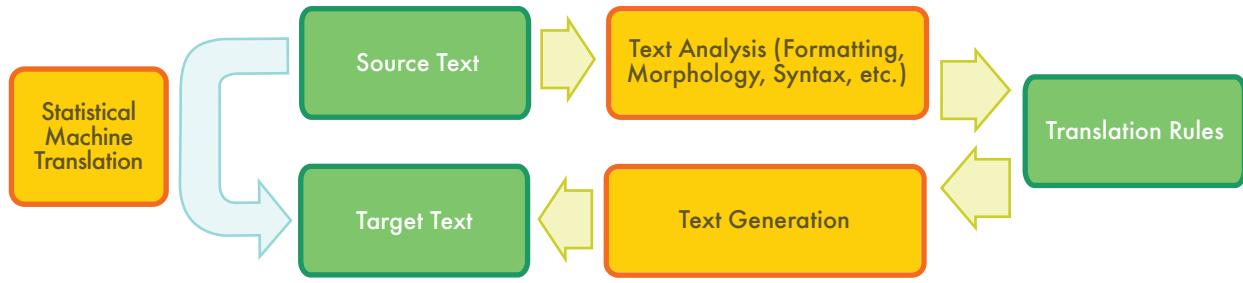
Looking ahead, there will be significant changes, due to the spread of smartphones as a new platform for managing customer relationships, in addition to fixed telephones, the Internet and e-mail. This will also affect how speech interaction technology is used. In the long term, there will be fewer telephone-based VUIs, and spoken language apps will play a far more central role as a user-friendly input for smartphones. This will be largely driven by stepwise improvements in the accuracy of speaker-independent speech recognition via the speech dictation services already offered as centralised services to smartphone users.

4.2.4 Machine Translation

The idea of using digital computers to translate natural languages can be traced back to 1946 and was followed by substantial funding for research during the 1950s and again in the 1980s. Yet **machine translation** (MT) still cannot deliver on its initial promise of providing across-the-board automated translation.

At its basic level, Machine Translation simply substitutes words in one natural language with words in another language.

The most basic approach to machine translation is the automatic replacement of the words in a text written in one natural language with the equivalent

6: Machine translation (statistical / rule-based)

words of another language. This can be useful in subject domains that have a very restricted, formulaic language such as weather reports. However, in order to produce a good translation of less restricted texts, larger text units (phrases, sentences, or even whole passages) need to be matched to their closest counterparts in the target language. The major difficulty is that human language is ambiguous.

Ambiguity creates challenges on multiple levels, such as word sense disambiguation on the lexical level or syntactic ambiguities at the sentence level. A likely idiomatic translation of the Norwegian sentence *Plutselig røk slangen* in English could be *Suddenly denly the hose snapped*. However, a simple word-by-word translation of this sentence might yield *Suddenly smoked the snake*. This is because the verb form *røk* (past tense of *ryke*) is ambiguous between ‘snap’ and ‘smoke’ whereas *slange* is ambiguous between ‘hose’ and ‘snake’; note also that a simple word-by-word translation would not get the difference in word order between Norwegian and English right.

In addition to lexical ambiguities and word order differences, another challenge is syntactic ambiguities. In Norwegian we may topicalize objects, but this possibility is much more restricted in English. The Norwegian sentence *Eplene spiste mannen* has

two possible interpretations: either *Eplene* (the apples) is analysed as the subject of the sentence (the apples ate the man) or as a topicalized object (the apples were eaten by the man). Since this ambiguity does not exist in English, a machine translation system must first identify the correct syntactic interpretation in order to find the correct translation.

Another MT challenge for Norwegian is compounding. An efficient translation system must thus be able to discover newly coined compounds, resolve them, and, if needed, create new compounds in the target language.

For translations between closely related languages, a translation using direct substitution may be feasible for many sentences. However, rule-based (or linguistic knowledge-driven) systems often analyse the input text and create an intermediary symbolic representation from which the target language text can be generated. The success of these methods is highly dependent on the availability of extensive lexicons with morphological, syntactic, and semantic information, and large sets of grammar rules carefully designed by skilled linguists. This is a very long and therefore costly process.

In the late 1980s when computational power increased and became cheaper, interest in statistical models for machine translation began to grow. Sta-

tical models are derived from analysing bilingual text corpora, **parallel corpora**, such as the Europarl parallel corpus, which contains the proceedings of the European Parliament in 11 European languages (Norwegian not being one of them). Given enough data, statistical MT works well enough to derive an approximate meaning of a foreign language text by processing parallel versions and finding plausible patterns of words. Unlike knowledge-driven systems, however, statistical (or data-driven) MT systems often generate ungrammatical output. Data-driven MT is advantageous because less human effort is required, and it can also cover special particularities of the language (e.g., idiomatic expressions) that are often ignored in knowledge-driven systems. The strengths and weaknesses of knowledge-driven and data-driven machine translation tend to be complementary, so that nowadays researchers focus on hybrid approaches that combine both methodologies. One such approach uses both knowledge-driven and data-driven systems, together with a selection module that decides on the best output for each sentence. However, results for sentences longer than, say, 12 words, will often be far from perfect. A more effective solution is to combine the best parts of each sentence from multiple outputs; this can be fairly complex, as corresponding parts of multiple alternatives are not always obvious and need to be aligned.

Although the need for Machine Translation for Norwegian is apparent, the development of such software for Norwegian is not extensive.

Two systems address the fact that Norwegian has two written norms, creating a need for efficient translations between the written norms. The small

enterprise Nynodata offers tools for translation, correction and text search for Bokmål and Nynorsk. The open-source initiative Apertium also offers automated translation between the two written norms, implemented by a student at the University of Bergen.

Google Translate has a Norwegian module to translate between English and Norwegian, and via English it is possible to translate between Norwegian and any language pair containing English. GramTrans is an MT platform developed in cooperation between the Danish GrammarSoft ApS and the Norwegian company Kaldera Språkteknologi AS. The translation engine offers free web-based translation for the Scandinavian languages and also between Norwegian and English, based on a robust grammatical analysis, a transfer component for lexicon and grammar and a generation component. The company Clue Norge, which specialises in electronic dictionaries for enterprises, developed a system (Textran) for machine translation from English to Norwegian about ten years ago. The system still exists but was not further developed because perfect translations are hard to obtain whereas the user groups were not ready to pay for a less than perfect system.

Although significant research in this technology exists in national and international contexts, data-driven and hybrid systems have so far been less successful in business applications than in the research lab. In Norway, the main research expertise in this field is found at the University of Oslo and the University of Bergen.

The use of machine translation can significantly increase productivity provided the system is intelligently adapted to user-specific terminology and integrated into a workflow. In general, there seems to be an underuse of language technology resources in the Norwegian Language Service Industry. This sec-

tor can be divided into two groups: on the one hand there are freelance translators and translation agencies catering to individual clients, commercial actors and the public sector, and on the other hand there are translators affiliated with *Oversetterforeningen* (Organisation of translators of literary texts) and *Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening* (Organization of translators of scientific and academic texts).

In the latter group, the use of language technology is limited. The former group uses Trados, which is the dominant machine translation tool for professional translators. However, Trados has no Norwegian module but is based on Hunspell, an open source spell checker and morphological analyzer originally developed for Hungarian which is not optimal for Norwegian. Although it is a functional and open solution, it still needs further development to be an optimal resource for the Norwegian Language Service industry and there is a particular need for improvement of the analysis of Norwegian compounds.

In addition, professional translators use term bases (UD, IATE) and to some extent collaborate with the University Sector in developing term base resources. The apparent underuse of language technology resources in the Language Service Industry is caused in part by the lack of adequate resources for Norwegian, but also by a lacking contact between the Language Service Industry and the research community. As a consequence, knowledge of the full spectrum of language technology is often too limited, and it is difficult for commercial actors to evaluate the quality of a resource.

There is still a huge potential for improving the quality of MT systems. The challenges involve adapting language resources to a given subject domain or user area, and integrating the technology into workflows

that already have term bases and translation memories. Another problem is that most of the current systems are English-centred and only support a few languages from and into German. This leads to friction in the translation workflow and forces MT users to learn different lexicon coding tools for different systems.

Evaluation campaigns help to compare the quality of MT systems, the different approaches and the status of the systems for different language pairs. The EuroMatrixPlus project carried out a survey of machine translation performance between 22 official EU languages. Norwegian was not included in this project.

4.3 OTHER APPLICATION AREAS

Building language technology applications involves a range of subtasks that do not always surface at the level of interaction with the user, but they provide significant service functionalities ‘behind the scenes’ of the system in question. They all form important research issues that have now evolved into individual sub-disciplines of computational linguistics. Question answering, for example, is an active area of research for which annotated corpora have been built and scientific competitions have been initiated. The concept of question answering goes beyond keyword-based searches (in which the search engine responds by delivering a collection of potentially relevant documents) and enables users to ask a concrete question to which the system provides a single answer. For example:

Question: *How old was Neil Armstrong when he stepped on the moon?*

Answer: 38.

While question answering is obviously related to the core area of web search, it is nowadays an umbrella term for such research issues as which different types of questions exist, and how they should be handled; how a set of documents that potentially contain the answer can be analysed and compared (do they provide conflicting answers?); and how specific information (the answer) can be reliably extracted from a document without ignoring the context.

Language technology applications often provide significant service functionalities ‘behind the scenes’ of larger software systems.

Question answering is in turn related to information extraction (IE), an area that was extremely popular and influential when computational linguistics took a statistical turn in the early 1990s. IE aims to identify specific pieces of information in specific classes of documents, such as the key players in company takeovers as reported in newspaper stories. Another common scenario that has been studied is reports on terrorist incidents. The task here consists of mapping appropriate parts of the text to a template that specifies the perpetrator, target, time, location and results of the incident. Domain-specific template-filling is the central characteristic of IE, which makes it another example of a ‘behind the scenes’ technology that forms a well-demarcated research area, which in practice needs to be embedded into a suitable application environment.

Text summarisation and **text generation** are two borderline areas that can act either as standalone applications or play a supporting role. Summarisation attempts to give the essentials of a long text in a short form, and is one of the features available

in Microsoft Word. It mostly uses a statistical approach to identify the ‘important’ words in a text (i. e., words that occur very frequently in the text in question but less frequently in general language use) and determine which sentences contain the most of these ‘important’ words. These sentences are then extracted and put together to create the summary. In this very common commercial scenario, summarisation is simply a form of sentence extraction, and the text is reduced to a subset of its sentences. An alternative approach, for which some research has been carried out, is to generate brand new sentences that do not exist in the source text.

For the Norwegian language, research in most text technologies is much less developed than for the English language.

This requires a deeper understanding of the text, which means that so far this approach is far less robust. On the whole, a text generator is rarely used as a stand-alone application but is embedded into a larger software environment, such as a clinical information system that collects, stores and processes patient data. Creating reports is just one of many applications for text summarisation.

Question answering, information extraction, and summarisation have been the focus of numerous open competitions in the USA since the 1990s, primarily organised by the government-sponsored organisations DARPA and NIST. These competitions have significantly improved the start-of-the-art, but their focus has mostly been on the English language. As a result, there are hardly any annotated corpora or other special resources needed to perform these tasks in Norwegian. When summarisation systems use purely statistical methods, they are largely

language-independent and a number of research prototypes are available. For text generation, reusable components have traditionally been limited to surface realization modules (generation grammars) and most of the available software is for the English language.

4.4 EDUCATIONAL PROGRAMMES

Language technology is a very interdisciplinary field that involves the combined expertise of linguists, computer scientists, mathematicians, philosophers, psycholinguists, and neuroscientists among others. As a result, it has not acquired a clear, independent existence in the Norwegian higher education system.

In Norway, scientific expertise is present in small research groups at the universities of Oslo, Bergen, and Tromsø, the Norwegian University of Science and Technology, the Norwegian School of Economics and the research companies Uni Research and Sintef) that cooperate on a project basis. No universities have established separate departments or centres of Computational Linguistics or Language Technology. A limited number of relevant courses are offered by departments of Computer Science (University of Oslo and Norwegian University of Science and Technology) and Linguistics (Universities of Bergen and Tromsø). Research and teaching in speech processing is only represented at the Norwegian University of Science and Technology. Although it is hard to quantify such a claim, the field of Computational Linguistics, and the options to study it, do not appear to be very well-known in Norway. Indeed, a crux of the KUNSTI programme was to strengthen basic research and the competence within language technology disciplines. This pro-

gram enabled several master's and PhD theses to be completed in relation to the wide variety of research projects. One may therefore say that this program was instrumental in stimulating a framework to foster new researchers and a wider competence in LRT for Norwegian.

The University of Bergen coordinates CLARA, a Marie Curie Initial Training Network aimed at offering researcher training in LRT at nine European facilities.

4.5 NATIONAL PROJECTS AND INITIATIVES

Since the Norwegian language industry is relatively small by international standards, national and local academic initiatives have been important for the development of Norwegian LRT, also for the benefit of private companies. Most Norwegian companies in need of LRT express their desire to take advantage of resources, knowledge and expertise in academia, because their own main expertise usually does not lie in LRT.

The Research Council of Norway has supported one language technology research program, namely KUNSTI (Kunnskapsutvikling for norsk språktekhnologi). It was in part inspired by larger projects in other countries (e.g. the German project Verbmobil) and aimed to increase competence in language technology through basic research. KUNSTI aimed for R&D to make spoken and written Norwegian in various forms (and to some extent Saami) accessible for computer processing. Twenty research projects of varying sizes were completed under the program, the largest two being in MT and speech processing. Building a variety of language technology applications presupposes basic resources, such as word lists, text corpora and speech corpora. These are just

as costly and time-consuming to develop for smaller languages as for larger languages; since Norwegian has two official written norms, the costs are even higher. Therefore, Norwegian is not very attractive from a commercial point of view.

It is for this reason that it was such an important achievement to establish the *Language Technology Resource Collection for Norwegian – Språkbanken* in 2010, after two decades of joint efforts between the Norwegian Language Council, the Research Council, commercial companies and the Norwegian research institutions. Språkbanken at the National Library is to function as an infrastructure for making Norwegian LRT available for research and commercial use, thus hopefully reducing the threshold for developing Norwegian LRT products.

The situation thus far has been that whereas private companies compile various in-house resources and tools, substantial resources and tools, for instance lexicons, taggers and named-entity recognizers, are developed at research institutions and is subsequently sometimes purchased in some form by private companies. Indeed, the majority of tools and resources listed in the Table of Tools and Resources at the end of this report are developed at the research institutions. For instance, the University of Oslo has developed the speech corpora NoTa-Oslo (Norsk Talespråkskorpus, the Oslo part) and Nordic Dialect Corpus, Norsk Ordbank has been developed by the University of Oslo in cooperation with the Norwegian Language Council, the Oslo-Bergen tagger has been made by the University of Oslo and Uni Research in Bergen, the Norwegian Newspaper Corpus has been developed by Uni Research and the Norwegian School of Economics and the INESS treebanking infrastructure is currently being built at the University of Bergen.

In the work program of KUNSTI, the development

of basic language and speech data was not catered for. It was therefore felt that the projects under this programme were hampered by a lack of basic language resources. With Språkbanken now established, and with new researchers and revitalized competence, it is felt by many that the time may be ripe to consider a new LRT effort which may get a more application-oriented focus than its predecessor.

Sizeable LRT building projects (e.g. the INESS, NoTa-Oslo (Norsk Talespråkskorpus, the Oslo part), Norsk aviskorpus, WeSearch—Language technology for the web and SIRKUS) after KUNSTI have been financed through infrastructure programs (AVIT) or general ICT programs from the Research Council such as VERDIKT. As a part of building basic Norwegian LRT, Språkbanken signed a contract with Kaldera språkteknologi AS in 2011 to create wordnets for Norwegian. Public funding for LT projects in Norway and in Europe is still relatively low, however, when compared to the amount of money the USA spends on language translation and multilingual information access [15].

As we have seen, previous programmes have led to the development of a number of LT tools and resources for the Norwegian language.

In the following section, the current state of LT support for Norwegian is summarised.

4.6 AVAILABILITY OF TOOLS AND RESOURCES

Figure 7 provides a rating for language technology support for Norwegian. This rating of existing tools and resources was generated by leading experts in the field who provided estimates based on a scale from 0 (very low) to 6 (very high) using seven criteria.

	Quantity	Availability	Quality	Coverage	Maturity	Sustainability	Adaptability
Language Technology: Tools, Technologies and Applications							
Speech Recognition	4	2	2	1	2	3	3
Speech Synthesis	3	2	3	2	3	3	3
Grammatical analysis	4	4,5	4	4	4,5	4,5	5
Semantic analysis	2	2	3,3	3	3,7	3,3	3,7
Text generation	1	4	4	3	5	4	5
Machine translation	4	4	2	2	3	5	3
Language Resources: Resources, Data and Knowledge Bases							
Text corpora	4,5	3,5	3,5	3	4	4,5	4
Speech corpora	5	4	3	5	4	5	5
Parallel corpora	5	3	2	2	4	3	3
Lexical resources	2,5	2	2	2	2	2	2,5
Grammars	2	4	5	3	4	5	3

7: State of language technology support for Norwegian

The key results for Norwegian language technology can be summed up as follows:

- Norwegian stands reasonably well with respect to the most basic language technology tools and resources, such as tokenizers, PoS taggers, morphological analysers, reference corpora, and speech corpora. There are also many speech synthesis (TTS) products for Norwegian with a general applicability and an acceptable quality, although most of them are developed by commercial actors and are thus restricted in terms of availability. Lexicons covering general language are well-represented but there are major gaps in the coverage of terminologies representing specialized domains.
- Individual products with limited functionality exist in subfields such as speech recognition, machine translation, text semantics and a few others. Some of these areas are covered for Norwegian by commercial actors and are thus restricted in terms of availability.
- Some tools and resources are virtually non-existing; furthermore some resources are developed for commercial use and are not available. This typically applies to tools and resources for more advanced Norwegian language technology such as advanced discourse processing, text generation and ontologies for representing world knowledge.
- At present, many of the tools and resources lack standardisation, i.e., even if they exist, sustainability and adaptability are not necessarily catered for. Although the table suggests that basic

LT tools and resources exist for Norwegian, they are in some cases fragmented and their sustainability is limited by restrictions on their use, incompatibilities and insufficient documentation.

To conclude, today we have software with limited functionality available in a number of specific areas of Norwegian language research. Obviously, further research efforts are required to meet the current deficit in processing texts on a deeper semantic level and to address the lack of resources such as parallel corpora for machine translation.

4.7 CROSS-LANGUAGE COMPARISON

The current state of LT support varies considerably from one language community to another. In order to compare the situation between languages, this section will present an evaluation based on two sample application areas (machine translation and speech processing) and one underlying technology (text analysis), as well as basic resources needed for building LT applications. The languages were categorised using the following five-point scale:

1. Excellent support
2. Good support
3. Moderate support
4. Fragmentary support
5. Weak or no support

LT support was measured according to the following criteria:

Speech Processing: Quality of existing speech recognition technologies, quality of existing speech synthesis technologies, coverage of domains, number and size of existing speech corpora, amount and variety of available speech-based applications.

Machine Translation: Quality of existing MT technologies, number of language pairs covered, coverage of linguistic phenomena and domains, quality and size of existing parallel corpora, amount and variety of available MT applications.

Text Analysis: Quality and coverage of existing text analysis technologies (morphology, syntax, semantics), coverage of linguistic phenomena and domains, amount and variety of available applications, quality and size of existing (annotated) text corpora, quality and coverage of existing lexical resources (e.g., WordNet) and grammars.

Resources: Quality and size of existing text corpora, speech corpora and parallel corpora, quality and coverage of existing lexical resources and grammars.

Figures 8 to 11 show that LT resources and tools for Norwegian clearly do not yet reach the quality and coverage of comparable resources and tools for the English language, which is in the lead in almost all LT areas. Moreover, there are still many gaps even in English language resources with regard to high quality applications. The situation for Norwegian compares well with our neighbouring languages, although the figures fail to show mismatches between the situation for Bokmål on the one hand and Nynorsk on the other hand.

For speech synthesis, several Norwegian-speaking voices are available in end-user applications, although many platforms do not offer free, adaptive and high quality Norwegian speech synthesis that could be used by developers. For speech recognition there is low support for Norwegian; there are no general speech recognizers with the possible exception of the recently launched mobile application Dragon Dictation, which could not be assessed in time for the present report. There is one specialized recognizer for medical records with varying quality.

Excellent support	Good support	Moderate support	Fragmentary support	Weak/no support
	English	Czech Dutch Finnish French German Italian Portuguese Spanish	Basque Bulgarian Catalan Danish Estonian Galician Greek Hungarian Irish Norwegian Polish Serbian Slovak Slovene Swedish	Croatian Icelandic Latvian Lithuanian Maltese Romanian

8: Speech processing: state of language technology support for 30 European languages

For machine translation between Norwegian Bokmål and Nynorsk, one bidirectional, freely available application and one unidirectional, commercial application exist. For machine translation from Norwegian to other languages there is one free resource and one commercial application available with varying quality and performance.

Today's text analysis components cover the linguistic phenomena of Norwegian to a certain extent and form part of many applications involving mostly shallow natural language processing, e.g. general spelling correction and writing aid tools for dyslexics.

As far as resources are concerned, the previous section has already pointed to conspicuous gaps. For building more sophisticated applications, such as machine translation, there is a clear need for resources and technologies that cover a wider range of linguistic aspects and enable a deep semantic analysis of the input text. By improving the quality and coverage of these basic resources and technologies, we shall be able to open up new opportunities for

tackling a broader range of advanced application areas, including high-quality machine translation.

4.8 CONCLUSIONS

In this series of white papers, we have made an important effort by assessing the language technology support for 30 European languages, and by providing a high-level comparison across these languages. By identifying the gaps, needs and deficits, the European language technology community and its related stakeholders are now in a position to design a large scale research and development programme aimed at building a truly multilingual, technology-enabled communication across Europe.

The results of this white paper series show that there is a dramatic difference in language technology support for the various European languages. While there are good quality software and resources available for some languages and application areas, others, usually smaller languages, have substantial gaps. Many languages lack basic technologies for text analysis

Excellent support	Good support	Moderate support	Fragmentary support	Weak/no support
	English	French Spanish	Catalan Dutch German Hungarian Italian Polish Romanian	Basque Bulgarian Croatian Czech Danish Estonian Finnish Galician Greek Icelandic Irish Latvian Lithuanian Maltese Norwegian Portuguese Serbian Slovak Slovene Swedish

9: Machine translation: state of language technology support for 30 European languages

and the essential resources. Others have basic tools and resources but the implementation of for example semantic methods is still far away. Therefore a large-scale effort is needed to attain the ambitious goal of providing high-quality language technology support for all European languages, for example through high quality machine translation.

In the case of the Norwegian language, we have seen that technologies that were developed and optimised for the English language do not easily transfer to Norwegian. It costs just as much to develop language resources for a small language as for a larger language. It is therefore important to continue the public support for R&D for Norwegian LT, even more so since Norwegian has two written norms that must be catered for. The required level of investment has not been reached thus far. The Norwegian language technology industry dedicated to transform-

ing research into products is currently fragmented and disorganized. The field is characterized by specialized SMEs that are not robust enough to address the internal and the global market with a sustained strategy.

Specifically, the most urgent needs of Norwegian Language Technology are:

1. Improved licensing conditions and standardisation of existing basic tools and resources, in order to make them openly available to the research community and industry.
2. Creation of missing basic tools and resources, including multilingual tools with Norwegian as source or target language, in standard formats with open licenses
3. Basic research on the higher levels of automatic linguistic analysis for Norwegian, and on the integration of statistical and rule-based LT, not

Excellent support	Good support	Moderate support	Fragmentary support	Weak/no support
	English	Dutch French German Italian Spanish	Basque Bulgarian Catalan Czech Danish Finnish Galician Greek Hungarian Norwegian Polish Portuguese Romanian Slovak Slovene Swedish	Croatian Estonian Icelandic Irish Latvian Lithuanian Maltese Serbian

10: Text analysis: state of language technology support for 30 European languages

least in order to aim for a closer interaction between speech and text technology.

4. Coordinated dissemination of research results to improve their visibility to potential users and to attract new scholars/students to the field.
5. Long term funding strategies for securing the development of LRT for both Norwegian written norms and for the minority languages.

For a small language community such as Norwegian and a small research environment, cooperation is vital, not only on the national level but also internationally. Since 2000, Norwegian researchers and policy makers have taken an active part in Nordic cooperation (e.g. the Nordic Language Technology Research Programme 2000–2004). It is also hoped

that Norway's participation in CLARIN and META-NORD will make set an example to develop, standardise and share several important LRT and thus contribute to the growth of Norwegian language technology in a context of European cooperation. This should be followed up by a better overall co-ordination with programmes in other EU countries and at the European Commission level.

The long term goal of META-NET is to enable the creation of high-quality language technology for all languages. This requires all stakeholders — in politics, research, business, and society — to unite their efforts. The resulting technology will help tear down existing barriers and build bridges between Europe's languages, paving the way for political and economic unity through cultural diversity.

Excellent support	Good support	Moderate support	Fragmentary support	Weak/no support
	English	Czech Dutch French German Hungarian Italian Polish Spanish Swedish	Basque Bulgarian Catalan Croatian Danish Estonian Finnish Galician Greek Norwegian Portuguese Romanian Serbian Slovak Slovene	Icelandic Irish Latvian Lithuanian Maltese

11: Speech and text resources: State of support for 30 European languages

ABOUT META-NET

META-NET is a Network of Excellence funded by the European Commission. The network currently consists of 54 members from 33 European countries. META-NET fosters the Multilingual Europe Technology Alliance (META), a growing community of language technology professionals and organisations in Europe. META-NET cooperates with other initiatives like the Common Language Resources and Technology Infrastructure (CLARIN), which is helping establish digital humanities research in Europe. META-NET fosters the technological foundations for a truly multilingual European information society that:

- makes communication and cooperation possible across languages;
- provides equal access to information and knowledge in any language;
- offers advanced and affordable networked information technology to European citizens.

META-NET stimulates and promotes multilingual technologies for all European languages. The technologies enable automatic translation, content production, information processing and knowledge management for a wide variety of applications and subject domains. The network wants to improve current approaches, so better communication and cooperation across languages can take place. Europeans have an equal right to information and knowledge regardless of language.

META-NET launched on 1 February 2010 with the

goal of advancing research in language technology (LT). The network supports a Europe that unites as a single digital market and information space. META-NET has conducted several activities that further its goals. META-VISION, META-SHARE and META-RESEARCH are the network's three lines of action.

META-VISION fosters a dynamic and influential stakeholder community that unites around a shared vision and a common strategic research agenda (SRA). The main focus of this activity is to build a coherent and cohesive LT community in Europe by bringing together representatives from highly fragmented and diverse groups of stakeholders. In the first year of META-NET, presentations at the FLaReNet Forum (Spain), Language Technology Days (Luxembourg), JIAMCATT 2010 (Luxembourg), LREC 2010 (Malta), EAMT 2010 (France) and ICT 2010 (Belgium) centred on public outreach. According to initial estimates, META-NET has already contacted more than 2,500 LT professionals to develop its goals and visions with them. At the META-FORUM 2010 event in Brussels, META-NET communicated the initial results of its vision building process to more than 250 participants. In a series of interactive sessions, the participants provided feedback on the visions presented by the network.

META-SHARE creates an open, distributed facility for exchanging and sharing resources. The peer-to-peer network of repositories will contain language data, tools and web services that are docu-

mented with high-quality metadata and organised in standardised categories. The resources can be readily accessed and uniformly searched. The available resources include free, open source materials as well as restricted, commercially available, fee-based items. META-SHARE targets existing language data, tools and systems as well as new and emerging products that are required for building and evaluating new technologies, products and services. The reuse, combination, repurposing and re-engineering of language data and tools plays a crucial role. META-SHARE will eventually become a critical part of the LT marketplace for developers, localisation experts, researchers, translators and language professionals from small, mid-sized and large enterprises. META-SHARE addresses the full development cycle of LT—from research to innovative products and services. A key aspect of this activity is establishing META-SHARE as an important and valuable part of a European and global infrastructure for the LT community.

META-RESEARCH builds bridges to related technology fields. This activity seeks to leverage advances in other fields and to capitalise on innovative research that can benefit language technol-

ogy. In particular, this activity wants to bring more semantics into machine translation (MT), optimise the division of labour in hybrid MT, exploit context when computing automatic translations and prepare an empirical base for MT. META-RESEARCH is working with other fields and disciplines, such as machine learning and the Semantic Web community. META-RESEARCH focuses on collecting data, preparing data sets and organising language resources for evaluation purposes; compiling inventories of tools and methods; and organising workshops and training events for members of the community. This activity has already clearly identified aspects of MT where semantics can impact current best practices. In addition, the activity has created recommendations on how to approach the problem of integrating semantic information in MT. META-RESEARCH is also finalising a new language resource for MT, the Annotated Hybrid Sample MT Corpus, which provides data for English-German, English-Spanish and English-Czech language pairs. META-RESEARCH has also developed software that collects multilingual corpora that are hidden on the Web.

LITERATURLISTE REFERENCES

- [1] Gisle Andersen. A corpus-based study of the adaptation of English import words in Norwegian. In Gisle Andersen, editor, *Exploring newspaper language*. John Benjamins, 2012.
- [2] Aljoscha Burchardt, Georg Rehm, and Felix Sasaki. The future European multilingual information society. Vision paper for a strategic research agenda, 2011. <http://www.meta-net.eu/vision/reports/meta-net-vision-paper.pdf>.
- [3] Ronald Cole, Joseph Mariani, Hans Uszkoreit, Giovanni Battista Varile, Annie Zaenen, and Antonio Zampolli, editors. *Survey of the State of the Art in Human Language Technology*. Studies in Natural Language Processing. Cambridge University Press, 1998.
- [4] Directorate-General of the UNESCO. Intersectoral mid-term strategy on languages and multilingualism, 2007. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001503/150335e.pdf>.
- [5] Kjersti Drøsdal Vikøren. Standard Norge gjør norsk terminologi tilgjengelig. *Språknytt*, (3), 2010. <http://www.sprakrad.no/nb-N0/Toppmeny/Publikasjoner/Språknytt/Språknytt-32010/Standard-Norge-gjor-norsk-terminologi-tilgjengelig/>.
- [6] Sonja Erlenkamp. Et tospråklig liv med norsk tegnspråk. *Språknytt*, 4, 2007. <http://www.sprakrad.no/nb-N0/Toppmeny/Publikasjoner/Språknytt/Arkivet/Språknytt-2007/Språknytt-42007/Et-tospraklig-liv-med-norsk-tegnsprak/>.
- [7] European Commission. Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment, 2008. http://ec.europa.eu/languages/pdf/comm2008_en.pdf.
- [8] European Commission, Directorate-General for Translation. Size of the language industry in the EU, 2009. <http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/studies>.
- [9] European Commission, Directorate-General Information Society and Media. User language preferences online, 2011. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_313_en.pdf.
- [10] Egil Gabrielsen, Jan Haslund, and Bengt Oscar Lagerstrøm. *Lese- og mestringskompetanse i den norske voksenbefolkingen: Resultater fra "Adult literacy and life skills" (ALL)*. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger, Stavanger, 2005.

- [11] Egil Gabrielsen and Bengt Oscar Lagerstrøm. Med annen bakgrunn: Lese- og regneferdigheter blant voksne innvandrere, 2007. http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/Monografi_Med_annen_bakgrunn.pdf.
- [12] Glenn Ole Hellekjær. Språkmakt og avmakt: Bruk av og behov for fremmedspråk i statsforvaltningen (Language power or powerlessness: The use of and need for foreign languages in Norwegian government), 2010. http://urn.no/urn:nbn:no-bibsys_brage_16306.
- [13] Daniel Jurafsky and James H. Martin. *Speech and Language Processing*. Prentice Hall, 2 edition, 2009.
- [14] Kultur- og kyrkjedepartementet (Government of Norway). Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk (Language and meaning. An overall Norwegian language policy), 2008. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-35-2007-2008-.html?id=519923>.
- [15] Gianni Lazzari. Human language technologies for Europe, 2006. http://tcstar.org//pubblicazioni/D17_HLT_ENG.pdf.
- [16] Christopher D. Manning and Hinrich Schütze. *Foundations of Statistical Natural Language Processing*. MIT Press, 1999.
- [17] Norsk Språkråd. Norsk i hundre! Norsk som nasjonalspråk i globaliseringens tidsalder. Et forslag til strategi, 2005. http://www.sprakrad.no/upload/9832/norsk_i_hundre.pdf.
- [18] OECD. PISA 2009 results: What students know and can do — Student performance in reading, mathematics and science, 2010. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091450-en>.
- [19] Juan Carlos Perez. Google rolls out semantic search capabilities. *PC World*, 2009. http://www.pcworld.com/businesscenter/article/161869/google_rolls_out_semantic_search_capabilities.html.
- [20] Vera Schwach. Norsk vitenskap — på språklig bortebane? Et pilotprosjekt om språkbruk blant fagsamfunnet av forskere i Norge, 2004. <http://www.nifu.no/Norway/Publications/2004/skriftserie9-2004.pdf>.
- [21] Spiegel Online. Google zieht weiter davon (Google is still leaving everybody behind). *Spiegel Online*, 2009. <http://www.spiegel.de/netzwelt/web/0,1518,619398,00.html>.
- [22] Språkrådet. Språkstatus 2010. Kunnskap frå elleve språkpolitiske område (The status of the Norwegian language 2010. Information from eleven language policy domains), February 2010. <http://www.sprakradet.no/Politikk-Fakta/Spraakpolitikk/Sprakstatus/>.
- [23] Jerrold H. Zar. Candidate for a Pullet Surprise. *Journal of Irreducible Results*, page 13, 1994.

MEDLEMMER I META-NET META-NET MEMBERS

Belgia	Belgium	Computational Linguistics and Psycholinguistics Research Centre, Univ. of Antwerp: Walter Daelemans
		Centre for Proc. Speech and Images, Univ. of Leuven: Dirk van Compernolle
Bulgaria	Bulgaria	Inst. for Bulgarian Lang., Bulgarian Academy of Sciences: Svetla Koeva
Danmark	Denmark	Centre for Lang. Technology, Univ. of Copenhagen: Bolette Sandford Pedersen, Bente Maegaard
Estland	Estonia	Inst. of Computer Science, Univ. of Tartu: Tiit Roosmaa
Finland	Finland	Computational Cognitive Systems Research Group, Aalto Univ.: Timo Honkela
		Dept. of General Linguistics, Univ. of Helsinki: Kimmo Koskenniemi, Kristter Linden
Frankrike	France	Centre National de la Recherche Scientifique, Laboratoire d’Informatique pour la Mécanique et les Sciences de l’Ingénieur: Joseph Mariani
		Evaluations and Lang. Resources Distribution Agency: Khalid Choukri
Hellas	Greece	Inst. for Lang. and Speech Proc., R.C. “Athena”: Stelios Piperidis
Irland	Ireland	School of Computing, Dublin City Univ.: Josef van Genabith
Island	Iceland	School of Humanities, Univ. of Iceland: Eirikur Rögnvaldsson
Italia	Italy	Consiglio Nazionale Ricerche, Istituto di Linguistica Computazionale “Antonio Zampolli”: Nicoletta Calzolari
		Human Lang. Technology, Fondazione Bruno Kessler: Bernardo Magnini
Kroatia	Croatia	Inst. of Linguistics, Faculty of Humanities and Social Science, Univ. of Zagreb: Marko Tadić
Kypros	Cyprus	Lang. Centre, School of Humanities: Jack Burston
Latvia	Latvia	Tilde: Andrejs Vasiljevs
		Inst. of Mathematics and Computer Science, Univ. of Latvia: Inguna Skadina

Litauen	Lithuania	Inst. of the Lithuanian Lang.: Jolanta Zabarskaitė
Luxemburg	Luxembourg	Arax Ltd.: Vartkes Goetcherian
Malta	Malta	Dept. Intelligent Computer Systems, Univ. of Malta: Mike Rosner
Nederland	Netherlands	Utrecht Inst. of Linguistics, Utrecht Univ.: Jan Odijk Computational Linguistics, Univ. of Groningen: Gertjan van Noord
Norge	Norway	Dept. of LLE, Univ. of Bergen: Koenraad De Smedt Dept. of Informatics, Lang. Technology Group, Univ. of Oslo: Stephan Oepen
Polen	Poland	Inst. of Computer Science, Polish Academy of Sciences: Adam Przepiórkowski, Maciej Ogrodniczuk Univ. of Łódź: Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Piotr Pęzik Dept. of Computer Linguistics and Artificial Intelligence, Adam Mickiewicz Univ.: Zygmunt Vetulani
Portugal	Portugal	Dept. of Informatics, Univ. of Lisbon: Antonio Branco Spoken Lang. Systems Lab., Inst. for Systems Engineering and Computers: Isabel Trancoso
Romania	Romania	Research Inst. for Artificial Intelligence, Romanian Academy of Sciences: Dan Tufis Faculty of Computer Science, Univ. Alexandru Ioan Cuza: Dan Cristea
Serbia	Serbia	Faculty of Mathematics, Belgrade Univ.: Dusko Vitas, Cvetana Krstev, Ivan Obradovic Pupin Inst.: Sanja Vranes
Slovakia	Slovakia	Ludovit Stur Inst. of Linguistics, Slovak Academy of Sciences: Radovan Garabik
Slovenia	Slovenia	Jozef Stefan Inst.: Marko Grobelnik
Spania	Spain	Barcelona Media: Toni Badia Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Univ. Pompeu Fabra: Núria Bel Aholab Signal Proc. Lab., Univ. of the Basque Country: Inma Hernaez Rioja Center for Lang. and Speech Technologies and Applications, Technical Univ. of Catalonia: Asunción Moreno Dept. of Signal Proc. and Communications, Univ. of Vigo: Carmen García Mateo
Storbritannia	UK	Inst. for Lang., Cognition and Computation, Center for Speech Technology Research, Univ. of Edinburgh: Steve Renals

		Research Inst. of Informatics and Lang. Proc., Univ. of Wolverhampton: Ruslan Mitkov
		School of Computer Science, Univ. of Manchester: Sophia Ananiandou
Sveits	Switzerland	Idiap Research Inst.: Hervé Bourlard
Sverige	Sweden	Dept. of Swedish Lang., Univ. of Gothenburg: Lars Borin
Tsjekkia	Czech Republic	Inst. of Formal and Applied Linguistics, Charles Univ. in Prague: Jan Hajic
Tyskland	Germany	DFKI (German Research Centre for Artificial Intelligence): Hans Uszkoreit, Georg Rehm
		Human Lang. Technology and Pattern Recognition, RWTH Aachen Univ.: Hermann Ney
		Dept. of Computational Linguistics, Saarland Univ.: Manfred Pinkal
Ungarn	Hungary	Research Inst. for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences: Tamás Váradi
		Dept. of Telecommunications and Media Informatics, Budapest Univ. of Technology and Economics: Géza Németh and Gábor Olasz
Østerrike	Austria	Zentrum für Translationswissenschaft, Universität Wien: Gerhard Budin

Omtrent 100 eksperter innen språkteknologi – representanter for landene og språkene i META-NET – sluttførte diskusjonen om nøkkelresultatene og -konklusjonene i hvitbokserien på et META-NET-møte i Berlin, Tyskland, 21–22 oktober 2011. — About 100 language technology experts – representatives of the countries and languages represented in META-NET – discussed and finalised the key results and messages of the White Paper Series at a META-NET meeting in Berlin, Germany, on October 21–22, 2011.

META-NET
HVITBOKSERIEN THE META-NET
 WHITE PAPER
 SERIES

baskisk	Basque	euskara
bokmål	Norwegian Bokmål	bokmål
bulgarsk	Bulgarian	български
dansk	Danish	dansk
engelsk	English	English
estisk	Estonian	eesti
finsk	Finnish	suomi
fransk	French	français
galisisk	Galician	galego
gresk	Greek	ελληνικά
irsk	Irish	Gaeilge
islandsk	Icelandic	íslenska
italiensk	Italian	italiano
katalansk	Catalan	català
kroatisk	Croatian	hrvatski
latvisk	Latvian	latviešu valoda
litausk	Lithuanian	lietuvių kalba
maltesisk	Maltese	Malti
nederlandsk	Dutch	Nederlands
nyorsk	Norwegian Nynorsk	nyorsk
polsk	Polish	polski
portugisisk	Portuguese	português
rumensk	Romanian	română
serbisk	Serbian	српски
slovakisk	Slovak	slovenčina
slovensk	Slovene	slovenčina
spansk	Spanish	español
svensk	Swedish	svenska
tsjekkisk	Czech	čeština
tysk	German	Deutsch
ungarsk	Hungarian	magyar
